Opuscula, quæ in hoc tomo continentur.

Alex: Xaverij Panelij Soc: Jesu de Cistophoris. Lugduni 1734. pag: 117.

De sistrorum figuris ac differentia Dissertatio auctore D. Benedicto Bacchino. Bononiæ 1691. pag: 25.

Magnæ Deum Matris ideæ, et Attidis initia ex vetustis monumentis nuper Tornaci erutis edente et explicante Laurentio Pignorio. Venetiis 1624. pag: 23.

Vita di Mon.r Francesco Bianchini scritta dal P. Alessandro Mazzoleni prete dell' Oratorio di Roma. In Verona 1735. pag: 416.

Dell' arte e del metodo delle lingue di Mon.r Giovanni Barda libri tre. In Roma 1734. pag: 36. Manca il libro secondo e terzo.

30. C.
Miscell. Vol. LXXIV.

Digitized by Google

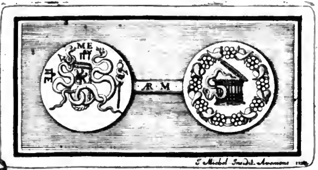
Digitized by Google

ALEXANDRI XAVERII PANELII,

È SOCIETATE JESU PRESBYTERI,

DE

CISTOPHORIS.

LUGDUNI,

Sumptibus { FRATRUM DEVILLE, & LUDOV. CHALMETTE.

MDCCXXXIV.

CUM PERMISSU REGIS.

Digitized by Google

ILLUSTRISSIMO ET PRAENOBILI VIRO

D. JOANNI NATALI ALLETIO

SERENISSIMAE RAGUSANAE REIPUBLICAE

CANCELLARIO

ALEXANDER XAVERIUS PANELIUS
è Societate JESU

S. P.

NAE incautus ego, qui nummum a peritiſsimis intactum hactenus, aut levi ſaltem delibatum manu enodare aggrediar! Diſcutiendis illius tenebris unus par eras, Vir Illuſtriſsime, cui Sereniſsimam Raguſanorum Rempublicam ſolito re-

gere conſiliis, prudentiâ firmare, nihil tam obſcurum occurrit ac difficile, quod ingenii tui acumine, ſolertiâ, et ſagacitate non extricetur. Juſsisti tamen, ac meam de tuo numiſmate ſententiam, monetarii hiſtoriam, et loci atque temporis non ſolùm, verùm et hieroglyphicos ſenſus aperiendos *impoſuisti mihi: operoſum ſanè opus, ac ſalebroſam provinciam. Juſsus en obſequor: obſequii aleam obſequendi ſtudium excuſabit. Vale. Maſsiliae, in Collegio Belzuncaeo Societatis* JESU, *Idibus Januariis* MDCCXXXIII.

ARGUMENTUM.

Digitized by Google

ARGUMENTUM.

I.

Qualis nummus ſit Ciſtophorus, et unde nomen.

I I.

Quid figurae Ciſtophoro commiſsae ſignificent.

I I I.

De figuris Ciſtophorûm aream occupantibus.

1°. De corona hederacea. 2°. De ciſta. 3°. De ſerpentibus. 4°. De vanno. 5°. De arcu et haſtis. 6°. De thyrſo 7°. De taeda. 8°. De caduceo. 9°. De ferula, &c.

I V.

Orgiorum origo & propagatio.

V.

De variis varias apud nationes Orgiorum feriis.

V I.

De Sabaziis ſpeciatim.

V I I.

Ciſtophoros Sabaziorum occaſione ſignatos fuiſse.

Digitized by Google

ARGUMENTUM.

VIII.

Sub quibus magiſtratibus ſignati fuerint Ciſtophori.

IX.

Quibus in locis, et temporibus ſignati Ciſtophori.

X.

De Epheſinorum Ciſtophoris.

XI.

De Cretenſium Ciſtophoris.

XII.

De M. Antonii III-Viri Ciſtophoris.

XIII.

De nummis ciſtam praeferentibus.

XIV.

De nummis ſerpentiferis.

XV.

Serpentibus Bacchum deſignari.

XVI.

De Ciſtophorûm uſu, et pretio.

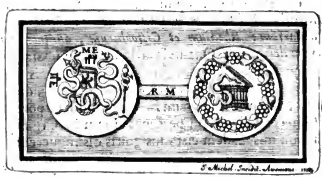
Digitized by Google

D E
CISTOPHORIS.

I.

PROPOSITUM numiſma argenteum eſt, et tetradrachmum. In corona ex hedera et corymbis contexta ſemiapertam hinc exhibet ciſtam, e qua proſilit ſerpens plura in volumina contractus : inde, geminos angues mutuis implicitos ſpiris obſidentibus vannum acroſtolio ſuperbientem, cum telo prominente. Dextro nummi latere, monogrammatis inſtar, implicitae videntur litterae quaedam ΠΕ : laevo, anguis alter thyrſo obrepens : ſuperiori verò parte, litterae omnino duae M E, et inferiùs aliud monogramma ΠΥ. Numiſmatis ectypus oculis contemplandus ſubjicitur.

Qualis nummus ſit Ciſtophorus, et unde nomen.

Nummus hic eorum eſt de genere, qui Ciſtophori appellati ſunt. Id nominis eos ideo ſortitos fuiſſe volunt Hadr.

Digitized by Google

denominaſse Κισοφόρυς ; illos verò Κισηφόρυς, vel potiùs Κισιφόρυς. Etenim Demosthenes pro Cteſiph. loquens de Aeschine : Ἔξαρχος, καὶ προηγεμὼν, καὶ Κισιφόρος, καὶ λικνοφόρος (a). Quam loquendi rationem comprobarunt Romani ipsi : nomen enim utrumque cum propria eorum ſignificatione latinitate donarunt. De istis ſaepiùs Cicero, Livius, et alii : de illis verò haec habentur in Martiali, Epig. Lib. V.-17.

Dum proavos, atavosque refers, & nomina magna ;
Dum tibi noster eques ſordida conditio est ;
Dum te poſse negas nisi lato, Gellia, clavo
Nubere :. nupsisti, Gellia, cistifero.

Cave ne cum interprete Pliniano, Lib. XXXIII n°. VI. hujus epigrammatis jocum reponas in ambiguitate vocis *Cistifer*, quam contendit ille, et cistarum vitilium, qualorumque venditores, rusticanos plerumque homines ſignificare, et Senatores, Equitesve, qui cistas ſuffragiorum in comitiis custodirent. Neque enim Senatores, Equitesve cistis ſuffragiorum cuſtodiendis praepositi appellati ſunt unquam Cistiferi, ſed cistarum custodes, ut apud Tullium, Orat. in Piſon. et post reditum in Senatum, et Plinium Lib. eod. XXXIII. Quos Cestiferos, (rectiùs legeris Cistiferos) vocat in notis Tiro, pag. 61. interpretabere de plebeculis illis, qui destinatas comitiis cistas, domi ſervabant, et comitiorum tempore eas in comitia deportabant. Sic nostrates paſsim apud Gallos, ſunt hodieque, qui in ſingulis oppidi regionibus tellenones, atque coriaceas corbes restinguendis fortuitis domorum incensionibus praeparatas custodiunt, easque, quando, et quò res poscit, deferunt. Sed haec, per me licet, parvi momenti ſunto. Ad Martialem ipsum provoco. Hic Gelliam irridet, quòd affectatis priùs illustriſsimis nuptiis, cum Senatore videlicet, cujus insigne fuit latus clavus, viliſsimas tamen contraxiſset cum inſimo omnium apud Romanos homine, id est, Cistifero. Alludere ſanè non potuit Martialis Senatori cistarum custodi,

(a) Ita legendum ne dubites, ex fide MSS. Vindobonensi Caesareo. Mendosè Κιλτοφόρος, et Κιττιφόρος in vulgatis plerisque editionibus, ut et Κισσοφόρος apud Harpocrationem.

Digitized by Google

quocum nuptias ſi inviviſset Gellia, Martiali profectò non veniſset in dicacitatem.

Ciſtophorus praeterea nullus eſt, quem apud Rhodios conflatum fuiſse ſuſpicari quiſquam poſsit, nedum evincere, licet plerique omnes urbis alicujus nomine gaudeant. Oſtendetur etiam eos omnes argenteos eſse, non cujuſcumque moduli, aut ponderis, ſed ad tetradrachmi pondo et formam pertingere: adeo non firmis momentis nititur ſententia Eiſenſchmidii. Quod ad Feſti autoritatem attinet, dicendum ſanè perturbatum eo loci Feſtum, quem alibi, ubi de Euboïco talento, ſibi non conſtare, arguit olim Budaeus (*a*). Vel erit fortè accipienda disjunctivo, non autem copulativo ſenſu particula (&): *Rhodium et Ciſtophorum quatuor millium* &c. ita ut Rhodium talentum a talento Ciſtophoro diſtinguatur. Sed quae tum ambages, quàm inſolens et numquam expedienda computandi ratio! imò penè dixerim, ecquis de talento Ciſtophoro unquam audivit? De his rurſus aliàs.

I I.

Quid figurae Ciſtophoro expreſsae ſignificent.

Ciſtophoros e monetalium incudibus excidiſse caſu, aut inciſas in eos figuras opificum arbitrio permiſsas fuiſse nemo dixerit. Ex eorum frequentia, pondere uno ferè et eodem, ſimilitudine, nominum atque litterarum tenore determinatum aliquod in illis fabricandis conſilium liquidò arguere eſt. Conſilium illud ſcrutanti, et commiſsas hujuſce generis nummo figuras intuenti curioſiùs, veniunt in mentem Orgia Bacchi, ipſaque adeo ad aeternitatis memoriam Ciſtophoro conſignata fuiſse tandem non ambigitur. Invitis equidem commodior alia nobis non occurrit numiſmatis enodatio, per quam liceret e debita tenebrarum caligine propudioſa in lucem non revocare myſteria. Quamobrem ſobriè de illis diſputare aggredimur memores dicti Apoſtolici: *Munda mundis.*

(a) De Aſse, Lib. II.

Orgiorum apparatus priſcis olim temporibus ſimplex erat, et ab omni ſumptu liber. Peragebatur plebeïo more, et vultu hilari. Amphora vini praeibat cum palmitis ſarmento: tum trahebatur caper Baccho invisum animal: ſequebatur cista; ultimo loco phallus (*a*). Diu non ſtetit haec religiosa ſimplicitas. Opum affluentia ſacris quoque ſuos mores, et luxum invexit. Spectante populo hederâ coronato totam per urbem, crine fluxo, nudo penè corpore Evion ingeminantes, et furentium instar vagabantur permistae viris mulieres. Temulenta, pudorisque oblita cohors, alii Silenorum, Satyrorum alii, atque Panum habitu procedebant. Tum alii hinc inde asinis insidentes, quos Fauni, Bacchae, Lenae, Thyiae, Mimalones, Naïades, Nymphae, Tityri comitabantur. De illis plura Ovidius (*b*). Choream et thyasos ſtrepentibus undique ululatibus excipiebant Victoriae ſigna, arae coronis hederaceis formam vitis referentibus ornatae, thura, aromata; currus deinde varii thyrsis, armis, coronis, doliis, crateribus, tripodibus, vannis onusti. Ponè, Virgines Canephorae, quae cistas et arcana initiationum ferebant, ſequentibus Phallophoris. Agmen claudebant Baſsarae mulieres ſerpentibus, ſmilace, hederâ coronatae. Denique Ithyphallorum chorus φαλλικὰ ἄσματα decantantium, ſeu carmina in Bacchi honorem. Procedebant illi habitu muliebri, et ebriorum perſonam mentientes. Qui plura volet, adeat Bacchicum Philadelphi choragium, apud Athenaeum, Lib. v.

His accedere quoque poſsunt ritus peculiares ad normam, usumque privatum quorumdam oppidorum accommodati. Scieriis, v. g. mutuò flagellis excipiebant ſese mulieres nudae. Lampteriis, faces de nocte in templum deferebantur diſpositis paſsim per urbem vini crateribus. Omophagiis, mystae furentes, et pleni Deo, anguibusque redimiti crudas carnes dilaniabant. Agrioniis, Rex ſacrorum stricto ense ſacris operabatur. Lavinii, faſcinum plaustro invehebant in oppidum matronae. Oſchophoriis, palmites vitiferos gestabant adoleſ-

(*a*) Plutarch. Moral. xiv. de Avaritia. (*b*) Lib. 1. de arte:
Ecce Mimalonides ſparsis in terga capillis,
Ecce leves Satyri, praevia turba Dei. &c.

centes nobiles muliebribus ſtolis amicti. Brauroniis ebrii meretrices rapiebant. Una tamen ubique et eadem vivendi effrena libertas, adeo ut ipsi ſacrorum antiſtites multa dictu, viſuque turpia obtruderent ſollicitandis populorum risibus. Matronas non pudebat in foro, palam, & in oculis omnium ea patrare, quorum vel procaciſsimam in theatro meretricem puduiſset unis ſpectantibus matronis. Omittimus ludos voluptatum illices, lubrica comoediarum ſpectacula, commeſsationum luxuriam adeo immanem, ut ſobrius, ſi vel unus fortè in tantis laſciviae incitamentis ad omne flagitiorum genus provocantibus extiterit, auſterus jam habitus ſit. Nec alio quàm Dionysiarum feriarum tempore visus est Diogenes accensâ lampade quaerens de die hominem rationis compotem. Potuiſset et hoc idem Plato, cùm temulentam vidit totam civitatem Bacchanalibus diebus, ut aſserit Lib. 1. de Legibus.

Ex impreſsis igitur numiſmati Alletiano figuris, memoratas Orgiorum caerimonias ad nefandae pietatis monumentum commiſsas fuiſse Cistophoris, nunc enucleandum est.

III.

De figuris Cistophorùm aream occupantibus.

1°. De hederacea corona.

Quod de Bacchi ſacerdotibus præmonuerat Lucianus (*a*), eos ſcilicet a caeteris Deorum mystis differre uno hederae ſigno, de Bacchicorum ſacrorum ministris omnibus accipiendum est. Nam Sileni, Satyri, Thyasi, ipsis ne quidem exceptis quadrupedibus asinis, bobus, ſua quilibet hederaceâ coronâ redimiebatur. Tota etiam hederaceis foliis umbroſa erat Orgiorum ſupellex, taedae, lampades, ſigna, foci, hastae, currus, tripodes, vaſa, crateres, amphorae. Neque tanti interest evincere Baccho propriam fuiſse hederam, de qua tamen multi tam multa cauſantur. Volunt alii (*b*) in eo utrumque convenire, quòd ut ille ſemper eſt juvenis, ita haec ſemper

(*a*) In Tragopod. (*b*) Festus.

ſemper viret. Alii (*a*), quòd ejus folia vitis foliis ſint ſimilia, ſeu quia id efficacitatis ineſt hederae, ut hominum mentes in furorem praecipites agat (*b*). Fabulantur alii vitis feracitatem, ſi putator ejus fuerit hederâ coronatus (*c*). Sunt quibus in memoriam redeat hiſtoria Bacchi, qui puer in cunabulis hederae beneficio Junonis iram effugerat (*d*). Hinc provectior aetate factus, dicitur Ciſſum juvenem Dionyſia agentem, ex prolapſu ſaltatorio mortuum, in hederam convertiſſe (*e*); nautis aliò deportantibus illum jubentem navigare in Naxum, hederas per remos irrepſiſſe (*f*); primum omnium hederaceam impoſuiſſe capiti ſuo coronam, victoremque exercitum hederâ coronatum ex India reduxiſſe (*g*). Quidquid ſit, in memoriam ſanè, et ad exemplum Indici hujusce triumphi, Dionyſiis operantes ornabantur coronis hederaceis et pampineis, qualem videmus Ciſtophoro conſignatam. In Philadelphica pompa, hederacea fuit, et vitiginea corona Liberi Patris ex India redeuntis. Facilè crediderimus nos, non pietate magis, quàm neceſſitate accerſitam Dionyſiacis feſtis hederam, ut pote natam vinoſis vaporibus temperandis, et recreando capiti (*h*). Non alia ſaltem de cauſa tam familiaris fuiſſe videtur hedera veteribus Poëtis, quos illâ ideo coronari aſſerit Servius (*i*), quòd Poëtas ſemper vino plurimo uti manifeſtum eſt. Unde Poëtarum praeſes, atque alter Appollo celebratur Bacchus. Adde quod Muſas expeditionum ſuarum comites habere voluerit (*k*), et Bacchantium inſtar inſanire dicantur Poëtae. Majoris itaque fuit momenti in Orgiis corona hederacea, quam ideo non oportuit omitti in nummo vinolenta Bacchi ſacra referente.

Ad Liberi, Cereris et Proſerpinae religionem ciſtae pertinere dicuntur Suidae: ἔοικε δὲ κίςας ἱερὰς εἶναι τȣ̃ Διονύσȣ, καὶ ταῖν Θεαῖν. Quae verba fuêre in cauſa, cur multi non ſecernerent 2°. De ciſta.

(*a*) Phornut Plutarc. Symp. III. Quaeſt. II. (*b*) Plutarch. ibid. (*c*) Conſtantius Caeſ. Lib. v. cap xxiv. (*d*) Ovid. Faſt. III. (*e*) Conſtantius Caeſ. Lib. xi. cap. xxxi. (*f*) Natalis Comes in Baccho. (*g*) Plutarc Symp. III. cap. I. (*h*) Iſidorus et alii. (*i*) Ad viii. Eclog. Virg. (*k*) Diod. Lib. III. Clemens Alex. in Protr.

varios cistarum uſus in variis plurium Deorum ritibus. Suas habebant cistas Canephoria Dianae, ſuas Eleusinia Cereris, ſuas Theogamia Proſerpinae, ſuas Dionysia Bacchi, ſed diversis rebus pro Deorum diversitate plenas. Canephoriis, apud virgines nubiles moris erat, ut canistros earum rerum refertos, quas acu elaboraſsent, Dianae conſecrarent, atque ita ſignificarent ſe prioris vitae, virginitatisque pertaesas, cupere exautorari (*a*). Eleusiniis, cibum et potum cistae complectebantur (*b*); Themidis arcanis, origanum (*c*); Theogamiis, panem (*d*); Eleusiniis, fruges (*e*); Dionysiis, frugum omnium primitias (*f*). Aliis quoque cistis continebantur propria earumdem feriarum, plebi ignota, et uni tantùm inauguratorum ne vileſcerent, ſecreto commiſsa mysteria, quae pleraque tamen a jurato antistitum ſuorum ſilentio vindicata ſunt. Themidis arcana mysticis cistis incluſa, erant lychnus et ensis (*g*); Eleusiniorum, et Thesmophoriorum, pecten muliebre (*h*); Orgiorum, ſesama, pyramides, lana, liba multis umbilicis distincta, ſalis micae, mala punica, corda, ferulae (*i*). De istis nimirum cistis; quas Valer. Flaccus apppellat

— — *tacitâ plenas formidine cistas*,

intelligendus est Catullus

Pars obscura cavis celebrabant Orgia cistis,
Orgia, quae frustra cupiunt audire profani.

Seneca quoque in Anapaestis:

Nos Cadmaeis Orgia ferre
Tecum ſolitae condita cistis.

Praelatas inter tot cistas in Dionysiorum pompa, caeteras una longè antecedebat et populorum veneratione, et altiſsimo religionis intimae receſsu. Illius meminit Apuleïus: *Ferebatur ab*

[*a*] Dorot. Sidonius. [*b*] Clem. Alex. Protrept. [*c*] Idem ibid. [*d*] Idem. [*e*] Hesych. [*f*] Schol. Aristoph. in Acharn. [*g*] Clemens loco cit. [*h*] Theodor. Ther. Lib. III. [*i*] Clemens ibid.

Origanum, flos coronis nectendis destinatus, idemque medicinalis. Plin. Lib. xx. et xxix.

Quid ſit Pecten muliebre, malo lector aliunde discat.

Seſama et Pyramides placentae genus ex tritico melle admixto confectum. Hujusmodi placentas docet Pollux eorum etiam fuiſse praemium, qui totam noctem vigiles decurriſsent.

Digitized by Google

alio ciſta ſecretorum capax, penitùs celans operta magnificae religionis (*a*). Tibullo:

Et levis occultis conſcia ciſta ſacris.

Nec aliud quidquam obverſari poteſt animo legentis apud Athenaeum in Ptolemaei Philadelphi pompa, initiationum arcana, et myſteria ſacrificiorum delata fuiſse ab Orgiorum miniſtris. Quid in hac ciſta reconditum lateret, ſuſpicandum dedit Ovidius Naſo:

Condita ſi non ſunt Veneris myſteria ciſtis.

Apertè Clemens Alexandrinus, qui Bacchi pudendum affirmat (*b*). Clementi ſuffragatur Pauſanias, quamvis diſsimulanter. Suae religionis honori ut conſuleret, in ciſta finxit imaginem Bacchi (*c*). Aſtutiùs etiam Plutarchus turpitudinem tantam interpretationis velo veſtire conatur (*d*): Oſiridis, aut Bacchi nomine intelligendum contendit rerum omnium principium, quod vi procreatrice ſe ipſum multiplicat ipsâ eorum quae ex illo producuntur multiplicatione; ideoque phallos non modo, ſed et Bacchi veretro triplici luxuriantis imaginem circumferri. Venerandam hanc, quae prima in Orgiis tenebat, ciſtam in Ciſtophoro repraeſentari ſuadet cùm ipſa ſemiaperta ciſta, quae probroſa ſua arcana proferri in lucem quaſi reformidat, tùm myſtica ratio, & congruentia quam aïunt intercedere ſerpentem inter ciſtae implicitum, et ciſtae commiſsa Bacchi pudenda. Phallis, ſeu τῶν τοῦ Διονύσου αἰδοιῶν, aeternitatem futuram, et ut loquuntur Dialectici, a parte poſt; ſicut elapſam, et a parte ante, ſerpentibus demonſtrabant. Neque aliter Platonici deſignabant ſpiritum illum, qui per univerſam mundi molem diflatur, atque effunditur; cujus beneficio omnia vigere, ali, et ſi fas ita loqui, perennare credebant. Hoc emblemate, quo uſi ſunt Valentiniani ad occultam rerum originem demonſtrandam, Philoſophi gentiles generum immortalitatem oſtendebant, quâ principium ad finem dirigeretur, finiſque reflecteretur ad principium, juxta illud:

[*a*] Metamorph. XI. [*b*] In Protrept. [*c*] In Achaic. [*d*] De Iſid. et Oſirid.

Digitized by Google

— — *Finiſque ab origine pendet.*

Sed de his jam nimis multa, quae tantùm indicaſse ſufficiat.

Cistae Orgiasticorum mysteriorum capacis imaginem alteram exhibet nummus aereus ſecundae formae, e Musaeo Cl. et Erud. D. Cari Maſsiliensis depromptus. In eo Sidoniorum Dionysiorum nummo cistam opertam videre est, cum apposito thyrso lemniscis ornato.

Quâ cistae materiâ constarent, incertum. Illas e cannis fiſsis, aut etiam ligno exili et attenuato contextas Isidorus et Origenes produnt (*a*); aureas verò Damaratus, post Schol. Aristophanis (*b*). Materiam videtur determinaſse opum affluentia, aut uniuscujusque civitatis propria in Bacchum pietas. Neque magis compertùm habetur ad quos ſpectaret earum in pompis deferendarum cura. Contrariae hinc inde pugnant ſententiae. Id muneris, ſi laudatum Martialem audiamus, viris demandatum erat, ſaltem Romae, et in Italia:

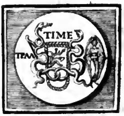
— — *nupsisti, Gellia, cistifero.*

Quod in Graecia factitatum quoque fuiſse innuit Demosthenes (*c*). Demostheni favere videtur Clemens Alexand. dum memorat a Corybantibus cistam fuiſse propositam populis adorandam

[*a*] Isidor. Lib. xx. Orig. cap. ix. [*b*] In Acharn. [*c*] Pro Ctesiph. de Aeschine.

Juvat ejus verba latinè referre, ut exinde pateat quid mercedis referrent apud Graecos isti, de quibus nunc, Cistiferi „ Interdiu praeclaros illos coetus per viam ducens, ſerpentes, quos Parias vocant, elidens, et ſupet caput efferens, et clamitans, Evoe Saboe, et interim ſaltitans, Hyes Attes, Attes Hyes, Praeſultor, et Dux, et Cistifer, & Vannifer, et id genus aliis nominibus ab aniculis ſalutabare, mercedem pro istis accipiebas placentas, et ſcriblitas, et recentes panes.

adorandam (*a*). Ex alia parte, virgines ciſtarum geſtatrices frequenter audiunt apud Ariſtophanem, et ejus Enarratorem (*b*). Pacis componendae causâ, caduceatore opus eſt Athenaeo, qui in Dionyſiaca Ptolemaei pompa, viros et mulieres ſacrorum arcana ſimul detuliſse affirmat. Extra tamen omnis controverſiae aleam eſt ex ſubjecto numiſmate, virgines ciſtae Sabaziorum capacis geſtatrices fuiſse in Sabaziis. Ad id muneris obeundum ea deputabatur, quae caeteris praeſtaret et dignitate formae, et nobilitate generis (*c*). Athenaeo (*d*), veſtis ciſtiferae Perſica erat; Heſychio, Scythica ſtola, quae Iſtrianides dicebatur. Illa geſtabat ciſtam in capite, faſciis redimitam purpureis (*e*), pretioſoque opertam velo, et ad pedes demiſso. Habitus, et forma ciſtiferae virginis habetur in hoc ſingulari, et rariſsimo Trallianorum Ciſtophoro, quem mihi communicatum voluit Cl. Croichetius, in ſupremo Sequanorum Senatu Orator. Pars averſa hujuſce Ciſtophori Alletiano planè ſimilis.

Commune quoddam Dionyſiorum omnium decus, et ornamentum ſerpentes. Illis coronabantur Mimalonides, Baſſarae. Non aliâ, quàm immanibus anguibus zonâ utebantur Bacchae. Draconem baltei, et torquis vices agentem oſtentabant Maenades. Illos alii manibus demulcebant, et plebeculae ſummovendae, terrendaeve deoſculandos impinge- 3°. De ſerpentibus.

[*a*] Loco citato. [*b*] In Acharn. [*c*] Heſych. [*d*] Loco citato. [*e*] Plutarch. in Phocione.

bant. Alios alii caniſtris incluſos, alii taedis implicitos, aut thyrſis obrepentes geſtabant. Unde Orgiorum veluti ſignum ex inſtituto ſerpens habitus (*a*). Orgiaſtici ſerpentes illi eorum de genere erant, quos Graeci παρείας vocant. Naturâ faciles, et ad cicurationem prompti: mordere etiam, aut morſos doloribus afficere neſcii (*b*). Tales crediderim, quos Bacchico percita furore Olympias Orgia peragens, ad incutiendum ſpectatoribus terrorem, ex hedera, et myſticis ciſtis obrepentes producebat; vel qui Romae, apud Bonae Deae, nec terrentes, nec timentes erant. In recenſendis Lanuvinae Virginis, Ti. Caeſaris &c. cicuribus ſerpentibus immorandum non eſt. Fictos quandoque ſerpentes ex auro, aliove metallo pro genuinis ſuppoſitos in Orgiis docent Clemens, et Arnobius, affirmantes aureum anguem initiatorum in ſinum demitti. Ex Indica Bacchi expeditione traducti videntur ſerpentes in Orgia, quorum ritus plurimi ad illius expeditionis exemplar informati ſunt. Commilitonibus ſuis ſerpentem Bacchus dederat baltei vice gerendum, ſerpentem ipſe pro diademate gerens. Neque id ſatis; cùm ſub imagine ſerpentis eum Dionyſopoli in Thracia fuiſſe adoratum oſtendat Patini nummus ſub Gordiano Pio ſignatus. Tanta Bacchum inter et ſerpentem neceſſitudo ex eo repeti poteſt, quòd ut Bacchus, ita et ſerpens aeternâ juventute floreat; vel quia ſerpente duce vinum et fruges invenerit; ſeu quòd Bacchum e femore Jovis recèns editum cinxerunt Parcae immanibus anguibus, innoxiè tamen os pueri lambentibus.

4°. De vanno myſtica. Quam hactenus in Ciſtophoris pharetràm viderant, aut videre ſe ſibi perſuaſerant omnes ad unum Numiſmographi, vannum a nobis appellari mirabitur nemo, qui ad praeſumptam pharetram oculos curioſiùs adjecerit. Pharetras in veteribus nummis anguſtas omnino, rotundas ſaepius, et inſtar thaecae recondendis ſagittis accommodatas videre eſt. Contra verò impreſſa Ciſtophoris figura in latum producitur; arcuata equidem, at lateribus hinc inde prominentibus ſemiaperta,

[*a*] Clemens Alex. in Protrept. [*b*] Schol. Ariſtoph. in Plutum.

ideoque cuſtodiendis ſagittis inhabilis. Recondendis natae ſunt pharetrae ſagittis, telorumque miſsilium cuſpidibus, quae cùm in Ciſtophoris promineant, et (quod in pharetris fieri non poteſt) per latera figurae quodammodo exiliant, figuram illam merum atque genuinum eſse vannum planè evincunt. Servio: *Vannus est vas viminaceum latum, in quod propter capacitatem rustici congerere frugum primitias ſolent* (*a*). Ergo cùm figura Ciſtophoro inſcripta capacitatem habeat non tam recondendis telis, et arcui, quàm recipiendis frugibus convenientem, ejusque labra viminibus contexta, viminaceam eam probent, myſtica prorſus dicenda est vannus Orgiis praeferri ſolita.

— — *myſtica vannus Jacchi* (*b*).

Aurea fuit quandoque vannus, et ramulis aureis compacta viminis formam referentibus, quantum ex Apuleïo conjicitur. Inſtrumentum hoc facere ad animi purgationem, et homines ita purgari Bacchi myſteriis, ut frumenta vannis purgantur, altè perſuaſum erat (*c*). Hinc Bacchus modò Liber dictus eſt, a liberando ſcilicet animas a ſordibus: modò Λικνίτης, et Λικνοφόρος a vanno, quae in ſacris ejus λικνός denominabatur (*d*). Hinc etiam myſtica vannus appellata, quippe quae purgandis animis apta. Pierius tamen in cod. MSS. Romano legit *muſticam vannum*, unde quidam vannum muſtaceam in Orgiis intellexerunt, per quam vinum percolaretur, quod aliàs per ſaccum fiebat: vinum autem ita percolatum Theophraſto et Polluci vinum ſaccatum dicitur. Ut ut ſit, myſteriis Bacchi vannum ideo adhibitam volunt, quòd Bacchus in ea repoſitus, poſtquam ex utero matris, aut Jovis femore editus eſt. Quae ſanè ratio levis omnino ponderis videtur, cùm in ea re nihil diſcriminis interceſserit Bacchum inter et caeteros mortales ejus coaetaneos. Tunc temporis omnes recèns nati in vannum de more reponebantur (*e*). Alii ex eo quòd Iſis fratrem Oſirim, ſeu Bacchum a Typhone fratre dilaniatum in fruſta, vanno collegerit (*f*). In eorum ego malim ire ſententiam, qui

[*a*] In I. Georg. [*b*] Virgil. Georgic. I. [*c*] Servius ibid. [*d*] Idem ibid. [*e*] Idem loco cit. [*f*] Idem ibid.

opinantur morem praeferendae vanni in Orgiis traductum a ruſticis frugum ſuarum primitias vanno congeſtas Baccho dicare ſolitis. Bacchus enim ſeminum parens, agriculturae, arborum, plantarum, vinique repertor habitus, cui ideo pronum erat ruſticanos homines ruſticis muneribus probarent ſe memores et devotos. Caeterùm in Orgiis vannos a mulieribus fuiſse delatas obſervandum (*a*).

5°. De arcu, et haſtis. Erit fortè qui memor Luciani Bacchum ut imbellem ſaepius exagitantis, miretur arcum et tela mediis in Orgiorum ſignis exhiberi. Arcus enim & pilum bellicae ſunt virtutis teſserae, ac veluti inſignia. Quid ſi ad Arrianum provocetur? Dubitat ille an ab aliquo Dionyſio bellum unquam in India geſtum ſit, quòd nec Semeles filius, nec alius quiſpiam ejus nominis fuerit bellicoſus. Verùm ut Lucianus Luciano, ita Arriano Arrianus ipſe ſatisfacit. Hic disertè aſserit ſubactos Indos a Dionyſio fuiſse edoctos ſagittandi artem, et bellicam diſciplinam; ille verò teſtatur inſtructas pharetris et arcubus Maenades, Imperatore Baccho, impetum in Indos feciſse (*b*). Silentio praetermittuntur autores bene multi Bacchum de India triumphantem commemorantes (*c*). Nec enim bellicae virtutis alia deſiderantur ab eo argumenta. Quamvis numeroſae ejus copiae circa Carmelum a Licurgo fuſae, ipſeque adeo debellatus a Perſeo fuerit (*d*), tot tamen victorias exinde retulit, ut Θρίαμβος, ſeu Triumphus fuerit cognominatus. Triumphare enim ideo dicitur, quòd Imperatori Capitolium petenti acclamabant milites: *Io Triumphe*. Triumphi nomen a θριαμβω, Graecò Liberi Patris cognomine Varroni derivatur (*e*). Dictus eſt autem Bacchus Θρίαμβος, *ἀπὸ τȣ̃ θροεῖν*, id eſt, a tumultuando clamare, *καὶ ἰαμβίζειν*, hoc eſt, maledicere. Apud veteres in more poſitum erat triumphantem conviciis impetere. Primus omnium Liber egit triumphum, atque in memoriam ſuarum victoriarum columnas apud Indos erexit

[*a*] Servius ibidem. [*b*] Lucian. in Bacch. Arrian. Rerum Indic. Lib. III.
[*c*] Plinius Lib. III. Solin. cap. LXV. Apollodor. Lib. III. Sidon. Apollin. XXII. &c.
[*d*] Dionyſiac. Lib. XX. Pauſan. in Corint. [*e*] De Lingua Lat.

ercxit (*a*). Hinc frequens adeo in veteribus nummis Bacchi triumphantis imago. E multis unum aut alterum adduxiſse ſatis ſuperque ſit. In gaza Ill. D. Lebret Gallo-provinciae Proregis, aerei aliquot nummi Aegyptiaci, primae, ut aïunt, formae. Eorum alter Domitiani Bacchum exhibet in curru vectum a duobus Centauris, quorum unus thyrsum, victoriolam alter gestat. Trajani alter Bacchum eundem exhibet, ſed cum victoriolis in manibus utriusque Centauri. Alius etiam Antonini Pii, in quo Liber gradivus, dextro humero tropaeum gestans, laevâ manu thyrsum, ſubſequente pantherâ. Apud Ill. Marchionem D. de Bon in ſuprema fisci, et vectigalium curia Principem in Occitania, aereus extat Faustinae Pii filiae nummus ex aere magno apud Cyzicenos conflatus: in eo Bacchum curru vectum trahunt duae Pantherae, comitante triumphantem Satyro. Θηλύμοςφον appellatum Dionysium refert Eusebius, quia miscellum ex viris et feminis exercitum conscripserat. Potniae in urbe Bacchus Ἀιγοβολός colebatur; apud Lacedaemonios Dionysius Ενυάλιος, ſeu Martius, cujus imago hastâ insignis erat, non thyrso (*b*). Omittendae quoque non ſunt memoratae ab Euripide Bacchi ſagittae (*c*). Bacchi Martii imaginem habemus in Brixiana gemma expreſsam apud Monfauconium, Suppl. Antiq. Tom. I. pag. 154. Tab. LIX. Baccho illi pampinis coronato vestitus est militaris idem qui Romanus olim antiquus, ſeu paludamentum, cum gladio ſinistro lateri praecincto; dextrâ taedam ardentem praefert, uvas et ſpicas. Maenades igitur, quae ſuis in Orgiis pleraque ex Indica Bacchi expeditione mutuatae fuerant, non decuiſset inermes ferias egiſse. Earum martialem habitum descripsit Ovidius (*d*). In Philadelphico choragio virgines erant toto corpore armis instructae: juvenes cum exiguis peltis, et thyrsorum hastis: Aethiopes hastati: boves ſuspensum e collo gestantes aegida: currus loricis, clypeis, et armis onusti. Hinc factum cur Orgiis initiati militarem ex-

[*a*] Plin. Lib. XVI. Apollod. Lib. III. [*b*] Pausan. in Boeot. Macrob. Lib. I. cap. XIX. [*c*] Athen. Lib. XV. [*d*] Metam. VI. ubi. ſic:

Tempus erat quo ſacra ſolent Trieterica Bacchi
Sithoniae celebrare nurus. Nox conscia ſacri &c.

peditionem obire dicerentur a ſanctis Patribus. Et verò, ſpectacula Evianum ea erant, in quibus epoto multo vino ad arma concurrebatur (*a*). In Agrioniis, ſacerdos ſtricto gladio procedebat (*b*). Eorum nos fortè duceremur opinione, qui volunt priſcos populos impreſso in nummis arcu et hastâ, bellicam ſuam propriam oſtentaſse virtutem, ſi arcus et hasta in eo non exhiberentur nummo, qui Orgia ex toto referat.

6°. De thyrſo. Thyrsus ex Indica quoque Bacchi expeditione oriundus. Ut Indos ludicro belli apparatu deluſos invaderent Maenades, pharetris, arcubus et telis hederâ veſtitis dicuntur uſae. At ubi ad pugnam ventum est, praecipiti curſu in eos provolarunt ex ſummis thyrſis ferrum nudantes (*c*). Nam thyrsus Macrobio (*d*), latens est telum, cujus mucro hederâ lambente protegitur. Communi Orgiorum in uſu fuit, et a Bacchantibus priorum Maenadum aemulis in Orgia, et ab Orgiis in Cistophoros advectus. Aureus quandoque, qualis ille apud Athenaeum, Lib. V. cubitorum nonaginta, cum argentea hasta cubitorum ſexaginta. Argenteum thyrſum ſigno Liberi Patris appoſitum memorat lapis vetus apud Gruterum, pag. 67. In nummis frequenter occurrit thyrſi mucro nudus, et hederaceo umbraculo vacuus; aliquando etiam quernea glande, aut pineo pomo veſtitus, eò quòd hominibus glande veſcentibus uſum frumenti Bacchus dediſset (*e*). De ovo, quo faſtigiati habentur thyrſi pluribus in Cistophoris, commodiùs alibi, N°. xv. agetur.

Incidit in manus noſtras eximiae prorſus integritatis Cistophorus alter Alletiano ſimilis, cujus thyrſo appenſum erat videre phallum, non remedium quidem, praebiave, aut faſcinum infantium cuſtodem (*f*), ſed unum ex illis pudendis, quibus ſuſpenſis e collo, et mediis femoribus ſaltabat Orgiaſtica cohors (*g*). Aptior ſtomacho movendo, quàm admira-

[*a*] Maxim. Tyr Serm. xII. [*b*] Plutarc. Quaeſt. Graec. [*c*] Lucian. in Bacch. [*d*] Lib. I. cap. xIx. [*e*] Virgil. Georg. I. ſic ille:

Liber, et alma Ceres, veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit ariſtá.

[*f*] Plin. Lib. xxvII. N°. vII. [*g*] Suidas, voce φαλλοί.

tioni turpicula res. Quid enim mirum commiſsas fuiſse nummis obscoenitates ab illis, quos divinis honoribus eas afficere non pudebat, non tantùm verecundiore ſecreto, ut ait Augustinus (*a*), ſed in propatulo exultante nequitiâ. In Orgiis Baccho Soli generationis patri Ithyphallos ſubrigebat Graecia, et ſimulacris virilium faſcinorum territoria cuncta floreſcebant (*b*). Aegyptiacae mulieres, poſito ſcilicet omni pudore, phallorum erant geſtatrices in Pammeliis (*c*). In Graecia et Aſia phallophoros inducit Athenaeus Lib. XIV. Hederaceum illis integumentum e ſerpillo, acantho ſuperinjecto; violis et hederâ coronati, laenaque amicti procedebant. Nefandi hujusce ritûs autor dicitur Bacchus. Semelem matrem reducendi ex Inferis, aut quid rei in Tartareis ſedibus perageretur noscendi cupiditate illecto, Acheruſios aditus indicaturum ſe pollicetur Proſymnus quidam, quem alii Hypolinnium, Hypelipnum alii vocant. Quibus iste nefandis conditionibus steterit, pudoris interest legendum exhibere, cùm apud autores bene multos rei turpitudo tota quanta est depingatur (*d*). Alias alii phallophoriarum origines dabunt (*e*).

Aliquot in Cistophoris thyrſi vices gerit taeda, foliis hederae, aut etiam ſinuoso veſtita ſerpente. Ut a nocturnis, ſuis ſacris Bacchus cognominatus est Nyctileius, ita et a taedis Lampterius. Cereri Proſepinam filiam facibus accenſis quaerenti comes affuerat. Quod fortè ut imitarentur Pellenenſes, diſpoſitis per urbem vini crateribus, Liberi templum noctu adibant ipſius numen medias inter ardentes taedas quaeſituri (*f*). Athenis, ad Cereris, colebatur ſignum Bacchi facem geſtantis (*g*) Faces illae in uſu Nyctileïorum Orgiorum, de quibus Virgilius Maro, Georg. IV. 7°. De taeda.

Inter ſacra Deûm, nocturnaque Orgia Bacchi.

Sacra nimirum hujusmodi, in lucis ut plurimùm, ſpecubus, et ſubterraneis locis peragebantur. Reg. III. ubi de Aſa rege:

(*a*) De Civit. Lib. VII. cap. xxi. (*b*) Arnob Lib V. (*c*) Herodot. Lib. II. cap. xlviii. (*d*) Diodor. Sicul. Clemens Alex. Theodoret. Arnob. Hygin. (*e*) Schol. Ariſtoph. Orpheus in hiſt. Cereris. (*f*) Pauſan. Lib. VII. (*g*) Idem. Lib. I.

Digitized by Google

Inſuper et Maachan matrem ſuam amovit, ne eſset princeps in ſacris Priapi, (id est Bacchi, ut inferiùs constabit) *et luco ejus quem consecraverat, ſubvertitque ſpecum* &c. Quò talibus in locis vacari poſset Orgiorum caerimoniis adhibendae fuerunt faces, quae ſuum ſignificantiùs deſignare non potuerunt uſum, quàm hederacaeo, ſerpentiferoque cultu.

Facem in Orgiis praeferre, maximo honori erat; Et ex eo capite Callias Atheniensis apud Aristotelem Lib. III. Rhet. cap. II. commendatur. Clariſsima quaedam mulier, Acestium nomine, eò fortunae devenit, ut fratrem, virum, & filium omnes Δᾳδούχους habuerit. Δᾳδοῦχος namque dicebatur ille, qui facium gerendarum munus exercebat. Plures eo nomine veniunt inter ſacrorum mystas apud Vandalium, Diſs. VI. In Lenaeis Δᾳδοῦχος inclamari moris erat, quasi Bacchus ipse vocaretur (*a*). Δᾳδοῦχος Satyrus occurrit in M. Aurelii Antonini aereo numismate, apud Vaillantium, cum adjecta Cerasinorum in Ponto epigraphe.

3°. De caduceo. Subditur aliquando caduceus loco facis, aut thyrsi in Cistophoris. Suus illi locus erat in Orgiis, quae per praeconem caduceatorem populo indicebantur (*b*). Aureum caduceum in manibus Silenorum Dionysiacam pompam agentium commendavit Callixenus Rhodius (*c*) Nihil eo loci de Mercurio Bacchum recèns natum deferente Nyſsaeum in antrum cogitare velis. Libero Patri non minùs quàm Mercurio communis fuit caduceus; pacis ſiquidem, et concordiae idem, qui bellorum et victoriae praeſes, et autor Bacchus. Junonis etiam inimicitias ad amicitiam Jovis, conſuetudinemque reduxit. Quare reconciliationis Deus non in meritò dicitur ab Aristide. In eo Macrobius et Tristanus Santamantius conveniunt, ut velint Mercurium et Liberum Patrem habitum fuiſse numen idem a veteribus, praesertim, ut opinor, a Spartiatis et Eleatibus, qui Mercurii Bacchum, et rursus Bacchi Mercurium gestantis imaginem

[*a*] Schol. Aristoph. in Ranis. [*b*] Plutarc. in Theseo. [*c*] Athen. Lib. V.

imaginem colebant (*a*). Bacchica hermatenea, quae quamvis hùc faciant, taciti praetermittimus (*b*).

In celebri Theſauro Fridericiano, quem nuper publici juris fecit Eruditiſs. Christianus Sigismundus Liebe, inter Gentium Romanarum nummos refertur Cistophorus Ap. Claudii Pulchri. Latere ſinistro partis illius, in qua ſerpentes nexibus ſuis vannum obſident, duae ſunt ferulae. Baccho ferulam adjudicari Plinius, Aristides, et alii docent (*c*): qua verò de causa, nobis in comperto non est. Argumentum tamen ex eo deduci fortè potest, quòd Bacchus humanae vitae conſervator, medicinaeque inventor, et Deus habitus sit; ferula autem ad restituendam, conſervandamque ſalutem utilis. Fruticem hunc animantibus mortiferum, uno excepto asino, et hominibus medicinalem tradit Plinius idem. Ferulae folia, aut lenti ſurculi intelligenda veniunt apud Clementem Alexand. ubi de Orgiasticis cistis agit. Bacchicae taedae non alio constabant, quàm duro ferulae ligno. (*d*) Ut cruentis ebrioſorum Orgiorum rixis occurreretur, Bacchantium quoque hastas voluit Bacchus eſse ex illo frutice, ut pote gravioribus infligendis vulneribus propter innatam levitatem inhabili (*e*); quamquam vel duriſsima ſaxa Bacchus puer ferulâ confregerit (*f*). Mallei et formam, et nomen quandoque ſortita est ferula, cujus ſurculi utrimque capitulati, ut exprimitur in Fridericiano, et Cretensi Cistophoris, malleoli etiam vocantur (*g*). Tertullianus de Plutone: *Riſimus quòd Ditis pater, frater Jovis gladiatorum exequias cum malleo deducit, quòd Mercurius corpora exanimata jam mortem ne ſimulent, e cauterio probat* (*h*). Eo loci, et alio apud Tullium (*i*), malleus idem, qui Graecis νάρθηξ ἰατρικὸς; et veteri Gloſsario: *Virga bacillus ex medicinali ferula*; quia, teste Plinio, nulli fruticum levitas major: ob id gestata faciliùs bacculorum usum ſenectuti praebet (*k*). Ferulei igitur fuerunt baculi, et frequentes in

9. De ferula.

(*a*) Macrob. Lib. I. Tristan. Tom. II. pag. 633. (*b*) Suidas, voce μωρότερος. (*c*) Plin. Lib. XXIV. Nonnus Lib. I. [*d*] Aristid. (*e*) Plutarc. Sympos. VII. Quaest. X. (*f*) Oppian. Cyneg. Lib. III. (*g*) Plin. Lib. XVII. n°. II (*h*) Apol. ad Nation. Cap. x. (*i*) De Senectute. (*k*) Plin. Lib. XIII. n°. XXII.

Orgiis, quorum miniſtri ναρθηκοφόροι audiunt apud Platonem (*a*). Anthologiae Lib. I.

Πολλοὶ τοὶ ναρθηκοφόροι, παῦροι δέ τε Βάκχοι.

Supereſt diſſerendum aliquid de Solis ſydere, et acroſtolio, quae Ciſtophori aliquot exprimunt ſuo loco appellandi. Sed commodiùs alibi tractanda videntur, quandoquidem hactenus jam nimis multa. Neque etiam plura deſiderari poſſunt argumenta ad evincendum in Ciſtophoris expreſſa fuiſſe Orgiorum ſolemnia, quorum origo tandem paucis inveſtiganda eſt, antequàm ulteriùs progrediamur.

I V.

Orgiorum origo, et propagatio.

Monſtrum hoc turpitudinis, propudioſa videlicet Orgia, oriundum ex Aegypto arbitramur. Non aliunde profectò commigrarunt in alias oras omnia Deorum nomina, praecipuique eorum cultus, et caerimoniae, ſi locupletes teſtes audiamus Herodotum, Gregorium Nazianz. Cyrillum, Clementem Alexand. Qui Latinis Liber Pater fuit, idem Aegyptiis Oſiris. Diſpari, geminoque nomine appellatum numen idem profitetur Plutarchus (*b*), qui multis evincit Aegyptiorum Pammelia cum Graecorum Dionyſiis convenire. Oſiridi in Aegypto hedera, quae caeteris in orbis partibus Baccho ſacra erat: unde a Graecis ea planta Chenoſyris appellata eſt. Intra Aegyptios, Graecoſve limites ea non ſtetit opinio, quippe quae apud Romanos invaluerat. Quidquid enim apud iſtos de Baccho, apud alios de Oſiride praedicatur; ars videlicet terram arandi, ſeminibus gravidandi, meſſibus ſpoliandi, arbores inſitionibus foecundandi, vites inſtituendi, vinum conficiendi. Longum ſit per ſingula excurrere, jucundiùs apud Poëtam legenda (*c*).

Orgiorum parens Iſis. Oſiridem e medio ſuſtulerat Typhon, et illius corpus quatuordecim in partes diſſectum diſ-

(*a*) In Phaedone. (*b*) Lib. de Iſid. et Oſir. (*c*) Tibull. Lib. I. de Meſſala: *Primus aratra manu* &c.

pertiverat totidem inter Titanes ſceleris participes, et faſcinoris admiſsi conſcios. Scelere cognito, atque filiis in ultionis ſocietatem Oro et Anubide advocatis, cùm Iſis nihil ex omnibus Oſiridis partibus, praeter αἰδοῖον reperiſset, tutelae ſacerdotum Aegyptiorum commiſit illud divinis afficiendum honoribus. Non ita multo poſt ab his ſacrorum antiſtitibus aere annuo devinctis inſtituta ſunt Pammelia, in quibus venerabile illud numen Ithyphalli, quot annis, menſe Athyr, ſeu Novembri, ſuas caerimonias adeptum eſt. Explendae libidini accommodatiores erant Pammeliorum ritus, quàm ut per finitimos latè populos non ſerperent. Aegyptii faciles nacti ſunt imitatores Moabitas, Madianitas &c. Moabitae Hebraeos. *Morabatur autem eo tempore Iſraël in Setim, et fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, quae vocaverunt eos ad ſacrificia ſua; at illi comederunt, et adoraverunt Deos earum, initiatusque eſt Iſraël Beelphegor.* Num. XXV. Madianitarum et Moabitarum Beelphegor numen omnino idem quod Graecorum et Latinorum Priapus. D. Hieronymo: *Beelphegor idolum Moabitarum, quem nos Priapum poſsumus appellare* (*a*). Et rurſus: *Phegor in lingua Hebraea Priapus dicitur* (*b*), Iſidoro: *Beelphegor ſimulacrum ignominiae.... Latini Priapum vocant* (*c*). Ex ipſo quoque nominis etymo idem colligitur. *Nomen Beelphegor*, ait R. Baal Aruch, *explicatio ejus eſt os nuditatis*, cui, aſserente R. Salomone Jarchi, mulieres Beelphegoris cultui mancipatae maritabant ſe totis diebus. Itaque, ut Orientalibus Beelphegor, ita Graecis Priapus (*d*). Sic etiam Graecis et Latinis Bacchus dicitur Phallus, Ithyphallus, Priapus (*e*). Scholiaſti Ariſtophanis: Phallus et Ithyphallus eſt Priapus; Phallica dicuntur carmina, quae canuntur in Phallum, quod eſt, in Bacchum (*f*). Athenaeo: Lampſaceni Priapum venerantur, qui idem eſt ac Bacchus (*g*). Athenaeo praeiverat Herodotus in Euterpe, et Lucianus de Dea Syra, ubi Priapi, ſeu Phallorum in hunc ſenſum acceptorum recitantur hiſtoriae. Quaerentibus ab Oraculo Methymnenſibus, de reperto a ſe inter piſcan-

[*a*] Ad Oseae cap. IX. [*b*] Lib. I. contra Jovin. cap. XII. [*c*] Origin. Lib. VIII. [*d*] Voſsius de orig. Idol. cap. VII. Lib. II. [*e*] Seldenus de Dis Syr. cap. V. Sint. II. [*f*] In Acharn. [*g*] Lib. I.

dum ligneo phallo, cujus apex vultum, et ora hominis referebat, reſponsum est Bacchum venerarentur: Φαλληνὸν λιμῶσι Διονύσοιο κάρηνον (*a*). Plures omittimus divinarum Scripturarnm interpretes ſententiae nostrae propugnatores, et antesignanos. Controversiam omnem, ſi quae tamen poſsit eſse, dirimit Orpheus, qui ſcripsit Priapum Deorum antiquiſsimum, eundemque cum Baccho. Succeſsu temporum, Bacchi et Priapi velut distincta totidem numina, a plebecula fuiſse habita, notum est. Sed quid inde? A nobis ſemper stabit eorum ſententia, qui Hellespontiacum origine Priapum Deum volunt novitium, Hesiodo ignotum, adeoque Mosis, atque etiam Azae regis temporibus longè posteriorem. Eum quoque nondum coelo admiſsum eſse propter meritorum tenuitatem tradit Fulgentius. Fuerunt igitur Beelphegoris ſacra eadem quae Bacchi, Beelphegor numen idem ac Bacchus.

Ex Aegypto in Graeciam tranſlata dicuntur Bacchi Orgia per Melampum (*b*). Docent tamen alii Bacchanalium, Panathenaeorum, Thesmophoriarum, et Eleusiniorum initiationes Orpheum, virum Odryſen, Athenas detuliſse, et ex Aegypto transtuliſse digreſsum Isidis et Osiridis in mysteria Cereris et Bacchi (*c*). Sed ea ſacra Orpheo antiquiora in Graecia reponit Herodotus Lib. II. ſecundùm quem Thesmophoria Cereris a filiabus Danai ex Aegypto advecta ſunt, et ab eis Pelasgiotidas mulieres edoctas. Ergo Cereris Mysteriis quoniam multa cum Orgiis Bacchi fuerunt communia, et in Eleusiniis atque Thesmophoriis ampla Bacchi fiebat commemoratio (*d*), facilè crediderim Graecos Danai filiabus Orgia Bacchi retuliſse accepta. Quisquis ille ſit Orgiorum in Graeciam traductor, mirum quantùm ea ſacra propagata ſunt. Non defuerunt e Graecia, qui ad finitimas gentes ea deferrent. Orpheus in monte Boeotiae proximo Thebis, ubi Liber natus credebatur, primus Orgia celebravit, et ea deinde Laomedontis aetate transvexit Ilium (*e*). Cistam Orgiorum capacem,

[*a*] Pausan. Lib. X. Euseb. Lib. V. [*b*] Herodot. Lib. II. [*c*] Plutarc. Theodoret. Lib. I. Ther. [*d*] Cicero de Leg. III. [*e*] Lactant. de fals. Rel. Lib. I. cap. XXII.

cem, quam exciſâ Trojâ, praedae partem Euripilus ſortitus fuerat, detulit Patras praecipuis honoribus colendam (*a*). Quod in cauſa fuit, ni fallor, cur exiſtimaverint Interpretes a Trojanis Orgia tranſlata Lavinium, ubi Maenades ſerpentibus coronatae procedebant ululantes: Phallus quoque, comitantibus Matronis, deferebatur per agros Lavinii, et caeterarum Italiae civitatum, cum cantu et ululatu (*b*). Ovidius alludere videtur communi huic priſcorum Latinorum mori, dum canit Evandri aevo Ino Matutam matrem, cum Melicerta filio, in latinas oras appulsam reperiſſe Bacchantes Orgia celebrantes apud Semelem Bacchi lucum, ubi Arcades ea ſacra inſtituiſſe ferebatur (*c*).

Lucus erat: dubium Semele, Stimelene vocetur:
Maenades Auſonias incoluiſſe ferunt &c.

Feliciter omnino ad innuendam Orgiorum antiquitatem in Latio, ubi fautorem, atque propagatorem nacta ſunt Evandrum ipsum (*d*). Romanorum Salii in ſuis carminibus Liberum Patrem appellabant, ut et Martem Patrem, tanquam Deos Indigetes, et antiquiſſima Latinae, et deinde Romanae gentis numina (*e*). Ut ut ſit, quàm antiquitùs celebris apud Latinos veteres fuerit Bacchi cultus, arguitur ex Aruntio (*f*). Hic a natali die laborans aquâ intercute, Bacchum, dum Bacchanalia fierent, flocci faciebat. Numinis irâ, Medullinam filiam obscuro loco corrupit ebrius. Illa dempto violatori annulo parentem agnovit. Major annis facta cùm eſset, intellecto flagitio, patrem inebriat, et hederâ coronatum ad fulguris aram ducit, fusisque lacrymis, virginitatis ſuae mactavit insidiatorem. Unde factum est, ut ampliata statim fuerit in Bacchum devotio, ne iratus contemptores ſui traduceret in ebrietatem.

Ex dictis hactenus ſua lux affulget Livio et Clementi Alexand. qui Graecum ignobilem affirmant in Etruriam Bacchanalia transtuliſse (*g*). Loquuntur illi nimirum de Bacchanali-

[*a*] Pausan. in Achaic. [*b*] Macrob. in Somn. Scip. Alexand. Genial. Lib. III. cap. XVIII. [*c*] Fast. IV. [*d*] Ovid. ibid. [*e*] Macrob. Saturn. Lib. I. cap. XIX. [*f*] Plutarc. Parall. cap. XIX. [*g*] Livius Dec. IV. Lib. IX. Clem. Alex. Protrept.

bus novo et peregrino ritu inductis. Quid in nocturnis illis, et adventitiis ſcelerum omnium officinis patraretur, dabit ipſe Livius, et ab eo plerique omnes Romanae Historiae ſarcinatores. Itaque, quod priùs quondam factum jam fuerat per Diagondam Thebanum (*a*), Romae quoque, ubi ſartis, tectisque habitis veteribus, diurnis ſcilicet Bacchanalibus, nocturna illa peregrina per totam latè Italiam ſolemni Senatûs conſulto ſublata ſunt a Poſtumio Consule, U. C. anno DLXVIII. Illius S. C. formam e veteri tabula aenea, ſubjecit Fabrettus, Inscr. cap. VI. quam purgatam mendis prodidit iterum, et notis illustravit Cl. Mat. Aegyptius (*b*).

V.

De variis variasapud nationes Orgiorum feriis.

Ad propositum itaque ut redeamus, quoniam Orgiorum mysteria in Cistophoris exhiberi ostensum est, quâ occasione, ſeu quibus in feriis Bacchi ſignati fuerint Cistophori, nunc investigandum. Etenim ut caeteris Numinibus, ſua ſic Baccho erant ſolemnia: neque unius cognominis, quippe quae diversam, pro regionum diversitate, denominationem ſortita.

Injuriâ temporum licèt rara omnino transmiſsa fuerint ad nos usque veterum Kalendaria, ab oblivione plura tamen vindicata ſunt festorum dierum nomina, quibus quanti Deorum quisque fieret apud populos, intelligere est. E multis pauci ſunt, qui cum Baccho in frequentioris publicae venerationis contentionem venire poſsint, ſi ad festos cujuslibet dies attendatur. Longum ſit, atque adeo infinitum per omnes festos dies Libero ſacros excurrere, cum regio nulla, oppidum prope nullum, quod ſolemnes, et proprios ejus nomine non egerit. Illorum nonnullos appellaſse ſufficiat.

[*a*] Cicero de Legib. II. [*b*] Vide Biblioth. Ital. Tom. VII. pag. 220.

Commemorantur itaque Atheniensium *Lenaea* [*a*], *Anthesteria* [*b*], *Apaturia* [*c*], *Haloa* [*d*], *Agrionia* [*e*], *Phelli* [*f*], *Recentiora* [*g*], *Urbana*, *Majora* et *Minora* [*h*], Achivorum *Turbae* [*i*], Megarensium *Nyctileia* [*k*], *Lampteria* Pellenensium [*l*], Aleatarum *Scieria* [*m*], Eleorum *Thyia* [*n*], *Antiquiſsima* Limnensium [*o*], *Phallophoria* Sicyoniorum [*p*], Boeotorum *Liberalia* [*q*], Heraeensium *Orgia* [*r*], Brauronensium *Brauronia* [*s*], Pisidensium *Dionysia* [*t*], Alexandrinorum *Lagenophoria* [*u*], Aegyptiorum *Pammelia*, *Comasia* [*x*], Rhodiorum *Pancladia* [*y*], *Apaturia* Samiorum [*z*], Asianorum *Sabazia* (*&*), Arbelitarum Siculorum *Agrypnia* [*aa*], Meſsapiorum *Bisboea* [*bb*], Atticorum *Theoenia*, *Ascolia*, *Oschophoria* [*cc*], Cyzicenorum *Tauropolia* [*dd*], Laviniorum *Liberalia* [*ee*], Romanorum *Bacchanalia*, *Hilaria*, *Vinalia*, *Meditrinalia* [*ff*], caeterorum Graecorum *Neaenia*, *Cholas*, *Protugesia* [*gg*], *Ambrosia* [*hh*], *Amilleteria* [*ii*], *Phallogogia* [*kk*], *Bacchia* [*ll*], *Thalysia* [*mm*], *Iobacchia* [*nn*], *Lernaea* [*oo*] &c. Alias ſimiles omittimus ferias Eleutherensium, Cylleniorum, Meliastarum, Cynaethaensium, Ligurum Thracum, Cypriorum, Patrensium &c. In appellandis illis, appellandae omnes erunt, et ſingulae civitates, ac populi. Ut caerimoniarum varietati festorum multitudo conciliabat reverentiam, ita eorum multitudini varietas non officiebat: res quippe eadem mutato quamvis nomine peragebatur. Omnes Liberi Patris ferias genericâ voce *Orgia* Latini, *Dionysia* Graeci nuncupabantur [*pp*]. De

[*a*] Hesych. Aristoph. Diog. Laert. [*b*] Hesych. [*c*] Aleiphron. in Epist. Aegialei. [*d*] Eustath. [*e*] Plutarc. Quaest. Rom. [*f*] Suidas. [*g*] Schol. Thucid. [*h*] Hesych. Demost. contra Leptin. [*i*] Pausan. in Corint. [*k*] Idem in Attic. [*l*] Idem in Achaic. [*m*] Idem in Arcadic. [*n*] Idem in Eliac. [*o*] Schol. Aristoph. in Ranis. [*p*] Athen. Lib. XIV. [*q*] Pausan. in Boeotic. [*r*] Idem in Arcad. [*ſ*] Schol. Aristoph. [*t*] Suidas [*u*] Idem. [*x*] Herodot. Kircher. [*y*] Hesych. [*ζ*] Herodot. in vita Homeri. Proclus in Timaeum. [*&*] Tullius Cic. de Nat. Deor. Lib. III. [*aa*] Hesych. [*bb*] Hesych. [*cc*] Harpocrat. Schol Aristoph. Plutarc. in Thes. [*dd*] Hesych. [*ee*] Ovid. &c [*ff*] Idem &c. [*gg*] Hesych. [*hh*] Proclus ad Hesiod. [*ii*] Trezzes [*kk*] Theodo et. Lib III [*ll*] Hesych. [*mm*] Menand. Rhetor. [*nn*] Demosth. in Neaeram. [*oo*] Meursius Graec. fer. e veteri lapide. [*pp*] Silvius in Catull. de nuptiis Pelei et Thetid.

Sabaziis ſpeciatim ſermo inſtituendus jam, ut annuâ eorum occaſione ſignatos Ciſtophoros oſtendamus.

V I.

De Sabaziis.

Sabazia denominata ſunt a tripudiis, et inconditis clamoribus Maenadum furore percitarum. Nomen illud derivatur ἀπὸ τοῦ σαβάζειν, barbarâ, ut aïunt, voce, quae ſonat idem ac εὐάζειν, id eſt, vociferari *Evohe* (*a*): qui clamor Bacchantium fuit, quaſi dicerent εὖ οἷ, *bene illi*, ſcilicet apprecantium Baccho Sabazio. Sabazii hujuſce Bacchi pater Caprius quidam refertur a Tullio (*b*); quis Caprius ille, adhuc incompertum apud Interpretes. Non intelligendus profectò venit eo nomine Caprius ille Cauſidicus, acerrimus nocentum Romano in foro inſectator habitus (*c*), cùm aetas, et vitae ratio Caprium hunc a Caprio Dionyſii Patre prorſus diſcrimінent. Nullus tamen hujuſce nominis alter, quod reſcierim, in veterum monumentis obvius eſt. Ergo nomen illud, Leſcaloperio referente, plerique tantiſper immutatum volunt. Alii *Cabrum* reponunt Phaſelitarum Deum, quem Suidas Καλαβρόν (*d*), Eraſmus Λάπερον (*e*), appellant: alii *Cabirum*, cùm conſtet Jovem Infernum, qui fuit unus e' quatuor Cabiris, e Proſerpina Dionyſium ſuſcepiſſe (*f*). Ad veriſimilitudinis limites propiùs pertingere, Leſcaloperio licèt refragante, videtur haec opinio, quippe quae Diodori Siculi utcumque nixa calculo. Traditur quoque et alter multa prior aetate Dionyſius, quem referunt ex Iove, et Proſerpina natum, et a nonnullis appellatum Sabazium. Haec ille (*g*). Stuprata Ceres a Jove ſub tauri forma, ſeptimum poſt menſem peperit Proſerpinam, quam aetate florentem vervecus pater Jupiter idem corrupit in draconem mutatus. Hinc natus Bacchus Sabazius, cujus honores, et ſacra, propter pudorem ex concubitu patris exortum

(*a*) Suidas. (*b*) Loco cit. (*c*) Horat. Sat. VI. (*d*) voce φασηλὶς.
(*e*) Adag. (*f*) Suidas voce Ζαγρεύς. (*g*) Lib. IV.

exortum, altiſsimo ſemper obruta ſilentio permansiſse refert quoque Diodorus [*a*]. Nocturna tamen fuiſse Sabaziorum mysteria non ambigitur: τὰ Σαβάζια νύκτερα θύσθλα [*b*], ſerpentem Sabaziorum ſymbolum, in illis complicatum draconem circumferri, draconem immitti in eorum ſinum qui initiantur, atque reſupinis vestibus ſubduci, Sabazii ſacerdotes et loca ipsi consecrata Σαβοὺς, aut etiam Σαββοὺς vocari [*c*]. In Sabaziis acclamatum quoque fuiſse ὕη, docet Strabo [*d*]. Hyes Dionysii epitheton est, propter ejus in naturam humidam dominium. Veteribus Physicis Bacchum Solem humore, et Oceani vaporibus nutriri persuasum erat. Quamobrem Baccho Hyï ſacra fiebant pluvio tempore [*e*]. Ab Hesychio, et Phavorino Ὑεὺς, ſive Hyes, aut Hyeus interpretatur Sabazius, quod operae pretium est animadvertere.

Frigidum ſanè Plutarchi commentum deducentis Σάββατον Hebraeorum a Σαβάζειν, quòd Judaei eo die ad largiùs bibendum invicem provocare ſe ſoliti eſsent. Voſsio tamen Σαβάζιος est ab Hebraeo צבא, *militia*, *exercitus*: unde 2. Sam. 5. & Ps. 24. et 59. יהוה צבאות: ita et Rom. 9-29. et Jacobi 5-4. Κύριος Σαβαώθ, *Dominus Sabaoth*, *Deus exercituum*. Sabazium cum Sabe, et Sabo eundem facit Hornius [*f*], qui a *Sufes*, voce Punica, Sabis etymon derivat, et a Sabo Sabinorum nomen. Sabis Arabum Deus, Sabothae in Atramitarum metropoli veneratus, cui decimae thuris a Sacerdotibus Σαβεὶς colligebantur. Sabus Sabatii nomen a Saturno ejecti filius, primus Aboriginum rex, a quo nomen ſuum Sabini obtinuêre. Quae postrema Hornii opinio adversatur Valerio Maximo, qui Sabazium, ut pote peregrinum, et ejus ſacra a Romanis civitate ejecta narrat [*g*]. Sabazii illius ſacra civitate ejecta, de peregrinis Bacchi, et nocturnis feriis accipienda eſse constat, quandoquidem nusquam alibi Jovis ſacra Romae interdicta legere me memini. Fatendum tamen Mnasiae Patarensi [*h*], Bacchi filium fuiſse Sabazium Sed refragatur communis autorum ſententia, Mnasiamque in memoriae lapsum incidiſse ſa-

(*a*) Ibid. Arnob. Lib. V. (*b*) Oppian. Cyneget. (*c*) Clemens. Protrep. Firmicus. Harpocration. (*d*) Lib. X. (*e*) Suidas, voce ὕς. [*f*] Hist. Philoſoph. Lib. II. cap. IX. [*g*] Lib. I. cap. III. [*h*] Harpocration.

tis oſtendit. Heſychio, Sabazius eſt cognomen Bacchi; Diodoro, Demoſtheni pro Cteſip. Amphiteo, Phavorino, Tullio, Apuleio &c. Sabazius idem qui Bacchus.

Sabazius quoque Jupiter dicitur apud Val. Probum, ad quem Ernſtius [a] quaerit an Jupiter ille aliquis ſit de trecentis Jovibus Varronis: an legendum potiùs *Jovi Stratio*, qui tanquam Imperator, ſeu exercitui Praepoſitus, Gallicè, *General d'Armée*, apud veteres in Caria, Ponto, Cappadocia, colebatur. Poſteriorem ſententiam, praeeunte Lyl. Giraldo, amplecitur Sertorius Urſatus [b]. Immerito tamen, cùm Jovis Sabazii vetera marmora aliquando meminerint.

I.

Q. NVNNIVS
ALEXANDER
DONVM DEDIT
IOVI SABAZIO

Just. Lips. Insc. xxviii-2. Gruter. xxii-5.

II.

SP. METTIVS
ZETVS
IOVI SABAZIO
D. L. D.
L. D. D. D.

Grut. xxii-4.

III.

IOVI OPTIMO
MAXIMO
SABATIO
C. CAETRONIVS OCCI
VS VALERIANVS MIL
SEMPLAR ARMATVRAE
V. S. L. M.

Spon. Miscel. §. 3. pag. 78.

[a] Notar. cap. ix. [b] De Notis Rom. voce *Jovi Sabatio*.

Ad quam ultimam inſcriptionem celebris editor opinatur a Baccho ad Jovem tranſlatum fuiſse istud cognominis, eo quòd Jupiter Bacchi Sabazii parens cenſeretur. A Sponio non multùm diſcrepat Alb. Rubenius, cui viſum est Jovem ideo Sabazium appellatum, quia ejus ſacra cum Orgiis Bacchi una peragerentur [a].

Frequens est inter vetera eruditae antiquitatis vestigia, duo numina in unum coaleſcentia animadvertere, ſeu quod eòdem recidit, unum numen plurium nominibus insignitum, ſingulaque Divinitatis attributa in totidem Deos diverſis ſub denominationibus conversa, et ad unum tamen Deum relata. Usque adeo verum est Dei unius Optimi, Maximi ideam hominibus vel ab ipsa natura insitam ſemper fuiſse, Deorumque pluralitatem, eorum eſse nullitatem [b]. Priſcos apud autores Saturnus idem ac Sol, Mars idem ac Bacchus, Sol idem ac Jupiter, Apollo idem ac Bacchus, Jupiter idem ac Serapis, aut etiam Juno, Diana eadem quae Ops. Plura dabunt lapides antiqui.

I.

VESTAE DIANAE DICTAE
P. TVRPILIVS POLILAVS. &c.

E Latio veteri Emin. et Erud. Card. Corradini, Tom. I. p. 383.

I I.

I. O. M. SARAPIDI
PRO SALVTE IMP. L. SEPT. SEVERI. &c.

Lips. CXLVII.

I I I.

DEAE NEMESI
SIVE FORTVNAE

Grut. LXXX.

Quod in adductis hiſce marmoribus, in illis etiam ubi Jovis

[a] In Numm. Aug. *Asia recepta.* [b] Athanas. contra Idola.

Sabazii mentio, factum quoque dicere quid vetat, Sabazium ſcilicet Bacchum, et Sabazium Jovem a rudioribus tanquam totidem distincta numina, ab oculatioribus verò numen unum atque idem habitum? Etenim Jupiter et Bacchus idem ſi ſint cum Sole, ſive Apolline, Jovem et Bacchum idem quoque eſse inter ſe omnino neceſse est. Identitatem, ut aïunt, Jovis cum Sole demonstrat Macrobius integro toto capite XXIII. Lib. I Saturn. In hanc ſententiam multa eruditè, ac pro ſuo more diſserit Alexander [*a*]. Quamvis Bacchum inter et Apollinem eodem modo conveniat, ut videbitur, dum de Cretensium Cistophoris, non omittenda tamen tabula Mithriaca Gruteri XXXIIII. et Philippi a Turre [*b*], ex qua Mithram, ſeu Solem appellatum quoque Sabazium fuiſse docemur. In eo lapide exſculpta prostant ea verba: DEO SOLI INVICTO MITHRAE NAMA SEBESIO, quorum enodationem dabit Macrobius: *In Thracia eundem haberi Solem atque Liberum accepimus, quem Sebadium nuncupantes magnifica religione celebrant.* Tabula altera e Justinianaeo Muſaeo Mithram exhibet uvas dextrâ praetentantem. Et hoc vel uno argumento demonstratur invictè Mithram Sebezium alium non eſse, quàm Bacchus Sabazius.

Aristides dicit etiam alios ſe audiviſse dicentes eundem eſse Jovem cum Baccho [*c*]. His omnibus calculum nostrum adjicere juvat ex alio Gruteri lapide Neapolitano [*d*], in quo tamen, monente Reynesio [*e*], littera una fallit.

T. FLAVIVS ANTI
PATER VNA
CVM FLAVIA AR
TEMISIA VXORE
IOVI EIAZIO VO
TVM LIBENS SOLVIT.

Bacchum Jovem, ſeu potiùs Bacchum Sabazium hìc nemo non

(*a*) Tabul. Eliac. (*b*) Monum. vet. Antii, pag. 161. (*c*) In Bacchum.
(*d*) XXI-2. (*e*) Inſcript pag. 232.

non agnoscat. Eyasius enim, aut Evazius, est ἀπὸ τῦ εὐάζειν, quod idem est ac σαβάζειν, id est, βακχεύειν. Ovidio [a] Evan dicitur Bacchus, et Virgilio Maroni [b] Evantes Baccharum, ſeu Maenadum chorus.

In partes nostras abit Firmicus ipse, adeo nobis non contradicit, dum ſcribit: Sabazium colentes Jovem, anguem, cùm initiantur, per ſinum ducunt (c). Quibus profectò verbis non intelligendus venit Jupiter unus a Baccho distinctus, ſed Bacchus Jupiter, Bacchus Sabazius, cujus, Arnobio teste, Sabaziorum in mysteriis draco plura in volumina contractus adhibebatur ad factorum memoriam, et in argumentum turpitudinis. Factum illud, et turpitudinem ad genus Bacchi Sabazii pertinere, multo ante praemonuerat Diodorus.

Nodum ſolvit Orpheus; cui unus Jupiter, unus Sol, unus Bacchus qui Deus in omnibus est:

Εἷς Ζεὺς, εἷς Αἴδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος·
Εἷς Θεὸς ἐν πάντεσσι [d].

Adeo ut divinitas ipsa, juxta Orpheum, unius Bacchi propria ſit. Quod usque adeo verum est, ut qui ejus Theologiam altiùs introspexerant Platonici, observaverint ab eo ſingulis planetis regendis Bacchum fuiſse praefectum ſub diversis cognominibus, ſpeciatim autem Jovis praesidem Bacchum Sabazium. Hinc promptum est arguere, cur Bacchus appellatus ſit Jupiter Sabazius.

Varia Sabazii nominis lectio non habet quod negotium faceſsat. Promiscuè Σαβάδιος, et Σαβάζιος dicitur, quia, ut in Cratilo monet Plato, Ζ. et Δ. μεταστρέφεσι, ſeu convertuntur. In membranis Σεβάδιος, et Σαβάτιος quoque ſaepiùs occurrit, quod monitum volui.

Asiaticorum propria fuiſse Sabazia evincit Tullius [e], eaque instituta ab ipso Baccho rege, quem alienum non eſse ab eo qui Sabazius, Commentatores dijudicant. Annotavit et Aristophanis Scholiastes Σαβάζιον a Phrygibus Asiae populis cultum eſse, apud quos nimirum ante regnaverat [f], et

(a) Metam. IV. (b) Aeneid. VI. (c) Loco cit. (d) Ex Justino Martyre, ad Gentes. (e) De Nat. Deor. Lib. III. (f) In Avibus.

quidem jure victoriae, quoniam de Aſia triumphaſse dicitur [*a*]. Alterum Bacchi triumphum de Lydia memorat Lucianus in Junone et Jove: unde crediderim Bacchum Lydium fuiſse appellatum apud Plutarchum et alios. Non alia quoque de cauſa civitatum Jonicarum imagines praelatas in Ptolemaei Dionyſiaca pompa legeris. Saepius autem accidit, ut populi reges ſuos divinis honoribus, poſtquam exceſserant e vivis, proſequerentur. Strabo de Sabaziis agens [*b*], ait a Phrygibus in Thraciam deducentibus coloniam tranſlata fuiſse ea ſacra. Hinc Phavorino: Sabazium Thraces Dionyſium vocant, et Σαβοὺς ejus ſacerdotes; Aſiaticis nimirum Phrygibus Thraciam incolentibus domeſticos usque mores, et patria ſacra retinentibus. Thraciam Aſiaticis coloniis ſaepe frequentatam exinde quoque patet, quod Jones in Thracia fuiſse moneat Stephanus [*c*]. Non audiendi igitur, qui Sabazium unius Thraciae Deum faciunt, eumque localem, quales in nummis Jupiter Cantaber, Philius, Aeraeus; Hercules Deuſonienſis, Macuſanus; Diana Perſica &c., imo propriis ſuis armis debellari poſsunt, quandoquidem Sabazii nomen Baccho inditum volunt a Sabis Thraciae populis, et Phrygiâ dialecto Σαβάζιον dicentibus. Σαβοὶ, ſeu nominis hujusce gens in Thracia nulla unquam audita eſt; quae tamen ſi fuerit, e Phrygia ſua dialecto Prygia colonia, aut Phrygiae coloniae in Thraciam deductae propago arguenda.

V I I.

Ciſtophoros Sabaziorum occaſione ſignatos fuiſse.

Ciſtophoros itaque inter Sabaziorum ſolemnia, annuaque eorum occaſione ſignatos nemo non dixerit, qui memorata ſuperiùs a nobis animo relegerit. Quae multa paucis contrahenda videntur. Non poteſt enim explicari Ciſtophorus, niſi de ſignificatione expreſsarum in eo figurarum, cùm nulla alia ſuperſit ratio explicandi rem ſignificativam. Figurae autem in

(*a*) Val. Maxim. Lib. III. cap. VI. (*b*) Lib. X. (*c*) voce 'Απολλωνία.

Cistophoro expreſsae, Bacchica, ut vidimus, ſignificant Orgia, ideoque demonstrant Cistophorum explicari non poſse niſi de Orgiis Bacchi, quae cùm ab Aſiaticis, apud quos conflatus est nummus noster, Sabazia fuerint appellata, de Sabaziis unis explicari poſse Cistophorum fateri neceſse est: et hoc nobis erat probandum.

Nec alia de causa, vel occaſione ſignatos Cistophoros ſuadent quoque vel ipſi nummi peculiares ac proprii unarumquarumque civitatum Aſiae. (Liceat eo loci argumento, ut aïunt, negante uti.) Eorum ne unum quidem reperias, quocum Cistophori conveniant. Ex innumeris prope, aliquot in medium proferemus, eosque nondum vulgatos, adeo non ad vulgatos hactenus provocare veremur, et ab illis ne nostra ſententia labefactetur.

Caput muliebre ſinistrorsùm conversum.)(ΑΔΡΑΜΥΤΤΗΝΩΝ. *Myſiae.* Pilei Dioscurorum astris insignes, intermedio copiae cornu. Nummus ex aere minimo, olim apud D. Guerin Maſsilienſem.

Galeato capite, ſinistrorsùm.)(ΑΛΥαττήνων. *Bithyniae.* Lyra. Ex aere tertiae formae apud Ill. D. Lebret Gallo-provinciae Proregem.

ΖΕΥϹ ϹΤΡΑΤΗΓΟϹ. Diademato Jovis capite, ſinistr.)(ΑΜΑϹΤΡΙΑΝΩΝ. *Paphlagoniae.* Aquila expanſis alis fulmini instat, ſinistrorsùm, rostro dextrorsùm converso. Ex aere tertio, ibidem.

ΔΗΜΟϹ. Cap. laureatum, ſinistr.)(ΒΑΡΓΑϹΗΝΩΝ. *Cariae* Fortuna stolata stat a fronte; dextrâ cornucopiae tenet, laevâ navis gubernaculum. Ex aere tertio in gaza Lebretiana.

Jovis laureatum caput, ſinistr.)(ΓΑΖΙΟΥΡΩΝ. *Cappadociae.* Aquila fulmini instat, ſinistrorsùm conversa. Ex aere primi moduli ibidem.

Caput Bacchi pampinis redimitum, cum thyrso ſuper humeros, ſinistrorsùm.)(ΔΙΟΝΥϹΟΠΟΛΕΩΣ. (*Phrygiae.*) Bacchus muliebri habitu stat dextrorsùm, dextrâ botrum tenet, laevâ thyrsum; pro pedibus panthera. Ex aere mediocri apud D. Lebret.

ΙΕΡΑ CΥΝΚΛΗΤΟC. Caput imberbe nudum, ſiniſtr.)(ΘΕΑ ΡΩ. ΕΡΜΟΚΑΠΗΛιτῶν. *Lydiae*. Caput turritum, ſiniſtr. Ex aere tertio ibidem.

ΕΥΜΕΝΕΩΝ. *Cariae*. Caput Serapidis cum modio, ſiniſtr.)(ΓΛΑΥΚΟC. Fluvius imberbis decumbens dextrors; dextrâ tres ſpicas praetendit; laevâ urnae aquas vomenti innixâ arundinem tenet. Nummum hunc ex aere ſecundo, allatum Oriente vidi Maſsiliae.

Laureato Jovis capite.)(ΘΕΜΙCΩΝΙΩΝ. *Phrygiae* Figura stans, dextrâ pateram. Ex aere tertio, e ſchedis D. Guerin.

Caput muliebre, ſiniſtr.)(ΘΥΑΤΗΡΕΙΝΩΝ. *Lydiae*. Securis. Est ex aere parvo in gaza Lebretiana.

ΛΑΙΡΒΗΝΟC. Caput Appollinis coronâ radiatâ insigne, ſiniſtrorsùm.)(ΙΕΡΑΠΟΛΕΙΤΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. *Phrygiae*. Apollo nudus stat dextrorsùm; laevâ lyram tenet. Ex aere mediocri nummum Oriente allatum vidi quoque Maſsiliae.

Caper dextrorsùm stans, capite ſiniſtrorsùm converso palmitem vitigeneum depascitur.)(ΚΕΛΕΝδέριτων. *Ciliciae*. Figura virilis nuda insidet equo dextrorsùm currenti. Argenteus nummus maximi moduli in gaza Lebretiana.

ΔΗΜΟC. Caput nudum cum lanugine, ſiniſtr.)(ΕΠ. ΜΟΥ. ΚΥΔΡΑΤΟΥ ΝΕΩ. ΑΡ. ΚΟΤΙΑΕΩΝ. *Phrygiae*. Jupiter ſeminudus ſedet dextrorsùm; dextrâ pateram tenet, laeva innititur hastae. Ex aere mediocri ibidem.

Apollinis laureato capite, ſiniſtr.)(ΛΥΚΙΩΝ ΜΑ. *Lyciae*. Lyra; dextro nummi latere, acrostolium; in area quadrangulari Argenteus quinarii formâ apud D. Cary Maſsiliensem.

Herculis capite nudo dextrorsùm converso.)(ΕΠΙ ΓΑΙΟΥ ΦΟΚ. ΜΑΙΟΝ..Ν. Figura muliebris ſuccinctâ veste graditur ſiniſtrorsùm, dextrâ pectori compositâ, laevâ clavam Herculeam gestat ſuper humerum. Ex aere mediocri in gaza Lebretiana.

Laureato, et barbato ſenili capite ſiniſtrorsùm.)(ΝΙΚΑΕΩΝ. *Joniae*. Serpens baculo implicitus. Ex aere tertio apud Ill. D. Lebret.

Caput Dei Luni pileo Phrygio coronâ laureâ ornato, cum Luna

luna falcata ad humeros, ſiniſtrorsùm.)(ΝΥϹΑΕΩΝ. *Cariae*. In corona laurea. Ex aere tertio ibidem.

Tigris ſiniſtr. conversa, laevo pede thyrsum gerit ſuper humeros.)(ΟΡΘΩϹΙΕΩΝ. *Cariae*. Caput Bacchi hederâ redimitum, ſiniſtrorsùm. Ex aere tertio ibidem.

Muliebri capite ſiniſtrorsùm converso.)(ΠΡΙΑΝΕΩΝ. *Joniae*. Palma arbor. Argenteus drachmae pondo, ibidem.

Laureato Apollinis capite, ſiniſtrors.)(ΠΡΟΥϹΙΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟϹ ΘΑΛΑϹϹ... [*Bithyniae*] Tripus. Ex aere tertio apud D. Abbatem Boule Maſsiliae.

ΕΠΙ ΑΤΤΙΚΟΥ ΑΡΧ. Caput Serapidis modio insigne, ad humeros togatos ſiniſtrors.)(ϹΑΙΤΤΗΝΩΝ. *Lydiae*. Figura muliebris stat; dextrâ ſistrum tenet, laevâ hydriam. Ex aere tertio apud D. Cary.

Luctatores duo recurvi manibus implicitis decertant, cum littera Κ. intermedia.)(ϹΕΛΓΕΩΝ. *Pisidiae*. Figura muliebris stolata stat ſiniſtrorsùm; dextrâ elatâ hastam vibrat, laevâ protensâ. Siniſtro margine crus triquetrum et clava Herculea. Ex argento maximi moduli apud Ill. D. Thomaſsin de Mazaugues in ſupremo Gallo-provinciae Senatu Praesidem.

Solis radiato capite ſiniſtrorsùm; retro, monogramma conflatum e litteris ΗΡ.)(ϹΟΛΕΩΝ. *Ciliciae*. Pallas galeato capite ſedet dextrorsùm; dextrâ victoriolam ſuſtinet, laevâ clypeo innixâ. Ex aere mediocri in gaza Lebretiana.

ΤΕΡΜΗϹϹΕΩΝ. *Pisidiae*. Caput Jovis barbatum, laureatum, ſiniſtrorsùm: in ima parte, clypeus rotundus.)(ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ. Fortuna stolata cum cippo in capite stat dextrors; dextrâ navis gubernaculum tenet, laevâ cornucopiae. Ex aere magno ibidem.

ΙΕΡΟϹ ΔΗΜΟϹ. Caput imberbe laureatum ad humeros togatos ſiniſtros.)(ΕΠΙ Γ. ΑΤΑ. ΤΑΝΤΙ ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ ΤΡΑΛΛΙΑΝΩΝ. *Lydiae*. Fortuna stolata stat dextrorsùm; dextrâ orbem gubernaculo navis regit, laevâ cornucopiae tenet. Ex aere magno apud D. Cary.

Capita duo jugata, ſpicis coronata.)(ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ. *Lydiae*. Pilei Dioscurorum astris insignes, cum intermediis litteris implicitis ΝΚ. Ex aere tertio, e ſchedis D. Guerin.

L

In omnibus et ſingulis hiſce numiſmatis, nihil commune eſt, quod ad plura derivari poſſit oppida. Quidquid in illis eſt, id totum ſpectat ad propriam et ſingularem uniuſcujuſque civitatis pietatem, ſitum, foedera, mores, privilegia, hiſtoriam. Ex qua animadverſione hoc ſponte cuilibet colligendum venit: nummi ejuſdem formae in diverſis diverſarum provinciarum civitatibus ſignati, ex occaſione duntaxat ritûs alicujus communis omnibus earum provinciarum civitatibus potuerunt fabricari. Argumentum aliud liberas plerumque inter civitates, et nullis mutuae ſocietatis legibus connexas fruſtra quaeſieris. Itaque Ciſtophori, qui omnes ejuſdem ſunt formae, et Bacchicae alicujus pompae referunt inſignia, cùm in diverſis civitatibus Aſiaticarum provinciarum ſignati fuerint, ſignari potuerunt ex occaſione tantùm communium Aſiaticis civitatibus Sabaziorum. Illa quippe ſolemnia apparatu quàm maximo, eoque publicâ majeſtate, et aeternis monumentis non inferiore celebranda fuerunt ab Aſiaticis, qui ſuos inter reges Bacchum annumerabant, eundemque Sabaziorum inſtitutorem, et plurium civitatum ſuarum conditorem. Nec imparibus feriis novimus id numen affectum a populis aliis, quorum in illud pietas tantis momentis non accendebatur. Lavinii totus menſis Baccho ſacer erat. Alterna Bacchi feſta alternis annis noctu peragebantur in Parnaſſo Boeotiae monte. Trieterica etiam tertio quoque anno fiebant ad Callirhoem, ubi Bacchus ipſe ea dicitur inſtituiſſe in memoriam expeditionis Indicae, quae triennium totum ſibi depopoſcerat. Alia celebrabantur trieterica apud Cithaerontem. Brauroniis Orgiis X-viros τὰς ἱεροποιὰς tradit Pollux mactaſſe hoſtias quinquennes, unam Deli, aliam Braurone. Plurium quandoque dierum erant Orgia. Ex Demophoontis inſtituto Antheſteria trium; eorum primo, qui πιθοίγια, dolia aperiebantur, et vino novo praeguſtato, peractisque ſacris, omnibus etiam ſervis largè bibendi ampla facultas. Altero die, qui χόες dicebatur ex eo quòd Baccho τῷ χοοπότῃ ſacer erat, certamen bibendi per praeconem ad tubae ſonitum indicebatur. Victoris uter vino plenus, et corona praemium. Lenaeis agon ſacer, cui peregrinis intereſſe nefas: argumentum ſanè ingens

celebritatis illius, cum detentis civibus Dionyſiacorum ludorum apparatu et pompâ, timendi locus erat ne imbellem urbem hoſtes invaderent. Aſcoliis, et Cythrois Poëtae quatuor dramatibus certabant inter ſe; victor civitate donabatur ex lege Lycurgi exoleſcentem hunc certandi morem revocantis. Dramatum illorum quae ſuperſunt relliquiae, Orgiorum celebritatem aeternùm commendaturae ſunt. Tales ſunt, ut de caeteris ſileam, pleraeque omnes Ariſtophanis comoediae. Quid plura? cùm feriarum Dionyſiacarum intervallis diſtinguerentur tempora, quae poſtea per Olympiades annumerari coeperunt. Heſychio: ἔθος ἦν λέγειν τὰ ἔτη τὸν ὑποπιπτόντα ἀριθμὸν ἀπὸ τῶν Διονυσίων; quod tamen omnino non exoleverat Ariſtophanis aetate. Anum bibulam irridet ille, et ejus filiae ventriculoſae, triumque congiorum capaci annos computat per choas, vini ſcilicet menſuram ingentem [a]

> Πόσ' ἔτη δὲ γέγονε; τρεῖς χόας, ἢ τέτταρας;
> *Quot annos nata eſt? tres choas, an quatuor?*

Ab Antheſteriis Graeci menſem ſuum Ἀνθεσθεριῶνα denominarunt. Pluribus in locis pecuniarum ſolutio cadebat in Orgia. Apud Scholiaſt. Ariſtoph. legitur moris fuiſſe, ut per eos dies Athenienſibus tributum ſocii penderent: Διονυσίων ἑορτὴ ἐν τῷ ἔαρι ἐπιτελεῖται, ἐν ᾧ ἔφερον τοὺς φόρους οἱ σύμμαχοι.

VIII.

Inter Sabaziorum ſolemnia cùm ſignati fuerint Ciſtophori, ſignatos eos quoque neceſſe eſt illorum Prytanum auſpiciis, quorum nomina, ipſamque adeo ſupremam dignitatem hi nummi referunt. Et verò temeritatis in ſuſpicionem venire nequaquam reformidaverimus, ſi negaverimus aliam iniri poſſe rationem interpretandorum nominum, aut litterarum, et monogrammatis ΠΡΥ. inſcriptorum Ciſtophoris. Commodioris *Sub quibus Magiſtratibus ſignati fuerint Ciſtophori.*

[a] In Thermoph.

aliûs, atque adeo ſimplicioris ſententiae autor, magnus nobis futurus est Apollo.

Prytaneia magiſtratum olim ſonabat, penes quem tam ſacrorum quàm civilium rerum regimen. Ubi namque regium obtinebat imperium, ibi Rex idem qui Pontifex Maximus, adeo ut ſumma ſacerdotia cum ſummis antiquitùs ſemper connexa fuerint imperiis. Athenis Rex praeerat myſteriis, Lenaeis festis, et agonibus quae ad lampada celebrabantur (*a*). Apud Lacedaemonios Rex, propter divinorum curam ſacerdos, propter bellica munia imperator (*b*). Virgilio quoque:

Rex Anius, rex idem hominum, Phoebique ſacerdos.

Unde reges πρυτάνεις appellati ſunt, qualis ille Bosphori Cimmerici, de quo plura Diodorus (*c*). Inter Lacedaemoniorum reges Prytanis Euripontis filius haud ſemel apud Pauſaniam audit (*d*), quemadmodum Caïus Caesar Augustus τῶν ὅλων πρύτανις, *omnium Dominus*, apud Theodoretum (*e*). Singulis etiam, aut primariis ſaltem in civitatibus, adeoque in rebuspublicis, qui urbi, aut reipublicae, religioni quoque et ſacris praeerat Prytanis. Noti ſunt qui eo ſub nomine post reges exactos Corinthiis imperarunt; quod Athenis etiam accidiſse negaverit nemo, qui Archontis et Prytanis promiscuam denominationem olim fuiſse ex Aristotele meminerit. Mitto Rhodiorum Prytanim a Livio memoratum (*f*), eorumque Prytaneiam Alexandro Magno ab ipsis oblatam (*g*), ut ostendam Prytanes illos non Vestae unius, quod Cl. Spanhemio et Vandalio viſum est, neque unius, aut alterius numinis addictos fuiſse ſacris, ſed ea duntaxat curaſse quae publica, quae maxima, et totius regni, reipulicae, aut civitatis nomine peragenda. Rem evincit Aristoteles, qui de Prytanis pontificio munere diſserens, "haec habet: Huic proxima cura ea „est, quae ad ſacrificia publica ſpectat: ea dico, quae non „ſacerdotibus a lege demandantur, ſed iis qui hunc [Prytaneïas] honorem a communi civitatis foco, et totius urbis lare

[*a*] Pollux. [*b*] Xenoph. [*c*] Lib. XX. [*d*] In Corinth. [*e*] Hist. Eccl. Lib. I. [*f*] Lib. XLII. [*g*] Appian. Bell. civil. Lib. IV.

„ lare conſequitur „. Sancitum a Licurgo fuerat, ut Lacedaemoniorum Prytanis pro civitatis ſalute publica ſacrificia ſacrificaret [*a*]. Ad Athenienſium Prytanem patriorum quoque ſacrificiorum adminiſtratio ſpectabat [*b*], quemadmodum et in Romanis civitatibus Pontificem Maximum, qui erat A SACRIS PVBLICIS POPVLI ROMANI QVIRITIVM. Inter patria ſacra Prytanibus commiſsa, annumerandi ſunt feſti Dies Deorum tutelarium uniuscujusque civitatis proprii, agones, ſeu certamina, pompae quaedam celebriores. Priorum in ſerie occurrunt Deae Nemeses [*c*], Veſta [*d*], Mater Deûm [*e*], Diana Epheſia, Aeſculapius [*f*]. Bacchus [*g*], quibus Prytanes certum eſt litaſſe, adeo non Veſtae unius, ut diximus, ſacris illi praeerant.

Si conjecturis aliquantulùm indulgere liceat, non alienus ſum qui opiner, 1°. Pannionium, caeteraque id genus communia Aſiae, Lyciae, Bithyniae, Cappadociae, Galatiae, Phrygiae &c. de quibus ſaepe nummi, unis duntaxat conſtare Prytanibus, ſeu, quod idem eſt, ad hujusmodi provincialia comitia ſingularum ſuffragantium civitatum Prytanes delegari. Conjecturae locum dedit Georgii Wheleri vetus lapis in quo Mycalenſium cum Lebedienſium Prytane contentio, [*h*] et Ariſtides, qui comitia Prytanea memorat [*i*].

2°. Prytanem concilii principem aliquando Pontificis Maximi titulo deſignatum fuiſse. Habemus in nummis Sabinum Eutychem Aſiatici concilii Pontificem ſupremum: ΣΑ. ΕΥΤΥΧΟΥΣ. ΑΡΧ. ΙΓ. ΠΟΛ. In veteri lapide apud Whelerum [*k*], legitur M. Aurelius Diadochus ſummus Pontifex Aſiatici concilii princeps: Ἀρχιερεύς τῆς Ἀσίας, καὶ βουλάρχος. Aliquando Aſiarchae titulus proprius videtur fuiſse Prytanis illius, qui totius conventûs praeſes erat: unde ut ſuam denotaret in civitate propria Prytaneiam, Ἀρχιερέος retinebat ſaepius nomen, cui illud Ἀσιάρχου ſubrogabat, ut ſuum denotaret in comitiis primatum. Nam ſi Vandalio [*l*] credatur, qui in ejuſdem

[*a*] Xenoph. [*b*] Pollux. [*c*] Marmora Oxon. pag. 148. part. I.
[*d*] Aeſchyl. ſuppl. v. 3?5. &c. [*e*] Theophraſt. de inepta laudis cupidine.
[*f*] Nummus Cumaeorum infra laudandus. [*g*] Pollux. [*h*] pag. 273.
[*i*] Serm. ſacr. p. 608. [*k*] pag. 211. [*l*] De Pontif. Graec. cap. 111.

M

civitatis hoc aut illo nummo Α᾽ρχιερεὺς appellatur, in alio rurſus Aſiarchae nomine gaudet. Tranquillinae nummum appellat ille, in quo Sulpitius Hermophilus Aſiarcha dicitur: ΕΠΙ ΣΟΥΛ. ΕΡΜΟΦΙΛΟΥ ΑΣΙΑΡΧ. ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ Γ ΝΕΩΚΟΡΩΝ, quem Archierea nummi alii teſtantur: ΕΠΙ ΣΟΥΛΠ. ΕΡΜΟΦΙΛΟΥ ΑΡΧ. ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ ΧΡΥΣΑΝΤΙΝΑ. Nollim tamen huic exemplo fides omnino habeatur, cùm in omnibus hujuſmodi, qui in noſtras manus pervenere nummi, ſemper legerim ΕΠΙ ΣΟΥΠ. ΕΡΜΟΦΙΛΟΥ ΑΡΧ. &c. Aliquando etiam nomen utrumque ſibi adſciſcebat, ſeu quòd eadem tunc temporis dignitas fuerit in comitiis cum ſupremi Pontificis dignitate, ſeu quòd in uno eodemque tunc convenirent duo munera, quae priùs inter plures diviſa fuiſſent. In nummo veteri Antonini Pii: ΚΟΙΝΟΝ ΙΓ. ΠΟΛΕΩΝ ΠΡΟΔΙΟΝ ΚΛ. Φ. ΟΝΙΩΝΟΣ ΑΣΙΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ ΙΓ. ΠΟΛΕΩΝ.

3°. In illis totius alicujus communitatis conventibus ſacra Baccho fieri ſolebant. Et hoc argui utcumque poteſt ex aliquot nummis illorum conciliorum occaſione ſignatis, et ΚΟΙΝΑ ſacra praeferentibus. Tales ſunt ſub Trajano, et M. Aurelio Antonino ſignati, cum appoſita epigraphe: ΚΟΙΝΟΝ ΚΡΗΤΩΝ. ΚΟΙΝΟΝ ΛΕΣΒΙΩΝ. Exhibetur in illis Bacchus, comitiorum illorum videlicet Deus tutelaris.

4°. Habita ſaltem aliquando fuiſse ea comitia ad Dionyſia majori cum apparatu celebranda ſuadet Pauſanias in Achaïcis: *οἱ δὲ αυτὸν [Διονύσου] ἐς τὰ μάλιστα θεραπεύοντες εἰσιν ἄνδρες οὓς ἂν ἐκ πάντων ὁ δῆμος προέληται κατ᾽ ἀξίωμα.* Strabo Lib. XIV. de Lebedo civitate agens, dicit in ea ſolemnes celebrari conventus, et annua certamina in honorem Bacchi: *ἐν ᾗ πανήγυρις τε καὶ ἀγῶνες κατ᾽ ἔτος συντελοῦνται τῷ Διονύσῳ.* Quid practerea ſibi volunt illi civitatum Aſiaticarum X-viri ad peragenda Dionyſiorum ſacra Braurone quinto quoque anno conſtituti [*a*]? Quibus ritè perpenſis, nihil obſtabit quominus a Prytanibus, et medios inter Aſiaticorum conventus celebrata Sabazia fuerint, aut habiti illi conventus ad ea celebranda. Etenim Dionyſio-

[*a*] Pollux Lib. VIII. cap. IX.

rūm, adeoque ludorum in Dionyſiis edendorum curam ad Prytanes pertinuiſſe dubitandum non relinquit Ariſtoteles[*a*]. De Lenaeis feſtis et certaminibus Dionyſiacis ad lampada fieri ſolitis procurante Prytane jam memoratum eſt. Liberi Melanaegidis annuos muſicos ludos, et praemia conſtituta [*b*], caeteroſque id genus agones tam in Graecis et Aſiaticis civitatibus, quàm eorum comitiis edi ſolitos referre ſuperſedeo. Unum eſt tamen obiter animadvertendum, Dionyſiacos nempe ludos pecuniâ quondam publicâ editos, privatâ tandem Prytanum, ſeu Pontificum Maximorum apparatos fuiſſe. Sub M. Antonino Severi F. Imperatore L. Septimus Tryphon dicitur ſumptibus propriis primus tragicos, comicos et muſicos celebraſſe ludos in honorem Bacchi, cujus erat ſupremus Pontifex [*c*].

5°. Archontis (quod praemitti oportuerat) et Prytanis titulum unum idemque munus deſignaſſe. Autorem habemus eundem Ariſtotelem, qui recenſitis Prytanum muniis, eos dicit variè a variis appellari, modò Archontas, modò Pontifices Maximos, modò Prytanes. Ad rem noſtram accommodatior eſt Antonini Severi F. nummus Anchialae in Cilicia ſignatus, quàm ut prematur ſilentio. Sic ſe habet: ΕΠ ΑΡΧ. ΠΡΥΤΑΝΕ. ΗΙΙΚΡΑΤΟΥ Β. ΑΓΧΙΑΛΕΩΝ. Sive legatur ΕΠ. ΑΡΧοντος cum Vandalio [*d*], ſeu ΕΠ, ΑΡΧιερέος cum Harduino [*e*], res eòdem recidit. Ex hac enim ultima Harduini interpretatione non minùs quàm ex aliis quoque momentis facilè evincitur ſacerdotum principem Pontificem Maximum eundem cum Prytane fuiſſe. Ejuſdem eſt generis, ſed non minoris momenti aereus alter nummus maximi moduli apud Vaillantium, ſub Sept. Severo ſignatus cum hac epigraphe mutila: ΕΠ. ΑΡΧ. Μ. ΠΡΥΤΑΝΕΟΥ..... ΟΥ ΜΕΙΛΗCΙΩΝ. Apolline rupibus insidente. Legas in eo velim: ΕΠ. ΑΡΧ. ΚΑΙ ΠΡΥΤΑΝΕΟC &c In priori nummo de ſequentis vocis lectione non convenit Harduinum inter et Spanhemium. Ille legit ΠΡΥΤΑΝΕ, ſeu Πρυτάνεως dignitatem, iſte autem ΠΡΥΤΑΝΕΙ, quod

[*a*] Lib. VII. Politicor. [*b*] Pauſan. in Corint. [*c*] Vetus lapis apud Spon. Miſcel, pag. 369. [*d*] Diſſert. III. p. 396. [*e*] Numm. ill. Pop. et Urb.

Πρυτανείκου, ſeu Prytanici cujusdam Epicratis nomen interpretatur. Pro Harduino standum; quamvis epigraphe nummi ΠΡΥΤΑΝΕΙ, referret, Jonicè *πρυ̃ανειος*; genitivo casu, legere ne dubites. Sic in aliis nummis ΑΓΑΘΟΚΕΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ, et ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ.

Athenis ſaltem, Senatus idem antiquitùs ac Prytaneum, idemque Senatûs et reipublicae princeps, qui Prytanis. Attica ſemper oppidatim incolebatur, Senatum [Prytanea] et magiſtratus habens. Ad quae Thucididis verba Senatum et Prytaneum inter ſe confundentia Scholiaſtes ejus monuit rerum omnium adminiſtrationem penes Prytanes eſse [*a*]. Unde ſuppoſitâ etiam gemini Senatûs per Theſeum inſtitutione, meritò colligas ſupremo ſemper Senatui Prytanim praefuiſse. Legum cuſtos et arbiter conſtitutus a Theseo ſupremus ille Senatus, earumque exemplar *ἀρχέτυπον* in Prytaneo reconditum [*b*]. Socrates a Prytane judice ad ebibendum propinatum ſibi venenum damnatus eſt. Nicias in fine orationis, quâ expeditionem in Siciliam diſsuadet, verba convertit ad Prytanem Senatûs principem, tanquam ad ſupremum rei et ſalutis publicae proviſorem. Prytanis etiam erat cognoſcere de cauſis religionis, de ritibus ſacris, de pompis feriarum ordinandis &c. [*c*]. Extat etiamnum lex Solonis eò pertinens apud Demoſthenem [*d*].

Senatûs principi proprium Prytanis nomen ad caeteros quoque pervenit Senatores, quos identidem Prytanes reperias appellatos. Sed inter utroſque hoc diſcriminis tunc inerat, quod princeps Senatûs *ἐπώνυμος Πρύτανις*, aut *πρῶτος Πρύτανις* diceretur. ΟΝΗΣΙΜΟΝ ΠΡΥΤΑΝΙΝ ΠΡΩΤΟΝ refert marmor vetus Wheleri, et ΑΥΛΟΝ ΚΛΟΔΙΟΝ ΠΡΥΤΑΝΙΝ ΕΠΩΝΥΜΟΝ lapis alter Sponii. Caeteris, quas innuimus, primi Prytanis praerogativis annumerandum eſt jus convocandi Senatum, adſeſsores ſibi adſciſcendi, publicas cauſas referendi, Senatores ſententiam rogandi, civitatis, armamentarii, actorum claves cuſtodiendi &c. [*e*].

Sunt

[*a*] Lib. II. [*b*] Plut. in Theseo. Aeschin. Suidas. [*c*] Pollux. [*d*] Κατὰ Μειδ. [*e*] Pollux. Libanius, Harpocration.

Sunt qui volunt unius paulò plus menſis Prytaneciam stetiſse in uno eodemque homine apud Athenienses, qui Prytanes ſuos ſorte ſortiebantur. Nominibus decem tribuum in urnam dejectis, in aliam fabâ albâ unâ et novem nigris, ea tribus quae prima fabam albam tulerat, Senatui in prima Prytaneia praeerat, quae ſecundam ſecunda, et ſic deinceps. Rurſum tribus quaelibet eum qui Prytanem ageret ſortiebatur. Primae illius Prytaneiae meminit Antiphon : πρυτανεύσας τὴν πρώτην Πρυτανείαν ἅπασαν. *Adminiſtrans primam Prytaneiam omnem.* Prytaneia ſpatium erat triginta quinque dierum : quinque illi ſupra triginta dies decima pars erant anni Attici, qui cùm ad Lunae cursum ordinaretur, trecentis omnino quinquaginta quatuor diebus constabat. Semeſtrem apud Rhodios Prytanim innuit Polybius, ubi de Stratocle dicit litteras Lucretii Praetoris Romani Rhodum allatas fuiſse : Στρατοκλέους Πρυτανεύοντος τὴν δευτέραν ἑξάμηνον. Ejectis regibus ſuos Corinthii habuere Prytanes, ſed annuos, ad Cypseli tyrannidem usque [*a*]. Annuos quoque fuiſse Prytanes Asiaticos P. Cornelii Lentuli, et Ap. Claudii Pulchri ſubjicienda mox numiſmata ſuadent. Prytaneiam in Asia ab eodem ſaepiùs capeſsi potuiſse indicat allatus jam nummus Epicratis Archontis Prytanis iterùm. Fuerunt etiam Prytanes hereditario jure, adeoque totius vitae curriculo id muneris obeuntes, ut liquet e vetusto lapide apud Sponium [*b*]. Sed id contigiſse videtur tantùm ſub Caesaribus, a quibus perpetua Pritanitis, atque hereditaria impetrari debuit, cùm post oppreſsam Orientis libertatem, imminuta Prytanum munia, inter plures divisa, et ad nihilum prope detrusa fuerint. Ea est rerum humanarum conditio, ut diutiùs in eodem statu permanere nequeant. In Oxonienſi marmore [*c*], recenſentur Chersiphron Asiarcha, Teudanus Stephanophorus, Nymphidia Pontifex Maximus, Smaragdus et Claudianus ambo Prytanes. Verùm ſi Asiarcha, ſi Stephanophorus, ſi Pontifex Maximus a Prytane diversus fuerit : ſi eadem in civitate duo Prytanes, de ſuprema Prytanis dignitate conclamatum tunc fuiſse omnino neceſse est. Namque vel

(*a*) Pauſan. in Corinth. [*b*] Miſcell. (*c*) Num xxviii.

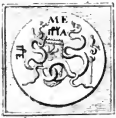
feminas, quibus in politico regimine, in Senatu, in comitiis nullus unquam apud Aſiaticos veteres fuit locus, Prytanes tamen ſimul et Aſiae Pontifices Maximas, et Stephanophoras, et Agonothetas loquitur etiamnum ſuperſtes lapis vetus apud laudatum ſaepius Sponium. Dignitatis Pritaniticae unum habuiſſe nomen videtur Prytanis ille hymnorum cantor, ΠΡΥΤΑΝΙΣ ΥΜΝΩΔΟΣ, in alio Sponiano marmore.

Ex oppidorum civitatumque frequentia, quae Prytaneo ſuperbirent, adeoque proprios haberent Prytanes, intelligitur quàm latè Prytanis nomen et dignitas propagata fuerit. Ad earum civitatum amplificandam ſeriem a Cazaubono [*a*], et Spanhemio [*b*] acceptam veniunt Pergamus Myſiae, Laodicea, et Trallis Cariae, Apamea Phrygiae, Milectus Joniae, Anchiale Ciliciae, Nicomedia Bithyniae, quarum Prytanes in adductis, atque etiam adducendis earum nummis ſignantur. Unde mireris Spanhemium aſſerentem vix in uno, alterove nummo expreſſam fuiſſe Prytanum memoriam. Addendum postremò non qualescumque fuiſſe Prytanis veſtes, ſed proprias, quae ideo *Πρυτανικαὶ* dictae, easque albas. Prytanem candidâ veſte amictum, et coronâ redimitum inducit Theophraſtus ad populum peractis ſacris verba facientem [*c*]. Varia debuit Prytanis eſſe, quae ſacerdotii insigne erat, corona, pro Deorum varietate; laurea, si Apollini ſacra peragerentur, hederacea Baccho, graminea Cereri &c. Itaque impreſſam Ciſtophoro ex hedera et botris coronam fuiſſe in uſu Prytani Sabazia celebranti, non temerè colligi poſſe videtur. Depoſitâ coronâ, judicis partes agebat Prytanis, etiam ubi de impietate, et violata ſacrorum majeſtate dijudicandum ipſi erat [*d*].

Litterae igitur illae ΠΡΥΤ· monogrammatis in formam implicitae diſtinctas totidem in Litteras ΠΡΥΤ. reſolvendae ſunt, quemadmodum reſolutae videntur in his ce Gallieni nummis ex aere apud Vaillantium, Spanhemium, Monterchium et Bandurium contemplandis. ΚΥΜΑΙΩΝ ΑΙΛ. ΕΡΜΙΑC ΠΡΥΤ. Rursùm: ΑΙΛ. ΕΡΜΙΑC ΠΡΥΤ. ΚΥΜΑΙΟΙϹ, cum typo Dianae

[*a*] Animadv. in Athen. [*b*] Diſſert. de Veſta et Pryt. [*c*] in Μικρο-φιλοτ. Athen. Lib. IV. [*d*] Pollux.

Epheſinae, et in aliis ubi ΕΡΜΕΙΑϹ ΠΡΥΤ. ΚΥΜΑΙΟΙϹ, Neptuno ſtante. Accidit quod in altero ejuſdem Cl. Croichetii Ciſtophoro littera A. immediatè ſubſequatur implicitas litteras ΠΡΥ, ita ut vocem unam cum illis componere, et inchoatum ΠΡΥΤΑνεως nomen referre dicenda ſit. Ciſtophori, Alletiano caeteroquin ſimilis, ectypon ſubjicimus.

Quoniam e diſtinctis litteris ΠΡΥΤ. in Gallieni nummo Aelius Hermias Prytanis arguitur, ex iiſdem implicitis pariter arguendus Prytanis Menander ille, aut Menippus, Menecrateſve, cujus inchoatum nomen ΜΕ. objicitur in eo Ciſtophoro, quem explanandum ſuſcepimus. Similes alios qui ΜΟΣ. ΤΗ. ΙΕ. ΔΗ. ΝΗ. ΚΤ. ΚΑ. ΤΙΜΕ. praeferunt, eâdem quoque ratione ac methodo cenſemus interpretandos, atque legendum in illis ΜΟΣχίωνος, ΤΗμένου, ΙΕρακλέος, ΔΗμονίκου, ΝΗλέως, ΚΤησίου, ΚΑλλίνικου, ΤΙΜΕνου ΠΡΥΤάνεως. Quam rationem interpretandi initiales litteras propriorum nominum comprobant alii duo Ciſtophori e Muſaeo Lebretiano, in quibus cum iiſdem implicitis litteris, nomina tota quanta ſunt uno tenore recitantur, ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ ΠΡΥ. ΑΠΑ. et ΑΤΤΑΛΟΥ ΤΙΜΟ. ΠΡΥ. ΑΠΑ. *Apollonio Prytane Apamenſium. Attalo Timothei filio Prytane Apamenſium.*

Proconſulum, Propraetorumque Romanorum nomina referunt quoque eximiae raritatis Ciſtophori aliquot, eo loci non tacendi, cùm noſtram tueantur de Prytanum imminuta dignitate ſententiam. Ab antica parte nil diſcrepant a caeteris, qui compactam habent ex hedera et corymbis coronam, in cujus medio ſerpens proſilit e ciſta ſemiaperta. In poſtica verò, iſti geminam complectuntur epigraphen, duplici idio-

mate, Romano et Graeco, conſcriptam, cum ſerpentibus (ſi tamen unum, aut alterum excipias, quos ea de cauſa curabimus delineari) vannum obsidentibus. Hujusmodi eſt Seguinianus iſte temerè expreſſus formâ longè majori archetypo ſuo.

Supremus in eo Ciſtophoro uterque appellatur Magiſtratus, rerum civilium, Proconſul; ſacrarum, Prytanis, quorum auſpiciis, et autoritate celebrata fuere Sabazia. Adductam a Romanis, ubi Aſiâ potiti ſunt, conſuetudinem Ciſtophoros Proconſulari nomine inſcribendi, eorum Ciſtophori ſuperſtites declarant. Unde arguere licet Proconſules vindicato ſibi rerum civilium ſupremo jure, unam ſacrorum jurisdictionem Prytanibus reliquiſſe. Et hanc ipſam quoque ſibi interdum arrogaſſe Proconſules jurisdictionem, Prytaniſque nomen et munia, facit ut ſuſpicer Q. Caecilii Metelli Pii Ciſtophorus, in quo et Proconſulis unius, antiquato Graeco Prytane, mentio, et aquila Romana, geminique angues, totidem ſacrae civiliſque autoritatis inſignia.

Nil

Nil ea conjectura dubitationis fortè habitura eſt, ſi attendatur ad Tarquitii nummum ſub Nerone ſignatum Nicomediae, qua in civitate Tarquitius ſociatum Prytanis et Proconſulis magiſtratum gerebat. Ita enim legendus eſt nummus: M. ΤΑΡΚΥΙΤΙΟΥ ΠΡΕΤΑΝΕ Κ. ΑΝΘΥΠΑΤΟ ΠΡΑΤΤΟΝΤΟΣ ΝΕΙΚ. *Marco Tarquitio Prytanem et Proconſulem agente Nicomediae.*

I X.

Quibus locis et temporibus ſignati Ciſtophori.

Ex diverſis porro Proconſulum, aut Propraetorum nominibus illis devenitur in cognitionem temporum ac locorum in quibus conflati ſunt Ciſtophori. Quod ut clariùs pateat, appellatorum in Ciſtophoris Proconſulum ſeriem ſubjicere operae pretium eſt.

Serpens e ciſta exilit, in medio coronae hederaceae, ut ſaepiùs dictum eſt.)(P. LENTVLVS IMPERATOR ΜΥΙΣΚΟΥ ΑΠΑ. Angues gemini vannum ambientes. E Theſauro Patini pag. 45.

In aliis ſimilibus: P. LENTVLVS IMPERATOR ΑΤΤΑΛΟΥ ΒΙΑΝΟΡΟΣ ΑΠΑ. Harduin. in Plin. Tom. II. pag. 275. Edit. ult.

AP. PVLCHER AP. F. PROCOS. ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ ΔΑΜΟΚΡΑΤΟΥ ΖΟΣΙΜΟΣ ΛΑΟ. Seguini Edit. ult. pag. 80.

PVLCHER IMP. ΗΡΑ. ΚΙΜΩΝΟΣ ΑΠΑ. Theſ. Frideric. pag. 227.

M. TVLLI. IMP. ΛΑΒΑΣ ΠΥΡΡΟΥ ΛΑΟ. Seguin. p. loco cit.

C. PVLCHER PROCOS. ΜΗΔΟΔΩΡΟΣ ΠΕ. Aſpergillum, et Acroſtolium. Theſ. Britann. Tom. 2. pag. 159.

Q. METELLVS PIVS SCIPIO IMPER. ΠΕ. Aquila Romana inter geminos angues implicitos. Ibid.

Ciliciam tribus annis, U. C. DCXCVII. DCXCVIII,

Q

Digitized by Google

DCCXVIIII. ſecundum Pighium, obtinuit P. Cornelius Lentulus Spinter Procos. Duobus tantùm postremis prorogati imperii annis ſignatos ejus fuiſse Cistophoros ex eo aſserimus, quòd cùm nullam bellicae virtutis laudem primo imperii ſui anno consecutus ſit Lentulus, ſed altero tantùm anno Imperator a militibus ſuis fuerit appellatus, priùs ſignari non potuerunt hi Cistophori, quorum uterque adjudicatâ Lentulo Imperatoriâ appellatione commendandus. Quibus ille cùm hostibus bellum geſserit, in incerto est; id unum rescitur, rebus in provincia bene gestis ſecundo imperii ſui anno Imperatorem ab exercitu proclamatum eſse, et illi, victoriae causâ, ſupplicationem Romae a Tullio Cicerone destinatam (*a*). Lentulo ſucceſsor datus est U. C. anno DCC. Ap. Claudius Ap. f. C. n. Pulcher Procos. (*b*), quem ſeriùs liquet in Ciliciam profectum, eo quòd provinciam capeſsere recusabat, donec locum haberet Curiata lex, quae viaticum ex publico ad provincias administrandas proficiſcentibus ſuppeditabat. Cùm in octavum fere mensem usquè, ſublatis propter auspicia, et Tribunorum interceſsionem comitiis, interregnum eo anno duraſset, nec leges ullae ferri potuiſsent, repulsae, et diuturnioris morae impatiens Appius, tandem ſine lege Curiata in provinciam abiit ſuis ſumptibus. Nihil itaque ab eo memoriâ dignum propter anni vertentis angustias patratum est in Cilicia, quò tamen eum appuliſse ante Sabazia neceſse est. Illis enim feriis praefuit Laodiceae, ut demonstrat Cistophorus eo anno, et Apollonio Zosimo Damocratis filio Prytane ſignatus. Hinc certò arguas circa mensem Βοηδρομιῶνα, vel Πυανεψιῶνα, Octobrem ſcilicet, aut Novembrem ſolita fuiſse celebrari Sabazia. Athenis eo quoque tempore, mense Boëdromione, magna Dionysii mysteria peragebantur (*c*). Subsequenti anno, U. C. DCCI. rebus feliciter gestis Appius Imperator appellatus, ſupplicationis non modò, ſed etiam triumphi in ſpem venit, quâ tamen excidit a P. Dolabella ambitûs, et majestatis accusatus (*d*). Neque id unum habeo evincere; namque

[*a*] Cic. Epist. famil. Lib. I. ad Lentul. [*b*] Idem Epist. II. Lib. III. ad Q. fratr. et Epist. XVI. Lib. IV. ad Attic. [*c*] Plutarc. in vita Demetrii. [*d*] Cic. Epist. Lib. III.

ſi Ciliciae duobus annis praefuerit Appius Pulcher, quoniam ejus Ciſtophori duobus hiſce annis ſignati duorum Prytanum meminerint, annuos quoque fuiſse in Aſia Prytanes neceſse est; quod ex appellatis quoque Lentuli Ciſtophoris pariter evincendum. Appii ſucceſsor M. Tullius Cicero Procos. in Ciliciam cum imperio pervenit ad III. Kal. Sextiles U. C. anno DCCII. Ariobarzanem regem Cappadociae reſtituit, Eranam, Scpyram, et alia ſex caſtella cepit, oppidumque Eleuthero-cilicum moroſâ obſidione ſuam in poteſtatem redegit. Ea propter Imperator a militibus appellatus est, atque ſupplicatio Romae decreta (*a*).

Aſiaticae quoque provinciae, ſeu Pergamenae praefuit C. Clodius Pulcher, U. C. annis DC XCVIII, et DC XCIX, ut è litteris Ciceronis ad Atticum Lib. IV. Epiſt. XV. evincitur. Praeturam obtinuerat anno DC XCVII. Namque, ut Dio Lib. XXXIX. refert, Cicero Milone comite, et aſsumptis aliquot Tribunis plebis in Capitolium aſcenderat, ut leges et tabulas Clodii evelleret, atque auferret; ſed e manibus ejus evulſas extorſit P. Clodius ſuperveniens cum C. Clodio fratre Praetore. Succeſsorem habuit Pulcher Q. Caecilium Metellum Pium Scipionem, ſi tamen Metello non ſucceſserat Pulcher ipse. Ex eo enim quod in ſuo Ciſtophoro Proconſulis appellatione non gaudeat Metellus, adminiſtrandam Aſiam Propraetore habuiſse videtur ante ſuum conſulatum, qui incidit in U. C. annum DCCI. ſi verò ſupponatur eum C. Pulchri fuiſse ſucceſsorem, eum quoque U. C. annum DCC. in Aſia egiſse neceſse est, ita ut abſens, et e provincia conſulatum petiiſse, et obtinuiſse dicendus ſit, quod tamen paucis perſuaſum erit. Imperator jam dictus erat tum cùm in Aſia degeret, ut ex ejus Ciſtophoro liquet. Hinc arguas Vaillantium (*b*), qui Metellum Imperatorem in Syria appellatum contendit. Syriam autem Proconſul obtinuit ille anno DCCIV. et in provinciam ſtatim profectus est comite Pompeii Magni filio, ut pecunias, claſsem, et auxilia, quanta poſsent, compararent (*c*).

[*a*] Cic. Lib. IV. XV. et XVI. Epiſt. famil. [*b*] Famil. Rom. pag. 192.
[*c*] Plutarc. in Pomp. Cicero ad Attic.

Caeteros autem Ciſtophoros nullo Proconſulum Propraetorumve nomine inſcriptos iſtis longe antiquiores, et ab Aſiaticis nondum in poteſtatem Populi Romani redactis ſignatos docent Ciſtophori praelati in triumphis M. Acilii, L. Aemilii, L. Scipionis Aſiatici, M. Fulvii, Cn. Manlii Vulſonis.

Nec minoris ſunt momenti eadem Proconſulum, Propraetorumve nomina ad inveſtigandam Ciſtophorûm originem, et, verbo ſit venia, natale ſolum. Etenim eo ipſo quod liqueat Ap. Pulchrum, et M. Tullium Proconſules Ciliciam obtinuiſſe, liquere quoque debet litteras illas ΛΑΟ, eorum Ciſtophoris impreſſas, de Laodicea Cariae, ut eâdem ratione alias iſtas ΑΠΑ. in Lentuli Ciſtophoris, de Apamea Phrygiae eſſe accipiendas. Ciliciense enim imperium, ſeu provincia Cilicia complectebatur Ciliciam ipſam, Myſiam, Cariam, Pamphyliam, Paphlagoniam, Lycaoniam, Prygiam majorem, et tres Dioeceſes Laodiceam ſcilicet, Cabyram, et Apameam. Cùm non revocetur quoque in dubium C. Pulchrum Aſiae Proconſule praefuiſſe, dubium etiam eſſe nequit Pergamum eo deſignari monogrammate ΠΕ. Aſiaticae ſiquidem provinciae caput et metropolis Pergamus fuit, unde ipſa Pergamena Aſia denominata eſt. Itaque vel iſtud unum monogramma quatuor conflatum litteris ΠΕΡΓ. inſpicienti promptum erit arguere Q Metellum Propraetore Aſiam obtinuiſſe, et Alletianum Ciſtophorum, atque caeteros omnes idem monogramma referentes Pergami fuiſſe ſignatos. De litteris ΤΡΑΛ. obvio ſenſu Trallianorum Ciſtophorum ſuperiùs appellatum indicantibus, non eſt quod agamus, cùm in eo nummo animadvertendum eo loci nihil occurrat, praeter oppidi nomen.

X.

De Epheſiorum Ciſtophoris. Pariſiis, Ill. D. de Surbeck Helvetii Chiliarchae nummaria ſupellex tres reconditos habet Ciſtophoros, qui praeſtantiores inter hujuſce gazae facilè annumerandi ſunt. Epheſini ii ſunt,

ſunt, atque numeralibus notis insignes; hinc ſua illis praestantia. Sic autem ſe habent:

Corona ex corymbis, et hederae foliis contexta: medium occupat cista, e qua ſerpens proſilit:)(Duo ſerpentes mutuis ſpiris impliciti vannum complectuntur. Dextro nummi latere ΕΦΕ, et Κ; laevo, caput ſcenicum, ſeu larva.

Corona eadem circa eamdem cistam.)(Duo quoque ſerpentes iidem qui ſupra; in vertice, fulmen; a dextris in margine nummi ΕΦΕ, et ΜΔ; a ſiniſtris taeda ardens.

Typus qui ſupra.)(Gemini ſerpentes iidem; in vertice, duo cornucopiae decuſsatim cum ſpica intermedia; dextro nummi latere ΕΦΕ, et ΞΖ; laevo, taeda accensa.

Epocham in hisce nummis oculatus nemo non videat. Nam littera Κ. in priori Cistophoro obsignata annum denotat vigeſimum; ut et quadrageſimum quartum litterae ΜΔ. in altero, et ſexageſimum ſeptimum aliae istae ΞΖ. in tertio. Ad Epheſinae istius epochae initium et caput perveniri poſse ne credideris hujuſcemodi Cistophorûm ope; nil in illis est unde lux aliqua affulgeat.

Apud Patinum, Numm. Impp. pag. 141. viſitur M. Aurelii nummus, et ex Patino apud Bergerum, Thes. Brandeburg. Tom. I. pag. 671.

ΑΤ. ΑΝΤΟΝ. . . . . . Capite laureato ſiniſtrorsùm converſo.)(ΕΦΕϹΙΩΝ ΡΝ. Cervus ſiniſtrorsùm converſus stat. In eo tertii moduli aereo numiſmate Harduinus (Numm. Pop. et Urb. Edit. in 4°. pag. 164.) agnoscit centeſimum et quinquageſimum annum post restitutam, quae terrae motu collapsa erat Epheſinorum civitatem. Plinio [a] *Maximus terrae memoriâ mortalium extitit terrae motus, Tiberii Caeſaris principatu, XII. urbibus Aſiae unâ nocte prostratis.* Aſiaticae civitates illae restitutae ſunt a Tiberio Tribuniciam potestatem XXIIII. agente, ut liquet ex aereo primi moduli numiſmate apud D. Lebret, et in Muſaeo Collegii Turnonenſis Societatis Jeſu.

ΤΙ. CAESAR DIVI AVG. F. AVGVST. P.

[a] Lib. II. n°. LXXXVI.

M. TR. P. XXIIII: in area media S. C.)(CIVITATIBVS ASIAE RESTITVTIS. Laureato capite ſedet Tiberius dextrorsùm conversus, dextrâ pateram tenens; laevâ hastam. Ergo quoniam XXIIII. Tiberii Caesaris Tribunicia potestas cadit in annum Christi XXII; Tiberii ipsius VIII, ſi addas CL. annos, erit tibi annus post Christum natum CLXXII, M. Aurelii XII. Quam computandi rationem ſi ſequaris, prior Cistophorus annum XX. referens ſignatus fuit anno post Christum XLII, Ti. Claudii, II. Cistophorus, alter, qui annum XLIIII. praefert, anno Christi LXVI. Neronis XII. Ultimus denique, cui annus LXVII. praefixus est, anno Christi LXXXIX, Domitiani IX.*

Nullatenus autem impreſsae Cistophoris Ephesinis epochae initium deducendum est ab Asiaticarum civitatum restitutione, quae ad Ephesum non pertinuit. Nihil civitati illi commune fuit cum aliis, quae terrae motu prostratae ſunt; incolumis stetit Ephesus mediam inter finitimarum civitatum cladem, nec Tiberianam ideo experta est munificentiam. Subversas duodecim civitates Asiaticas appellanti Tacito Lib. II. cap. XLVII. Ephesus non venit, quamvis prima occurrat Eusebio. Eccui autem majoris longè momenti futura non est autoritas Plinii, et Taciti, qui cùm non ita multò post Tiberiana tempora vixerint, compendiosiorem habuerunt viam ad veritatem aſsequendam, adeoque ad tutiorem ſibi adstruendam fidem? ſi ſubversis civitatibus annumeranda est Ephesus, cum Eusebio tredecim eversae civitates erunt recensendae, reclamantibus licet iisdem Plinio, et Tacito ſubversas tantùm duodecim appellantibus. Neque uni Plinio, Tacitove, ſed ſibi ipſe contradicit Eusebius, qui affirmans civitates omnino tredecim terrae motu prostratas, quatuordecim tamen appellat. Ergone ſcriptores duo coaetanei, ſibique consentientes posthabebuntur ſcriptori ſomnolento, et temporum, de quibus agit, trecentis annis posteriori? Sed esto, tredecim civitates eversae fuerint; unde arguetur id infortunii Epheso potiùs accidiſſe quàm Dio? Utramque autem civitatem aliis duodecim a Tacito memoratis adjunxit Eusebius.

De quatuordecim Asiaticis civitatibus prostratis a Nicepho-

ro Callisto [*a*] constare ne dixeris. Nam unde, quaeso, id accepit Nicephorus, nisi ab Euſebio, quem cùm offendiſset ſecum pugnantem in aſsertione civitatum eversarum, et earum appellatione, voluit totidem ſubversas fuiſse, quot in Euſebio appellatas legerat. Aniles fabulae, et obvia paſsim in ejus operibus ἀμαρτήματα Nicephorum ab omni prorsus fide apud eruditos ſpoliant. Adde quod cum ſaeculo decimo quarto vixerit, propter nimiam temporum intercapedinem, certior quàm Plinius, et Tacitus fieri non potuit de illa civitatum Asiaticarum clade.

Alia igitur ineunda est ratio inquirendae aerae Cistophoris Ephesinis consignatae, ſupposito ſemper, de quo ſuperiùs, M. Aurelii Antonini nummo. Imperium tenuit M. Antoninus ab anno Christi CLXI. ad CLXXX; unde liquet epocham PN. ſeu CL. ejusdem Imperatoris nummo praefixam initium auſpicatam fuiſse inter Christi annos XI. et XXX. In hoc autem novemdecim annorum decursu ſi quid rei acciderit a quo aeram ordiri potuerint Ephesini, unum profectò illud fuit, in quo de jure Asylorum quaestio habita est. Crebuerat, referente Tacito [*b*] Graecas per urbes licentia atque impunitas asyla statuendi, adeo ut nullum ſatis validum imperium eſset coercendis ſeditionibus populi, flagitia hominum, ut caerimonias Deum protegentis. Juſsit Tiberius Caesar ut per Legatos Romam mitterent Civitates ſua jura, quae Patrum disquiſitioni commisit. Erit fortè qui hujusce facti memoriam opinaturus ſit Ephesinos consignaſse ſuis nummis. Fuerit ſanè, ſed aliàs, per me licet, ſervilis adeo Asiaticorum adulatio, ut illum celebrarent diem, quo, ut Taciti verbis utar, Senatus majorum beneficia, ſociorum pacta, regum etiam qui ante vim Romanam valuerant decreta, ipsorumque numinum religiones introspexit, libero, ut quondam, quid firmaret, mutaretve. Sed Ephesinis dies ille nefastus fuit, ideoque oblitterandus. Patribus Asylorum jura disquirentibus, una Pergamenorum nomina rata habita ſunt; Taeniorum, Sardianorum, Smyrnaeorum, Cretensium quae obscuris ob vetustatem initiis ni-

[*a*] Hist. Eccles. Lib. I. cap. xvii. [*b*] Annal. Lib. III. cap. lx. et ſeq.

Digitized by Google

tebantur, abrogata; caeterarum civitatum, inter quas Ephesus, imminuta. Non fuit igitur Ephesinis, cur ob imminutionem jurium ſui Asyli epocham conderent; quam tamen non ſoli condidiſsent. Eorum etenim exemplum amplexae fuiſsent caeterae pleraeque civitates Asiaticae. Nulla tamen, ne Pergamus quidem, cujus unius rata jura voluere Patres, annos exinde computavit.

Sed haec gratis dicta ſunto, quippe quae accommodata eorum opinioni, quibus pro genuino laudatus M. Aurelii nummus habebitur. Nummum nos jubemus in restituendorum albo referri. Patino caeteroquin de re nummaria benè merito, pronum fuit in attrito temporum injuria numismate ſemesam, qua ventrem habet, litteram B. pro littera P. aſsumere. Humanum errorem hunc Patino irrepsiſse constat e duobus aliis ſimilibus, et integerrimis ejusdem M. Aur. Antonini nummis, quorum unum vidimus Lugduni apud R. P. Maniquet PP. Minimorum tunc temporis Provincialem, alterius descriptionem nacti ſumus e ſchedis Ill. D. Rigord, olim Praetoris urbani Maſsiliae, et de litteris ac re nummaria bene meriti. Uterque nummus cum cervi ſinistrorsùm stantis imagine praefert ΕΦΕCΙΩΝ Β ΝΕ. ſcilicet Ἐφεσίων δὶς νεωκόρων. Unis in re nummaria peregrinis insolita visura est haec epigraphe, quae ſaepiùs recitatur *apud Vaillantium, vel in ipsis M. Aurelii nummis. Patiniani numismatis, quod etiam ex nummo non integriori refricavit Begerus, mendum ſubodoratus fuerat Harduinus; nummum enim, et quidquid de eo in priori editione operis ſui commentatus fuerat, expunxit in ſecunda. Praeterea ſi Ephesinis, vigente Romano imperio, aera fuerit, cur eâ non donantur caeteri, quos cum imaginibus Imperatorum percuſserunt nummi? Licèt nihil tam obvium ſit, ac frequens in cimeliis quàm hujusmodi nummi, nullum tamen unquam reperias alium, qui epocha gaudeat. Quasi verò rarae forent, et in uno alterove nummo cònsignatae epochae earum civitatum propria ſibi aera utentium, a quibus innumera prope numismata conflata ſunt.

Altiùs itaque quàm a Romanorum Imperatorum temporibus repetendum est Ephesinae epochae caput. Non videtur autem

repeti

repeti poſse ab Aſia Romanis conceſsa, adquiſitave. Ab Attalo Pergamenorum ultimo rege, ad Octavium Caeſarem uſque, nihil refertur ab hiſtoricis, quod condendae aerae cauſa Epheſinis eſse potuerit. Toto illo centum quinquaginta ferè annorum ſpatio condita ſi fuerit haec aera, legenda ſanè erit in aliquot nummis illo temporis ſpatio apud Epheſinos ſignatis. Atqui ne unum quidem videre ſis epochâ inſcriptum, quamvis bene multi habeantur apud Holſtenium, Bellorium, Begerum, Wildium &c.

Nec velim causeris aeram a praerogativis, aut collatis in Epheſinos a Populo Romano beneficiis, quia eo ipſo Epheſini vocantur in crimen ingrati animi, qui non ultra fortè ſexageſimum ſeptimum annum acceptorum beneficiorum memoriam retinuiſse ex ſuis nummis arguerentur. Praeterea quae praetendis beneficia; tibi appellanda erunt, ſuoque praedefinienda tempore, tempora cum Ciſtophoris coaequanda, coaequata ſuis ſtabilienda momentis. Qui quod aperiendum etiam erit, cur acceptorum beneficiorum memoriâ Ciſtophoris commiſsâ, caeteri omnes Epheſini nummi vacent. Viden quot, ſilentibus hiſtoricis, ambages, quot aenigmata omni Oedipporum ſagacitate majora?

Ab inita pace inter Antiochum Magnum et Cn. Manlium Vulſonem, U. C. anno DLXV. auſpicari quoque nequit Epheſina aera. Ex foederis conditionibus plurimae quidem cis Taurum civitates Aſiaticae in libertatem aſsertae ſunt. Ad Epheſinos tamen non pertinuit ea felicitas; nam volentibus ita Romanis victoribus, ceſserunt in partem Pergameni regni (*a*). Eadem fuit conditio Mylaſsenſium, Trallenſium, Telmeſsenſium. Sic ex alieno redemerunt officia ſibi praeſtita Romani apud Eumenem, ejuſque regnum finitimarum civitatum, atque Provinciarum acceſſione ampliârunt. Cùm Populum Romanum haeredem ex aſse ſcripsiſset Attalus moriens, dominos, non fortunam mutavit Epheſus: quam ſub Pergamenis regibus ſervierat ſervitutem, ſub Romanis diu retinuit.

[*a*] Livius Lib. XXXVI. Polyb. exc. leg. n°. XXXVI.

Q

Feliciter nodum fortè ſolveris, ſi dixeris aeram ſacram, quae Epheſinis inſcribitur Ciſtophoris. Nec huic conjecturae ſua defutura ſunt argumenta. Omnium teruntur manibus argentea Veſpaſiani, Titi, Domitiani, Nervae numiſmata cum epigraphe ΕΤΟΥΣ ΝΕΟΥ ΙΕΡΟΥ; adeo non insolens est in nummis aera ſacra. Nullâ inſigniuntur aerâ civiles, ſi fas ita loqui, Epheſinorum nummi, quotquot ſignati ſunt ab illis in Romanorum poteſtatem redactis. Uni tamen gaudent epochâ Ciſtophori, quos cùm demonſtraverimus Sabaziorum occaſione ſignatos fuiſse, ſacram monetam meritò poſsis appellare. Epocha autem inſcripta nummis unis religionis ergò conflatis, dum caeteri omnes ibidem conflati eâdem careant, ea, inquam, epocha cur ſacra non appellanda erit? Diximus Dionyſiorum annuam celebritatem in Aſia tantam fuiſse, ut ab eis quondam, ante inſtitutas Olympiades, tempora diſcriminata fuerint; cur ab inſtitutis, renovatiſve Sabaziis idem Epheſini factitare, et Ciſtophoris mandare nequiverint? Ut ut ſit, Epheſina, de qua agimus, aera facit ut opiner Ciſtophoros iſtos longè ante Romanorum in Aſiam adventum fuiſse conflatos.

X I.

De Cretenſium Ciſtophoris.

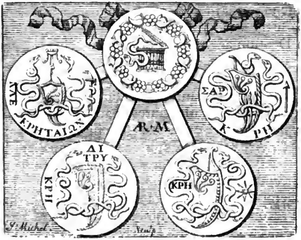
Ciſta e qua proſilit ſerpens in corona e baccis et hederae foliis compoſita.)(ΚΡΗΤΑΙΩΝ in ima nummi parte; in ſuperiori, tripus; dextro latere, monogramma conflatum litteris ΛΑΕ. aut ΜΕ. cum linea transverſali ſuperimpoſita; laevo, ſerpens ferulae implicitus; in media area, ſerpentes gemini complectuntur pharetram, aut vannum in qua arcus.

Ciſta ut ſuprà.)(Duo ſerpentes iidem pharetram, aut vannum in qua arcus, ambientes; dextro margine Σ'ΑΡ; laevo, telum; in ima nummi parte ΚΡΗ.

Ciſta eadem.)(Serpentes et pharetra, aut vannus ut in ſuperiori, ſed ſine arcu; in vertice nummi ΔΙ; inferiùs, ΤΡΙ; latere dextro, ΚΡΗ.

Digitized by Google

Eadem ciſta quae ſupra.)(. Duo ſerpentes, pharetra aut vannus, ut ſupra, cum arcu; latere dextro, ΚΡΙ; ſiniſtro, Solis ſydus.

Sui igitur fuerunt etiam Cretenſibus Ciſthophori, et ad Bacchum referendi vel invito Meurſio, qui vini Cretici laudator licèt egregius, Bacchum tamen in tota Creta vix reperit. Reperiundus tamen ille, praeſertim apud Julium Firmicum [*a*]. Eo autore unicus filius erat Bacchus Jovis regis Cretici, et adulterâ matre genitus. Uxor regis Juno, abſente rege, corruptis pueri custodibus Titanibus, eum trucidavit. Redux pater, in gypſea, quam ad ſolatium effinxerat, filii ſui imagine, cor ejus ſervatum a Bacchi ſorore recondidit. pro tumulo extruxit templum, et paedagogum pueri Silenum constituit ſacerdotem. Quò furentem tyrannum compeſcerent, festos funeris dies statuunt Cretenſes, atque annuum ſacrum trieterica conſecratione componunt. omnia ordinatim agentes quae puer moriens aut egit, aut paſsus est. Vivum dentibus laniant taurum, crudeles epulas annuis commemo-

(*a*) De errore prof. Rel. cap. VI.

rationibus excitant, et latè per ſylvas clamoribus diſsonis ejulantes emetiuntur animi furentis insaniam. Praefertur cista, cui cor fratris ſui ſoror ſervandum commiſerat. Haec ille de commentis Cretensium, qui ſi unquam, juxta vetus proverbium, mendaces, in eo certè argumento. Frustra quippe *αὐτόϑονας* ſe ſe venditarunt illi, ut faciliùs inde ſua in inſula plurium Deorum adstruerent originem. Genus, et cum genere ſacra deduxiſse Cretenses ab Asiaticis demonstravit Begerus [a]. Demonstrari etiamnum poſset, ſi pluris ad nos ea intereſset disquisitio, antoritate Diodori Siculi Ephorum, et alios autores ſuae ſententiae antesignanos appellantis. Id unum ſaltem exinde arguere erit, Bacchi ſcilicet historiam, et caerimonias ab Aegypto Cretenses deduxiſse, mediantibus tamen Asiaticis, a quibus Cistophoros quoque conflandi morem accepiſse dicendi ſunt. Ut enim Cyprus insula post legem Clodiam Praetoria provincia facta est, et Ciliciae adjuncta a Ciliciensi Proconsule administranda, ita videtur Ctetam Romanorum armis a Q. Caecilio Metello ſubactam provinciae formam ſuscepiſse, et Asiae Proconsulari fuiſse annexam. Neutra enim insula ea erat, quae in ſingularem provinciam constitueretur. In Creta certè Proconsul numquam altera Q. Caecilio Cretico, aut proprius Praetor occurrit. Quod ingens argumentum est Cretam alteri provinciae majori fuiſse adjunctam: eccui verò, nisi Asiaticae? Nullum e veteribus, quod rescierim, adversantem ſibi autorem habet haec opinio, eamque stabilire videtur Asiae vicinia. In partem Ciliciensis imperii Cyprus venerat, venire cur non potuit, imò cur non debuit Creta in partem Asiatici imperii, ut aequalis ſortis utriusque provinciae Praetores, aut Proconsules haberentur? Ergo dum ab Asiatico Proconsule administrabantur Cretenses, videntur Cretici ad Asiaticorum exemplar, ſignati Cistophori. Quid ſi tum Sabazia quoque celebraverint illi populi, ut Asiaticis ſicut provinciae formâ, ita et feriarum ſimilitudine, aut ſaltem cognomine consentirent? Si Sabazia Cretensibus ignota fuerint, non certè Orgia, quae Creticis in comitiis etiam celebrari

(a) De numm. Cretens. ſerpentif.

celebrari potuerunt eodem tempore, quo Sabazia ab Asiaticis. Nullum Proconſulem appellarunt in ſuis Ciſtophoris, quia videtur in more fuiſse poſitum, ut Ciſtophori inſcriberentur tantùm nomine Proconſulis, quando, et qua in civitate Sabaziis ille praeerat. Nunc ſcrutandum est quid proprium ſit in ſingulis illis Ciſtophoris.

Litteris ΣΑΡ. et ΤΡΥ, ſi tamen bene legantur, nomina deſignantur Prytanum, aut ſaltem ſupremorum Magiſtratuum, qui Dionyſiacis feriis et ludis praefuerunt. Illa interpretaberis nomina ΣΑΡπιδὼν, et ΤΡΎφον. Litterae ΔΙ. accipi fortè poſſunt de Dionyſiadibus inſulis Cretae adjacentibus ad orientalem plagam juxta Peutingerianas tabulas, e regione ſcilicet Aſiae. Ex illis Inſulis Diodorus Siculus [a] memorat Cretenſes probare velle apud ſe Bacchum eſse natum, quòd prope Cretam duas inſulas in gemellis, quos vocant, ſinibus excoluerit, et eas de nomine ſuo Dionyſiades appellaverit. Dixi Prytanum, Magiſtratuumve nomina deſignari litteris ΣΑΡ. et ΤΡΥ, ſi tamen bene lectae fuerint. Vereor enim ne Goltzius ex inadvertentia, aut e nummo detrito, litterarumve ſimilitudine aliquali litteram Τ. pro littera Π. videre ſe ſibi perſuaſerit in eo Ciſtophoro, ubi ΔΙ. ΤΡΥ. legit.. Si autem ΔΙ. ΠΡΥ. legatur, quae germana videtur lectio, aſſeruntur Prytanes in Creta, et indicatur Διόδοτος aliquis, aut ΔΊων ΠΡΎτανις Cretenſium Orgiorum.

Ciſtophorûm alter habet Solis ſydus, ſignum videlicet unius, ejuſdemque divinitatis, quam Baccho, et Apollini convenire probat Macrobius Saturn. Lib. 1. cap. xx. Bacchantes inducit Ovidius Naſo canentes in Orgiis (b):

> — — *tibi enim inconſumpta juventa eſt;*
> *Tu puer aeternus, tu formoſiſsimus alto*
> *Conſpiceris coelo.*

Parnaſſo Boeotiae in monte Baccho ſacra fuiſſe communia cum Apolline teſtatur Lucanus (c).

> — *Parnaſsus gemino petit aethera coelo*

[a] Lib. V. [b] Metam. IV. [c] Lib. V.

Mons Bromio, Phoeboque ſacer, cui numine mixto
Delphica Thebanae referunt trieterica Bacchae.

Ut Apollini, ita Baccho comites novem annumerantur Muſae (*a*): uterque Poëtarum praeses: Horatio (*b*):

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem.

Utrique laurus quoque ſacra (*c*), quod de oraculis etiam affirmare est: unde Libanio (*d*), idem Apollo, qui Bacchus. Callistratus in statuarum expositionibus meminit cujusdam Bacchi lyram thyrso fulcientis. Non aliûs videtur fuiſse ſententiae qui denominationem *Invicti* propriam Soli, ſeu Apollini, Libero quoque adjudicavit in hoc Lipsiano marmore, pag. CLI. n°. 17.

L. CALPVRNIO L. F. PAPIRIA ASELLO
VI-VIRO AVGVSTAL. ET PONTIFICI MIN.
DEI LIBERI INVICTI
CALPVRNIA HILARA MARITO
OPTIMO SANCTISSIMO
BENE MERENTI FECIT.

Dicere quoque nil vetat ſolarium radiorum projectionem aureis designari cornibus frontem Liberi paſsim opacantibus; Solis circa orbem revolutiones, peregrinationibus Bacchi in toto terrarum orbe; Solis pernicitatem et calorem, lyncibus, pantheris, tigribus perniciſsimis atque calidiſsimis animalibus Dionysio ſacris; maculosis eorum pellibus, quibus Liber Pater quandoque amicitur, stellatum coelum a Sole ſyderum principe moderatum; Solis occasum, Bacchi ad inferos descensu &c. Cùm autem in eo Cistophoro Solis ſydus expreſsum ſit, et nullae, quae in aliis frequentes, appareant faces, ſuspicandum venit eo emblemate Cretensium Orgia de die tantùm celebrari ſolita fuiſse.

Tripus in altero Cistophoro visitur; qualis ille fuerit, per

[*a*] Diodorus Lib. IV. et alii. [*b*] Od. XVI. Lib. II. [*c*] Tertul. de corona mil. cap. XII. [*d*] Declamat. XIX.

Digitized by Google

ſummam illius exiguitatem, caelatorisve incuriam distinguere non licuit. Duplex tripodis usus apud veteres, ad vaticinationem ſcilicet, et ſuffimenta. Celebrantur Bacchi reſponſa apud Ligureos Thraces, ubi aditus erat Libero ſacer, in quo fundebantur oracula, epoto tamen priùs vino plurimo [a]. Fatidico tripodi insistebant Bacchantes distractis cruribus, divinos admiſsurae ſpiritus, atque anhelitibus ſacris inflandae. Aliàs edebantur oracula e ſubjecto, implicitove tripodi ſerpente [b]. Delphis Bacchi ſignum erat ſub imagine Apollinis geminas faces quatientis [c]. De Nysaeo antro Bacchi oraculis nobilitato Lucanus Pharſ. Lib. I. Quorsùm Bacchus Orpheo, Euripidi, Nonno dicitur fatidicus, nisi ab oraculorum frequentia et celebritate?

Alterius generis tripus erat opertus patinâ prunarum capaci, et adolendo thuri destinatâ, unde ἐμπυριβῆται et αἴθωνες hujusmodi tripodes appellati, quos Diis omnibus, ipsis quoque communes heroibus nemo nescit. Facilè crediderim prioris generis tripoda, qui lebes dicebatur, Cistophoro commiſſum. Lebes enim quidam tripus erat ἄπυρος, Apollini et Baccho dicatus, quia utrique ad oracula conveniens. Illius meminit Virgilius Aeneid. IX.

Tertia dona facit, geminos ex aere lebetes,
Cymbiaque argento perfecta, atque aspera ſignis.

Poculum Bacchi dicebatur etiam, et in eo vinum temperabatur. In Dionysiacis certaminibus victores eo donabantur tripode, ſeu lebete, cujus infima pars ternis insistebat pedibus [d].

Quam negavimus in Asiaticis Cistophoris pharetram, repraesentare videntur Cretici, modo tamen ad archetyporum normam fideliter expreſsi fuerint a Goltzio. Creticos numquam contigit mihi Cistophoros inspicere, unde constare potuiſset de Goltziana diligentia, quae ſaepiùs, nec immeritò, desiderata est in caelandis etiam genuinis numismatis. Quare addubitatur ne quemadmodum in litteris ΤΡΤ. ſic in pharetra

[a] Macrob. loco cit. [b] Lucian. in Astrol. [c] Euripid. in Bacchant.
[d] Athen. Lib. 11.

Digitized by Google

repraeſentanda mendum irrepſerit. Ex praejudicata ſiquidem opinione, et aliquali pharetrae cum vanno ſimilitudine deceptus videtur Goltzius, et pro vanno ſubſtituiſse pharetram. Quae tamen pharetra ſi fortè exhibeatur in Creticis Cistophoris, in Bacchi ſymbolum, Harduino duce [a], aſserenda est, quamvis neget nuperus autor clariſsimus [b] pharetram pertinere ad Bacchum, cui longè diversa in antiquis monumentis ſymbola adsignata fuiſse contendit. Mirum ſanè illud est in viro de antiquitate caeteroquin bene merito, qui in Methymnensium nummo (pag. 187.) galeatum Bacchi caput ipſemet agnoscit, quemque latere non debuit nummus Antonini Pii apud Vaillantium, cum apposita pharetra e regione capitis Bacchi, et adjuncta epigraphe ΝΙΚΑΙΕΩΝ. Sed, ut Nonnum, et alios taceam de Bacchi pharetra non rarò commemorantes, Bacchum pharetratum dabunt antiqua monumenta apud Vulpium Riccium Tom. 3. Antii veteris, Monſauconium &c.

X I I.

De Antonii III-Viri Cistophoris.

Cistophorûm agmen claudent qui ſequuntur M. Antonio III-Viro ſignati.

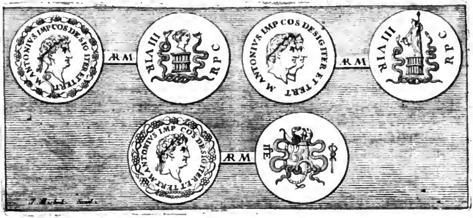
Corona e baccis, et hederae foliis, in qua Caput M. Antonii hederâ coronatum, ſiniſtrorsùm conversum, cum epigraphe M. ANTONIVS IMP. COS. DESIG. ITER. ET TERT. Sub capite Lituus auguratûs insigne.)(III-VIR R. P. C. Caput Cleopatrae reginae, ſiniſtrorsùm, cistae myſticae impositum: utroque latere ſerpentes caudis mutuò implicitis, et erectis cervicibus emicant. Ex argento maximi moduli, ut caeteri omnes Cistophori, apud Patinum, Vaill. Erizzo, in gazis Parmensi, et Rothelina.

M. ANTONIVS IMP. COS. DESIG. ITER. ET TERT.

(a) Numm. Pop. voce Ἐρυθραίων. (b) D. Liebe ad numm. inscriptum. ERY. Thes. Fridetic.

TERT. Capita jugata, ſiniſtrorsùm converſa M. Antonii hederâ coronati, et Cleopatrae diademate revincti.)(III-Vir R. P. C. Ciſta myſtica ſupra quam Bacchus muliebri habitu ſtat dextrorsùm converſus, dextrâ poculum tenet, laevâ thyrſo innixùs. Argenteus pariter nummus apud Patinum, D. Abbatem de Rothelin Pariſiis, D. Everardum Fauukener Londini, R. P. De Colonia Lugduni.

M. ANTONIVS IMP. COS. DESIG. ITER. ET TERT. M. Antonii hederâ coronatum caput, ſiniſtrorsùm, in corona ex hedera et corymbis contexta.)(III-Vir R. P. C. Duo angues impliciti complectuntur vannum in qua arcus, et duo ſpicula; latere dextro ΠΕ; laevo, caduceus. Apud Gorleum Famil. Tab. II. n°. x. et Patinum.

Ab iſtis Ciſtophoris nullos deinceps nanciſcimur in Aſia ſignatos. Materiâ ſuâ pondere, ciſta, et implexis ſerpentibus Ciſtophori dicendi, referant licèt M. Antonii, et Cleopatrae imagines. Ab antiqua et ſimplici eorum forma deſciſcere inceptum jam fuerat a temporibus C. Clodii Pulchri, et Q. Metelli Pii Scipionis, quorum Ciſtophori ſuffectam exhibent in locum vanni, aquilam legionariam, aut aſperſorium cum acroſtolio. Hariolantur autem qui cum Gevartio quaerunt in illis Ciſtophoris civiles diſcordias Antonium inter et Octavium Caeſarem victoriâ ſopitas. Feliciùs quoque non interpretaberis

cum aenea Vico, Rubenio, et aliis, de Aſiae, vel Cretae inſignibus; cum Hemmelario de profligatis ab Antonio Parthis, ac Medis, quos ſcriptor iſte duobus contendit deſignatos eſse ſerpentibus; cum Harduino, de Aesculapii ſymbolis, ſeu de optima, quae in Aſia conficiebatur ex ſerpentibus theriaca. Ex alio prorsùs capite Antonianorum Ciſtophorûm deducenda interpretatio. Contra Parthos Armeniacam expeditionem ſuscepit M. Antonius, cum Octavio Caesare, et regina Aegypti Cleopatra, quos inter foedus et initum fuiſse, et triennio ſaltem ſtetiſse nummi docent. Rebus terrâ marique feliciter geſtis, ſub anni a foedere inito tertij finem, exercitum reduxit M. Antonius in Aſiam, ubi dum ſtativa faciebat, incidit in Sabaziorum ſolemnia, et duobus circiter poſt menſibus, ut videtur, ſecundum Conſulatum capeſsivit.

Imperator II. et Cos. deſignatus iterùm erat M. Antonius antequam in Armeniam ingrederetur, et contra Parthos moveret. Nummos, locupletes ſcilicet teſtes audiamus.

M. ANTONIVS M. F. M. N. AVG. IMP. ITE. Stat ipſe habitu militari cum haſta, pede ſiniſtro prorae impoſito navem conſcenſurus.)(COS. DESIG. ITER. ET TERT. III-VIR R. P. C. Leo dextrorsùm converſus pede dextro ſtrictum pugionem praetentat: in vertice, Solis ſydus. Iſtud Orientis, ubi tum degebat Antonius; illud bellici apparatûs, et denûnciati belli ſymbolum. Aureus apud Patinum.

M. ANT. IMP. COS. DES. IT. ET TER. III-VIR R. P. C. Capita duo jugata ſiniſtrorsùm conversa, M. Antonii ſine corona, Cleopatrae cum diademate, et ſtola ad pectus.)(M. OPPIVS CAPITO PROPR. *M. Oppius Capito Propraetor.* Triremis cum velo, et remigibus. In ſuperiore nummi parte littera A. *anno* ſcilicet ab inito foedere *primo.* Ex aere mediocri apud Vaillantium, famil.

M. ANT. IMP. COS. DES. ITER. ET TER. III-VIR R. P. C. Capita eadem.)(M. OPPIVS. CAPITO PROPR. PRAEF. CL. *M. Oppius Capito Propraetor Praefectus claſsi.* Triremis eadem; in ima parte littera A. ſeu *anno primo.* Aereus ſecundi moduli apud Vaillantium. Noſtram litteras illas A. B. Γ. interpretandi rationem de annis a foedere

ſancito inter M. Antonium, Octavium Caeſarem, et Cleopatram non moratur, arietatve alter L. Atratini apud Vaillantium in Sempronia nummus, in quo, capitibus adverſis M. Antonii et Cleopatrae, Antonius COS. DES. TERT. dicitur, cum ſubjecta triremi littera B. Nummum errore calami ad alia properantis malè deſcriptum Vaillantio ſuſpicamur. Nummus ſiquidem ille idem omnino videtur, qui Patino, et ipſi Vaillantio in Antonia, ubi deficiente littera B. L. Atratinus praefectus claſsi inſcribitur. Si non unus et idem, ſed alter et diverſus ſit, omitti a Vaillantio non oportuit in Antonia, ubi, pag. 102. profitetur ſe *in gratiam Antiquariorum omnes illius Triumviri nummos, in quibus naves, ſeu triremes occurrunt, ſimul et continenter proferre ſtatuiſſe, ut eorum inſcriptionem, qui poſtea incident, aſſequi poſſint.*

M. ANTON. AVG. IMP. III-VIR. R. P. C. Nudo M. Antonii capite ſiniſtrorsùm converſo.)(M. BARBAT. PROPR. PR..... In ima parte, littera A. *M. Barbatus Propraetor Praefectus claſsi: anno primo.* Abſit ut cum Vaillantio dicas *M Barbatus Propraetore Provinciae Achaiae.* Ex aere magno apud Vaillantium è Goltzio.

Sine epigraphe. Caput M. Antonii nudum, dextrorsùm, ad humeros pelle leoninâ amictos, et clavae Herculeae ſuperpoſitum.)(L. A. ΡΩΜΗΣ. Anno primo foederis initi cum Romanis. Eſt ex aere tertio nummus in Aegypto ſignatus, apud Ill. D. Lebret.

M. ANT. IMP. IT. COS. DESIG. ITER. III-VIR. R. P. C. Capita adverſa, M. Antonii nudum, a dextris ſiniſtrorsùm converſum: Cleopatrae, diademate cinctum, a ſiniſtris dextrorsùm; latere nummi ſiniſtro, prora navis.)(M. OPPIVS CAPITO PROPR. PRAEF. CL. F. C. *M. Oppius Capito Propraetor Praefectus claſsi foederatarum copiarum.* Gallicè diceremus nos: *Chef d'Eſcadre des Troupes confederées.* Triremis cum velo expanſo, et remigibus: inferiùs, littera B. id eſt, *anno ſecundo* ab inito foedere. Inaudita quidem hactenus haec litterarum F. C. interpretatio, quibus *fieri curavit* ſignificari Vaillantio viſum eſt; *frumento convehundo*, Harduino. Quaſi verò frumentum convehere, et commeatus

frumentarios hoſtibus intercludere tanti ſit, ut id commendari nummis mereatur, aut nummos fieri curaverint ſoli M. Oppius, C. Fonteïus, L. Atratinus, Eppius. Eppium appellavimus, quia in argenteo ejus denario occurrunt eaedem litterae F. C. quas pari methodo nobiscum interpretaberis.

Q. METEL. SCIPIO IMP. Caput Africae elephantis proboscide rigens, ſiniſtrorsùm.)(EPPIUS LEG. F. C. *Eppius Legatus foederatarum copiarum.* Hercules nudus dextrorsùm conversus stat, dextrâ lateri compoſitâ, laevâ ſpoliis leoninis onuſtâ, et clavae innixâ. Dum devicto Pharsalicis in campis Pompeïo, Julius Caesar in Alexandrino bello detineretur, Q. Metellus Scipio, et alii Pompeii duces collectis exercitûs relliquiis, et partitâ inter ſe Pompeïanâ claſse dicuntur conveniſse in Africa apud Jubam regem bellum reparaturi. Foederatarum copiarum Legatus ſub Scipione renunciatus est Eppius. Scipio, cujus nomen ingens in Africa, ipsius Africae caput expreſsit in hoc denario, ut ſignificaret ſe in ea regione virtutis avitae degenerem non praeſtiturum: Romanum imperium a ſe, ut olim ab Hercule orbis expeditus fuerat, expediendum eſse graſsatorum tyrannide, Julii ſcilicet Caesaris; et ejus factionis: ſusceptas a ſe reipublicae nutantis partes, easque pace et publica tranquillitate, quae ſpica et aratro deſignantur, eſse firmandas. Hìc standum; quandoquidem haec nova illius nummi interpretatio interpretatione Vaillantiana longè ſimplicior, et e visceribus causae nata videtur.

M. ANT. IMP. COS. DESIG. ITER. ET TERT. III-VIR R. P. C. Capita duo jugata M. Antonii, et Octavii Caesaris, nuda, a dextris ſiniſtrorsùm conversa: ex adverso, caput Cleopatrae diademate ornatum, ad pectus cum stola.)(M. OPPIUS CAPITO PROPR. PRAEF. CL. F. C. *M. Oppius Capito Propraetor Praefectus claſsi foederatarum copiarum.* Triremis cum velo et remigibus: in ima nummi parte, quae a dextris est, littera Γ. *anno*, ſcilicet initi foederis *tertio*: quae a ſiniſtris, crus triquetrum, maris Siculi, quod tutandum Oppio fuiſse hoc anno commiſsum videtur, ſymbolum. Est ex aere magno apud Seguinum, pag. 106. et in gaza Lebretiana.

C. FONTEIUS

C. FONTEIVS CAPITO PROPR. PRAEF. CL. F. C. *Caius Fonteius Capito Propraetor Praefectus claſsi foederatarum copiarum.* Capita jugata M. Antonij, nudum: Cleopatrae, diadematum, ſiniſtrorsùm conversa.)(M. ANT. IMP. COS. DESIG. ITER. ET TERT. III-VIR R. P. C. Triremis, ut ſupra: in ima parte, littera Γ. Ex aere mediocri apud Patinum in famil. et e ſchedis D. Roman de Rives.

Parthis devictis, ipsaque etiam Armenia capta, Imperator tertiùm a militibus statim Antonius est appellatus.

ANTONIVS AVGVR COS. DESIG. ITER. ET TER. Capite nudo, ſiniſtrorsùm.)(IMP. TERTIO III-VIR R. P. C. Tiara Armena cum arcu et ſagitta transversis. Victoriae modo in Armenia reportatae monumentum. Argenteus apud Patinum in famil. et in gaza Ill. D. Abbatis de Rothelin.

M. ANTONIVS M. F. M. N. AVGVR IMP. TER. Stat ipse habitu augurali, ſiniſtrorsùm: dextrâ, lituo regiones coeli metitur auspicia capturus.)(III-VIR R. P. C. COS. DESIG. ITER. ET TERT. Caput M. Antonii, ſub Solis imagine, radiatum, ſiniſtrorsùm. Ut Solis lumen digestis tenebris terrarum orbem, ita ſua de Parthis victoria M. Antonius eorum graſsationibus infestatum Orientem recreat. Est quoque ex argento hic nummus ibidem.

Armeniam tamen captam ſub anni finem neceſse est, quoniam illius victoriae insignia pleraque omnia anno tantùm proximè ſequenti, et M. Antonio Consule iterùm consignata ſunt.

M. ANTON. AVG. COS. ITER. DES. TER. III-VIR R. P. C. Capite nudo.)(IMP. TER. Tropaeum. Argenteus apud. . . . . .

IMP. ANTON. AVG. COS. ITER. DES. TER. III-VIR ITER. R. P. C. Capite nudo ſiniſtrorsùm.)(IMP. TER. Trophaeum; pro pedibus, a dextris, prora; a ſiniſtris, clypeus. Ex argento apud Occonem, et alios.

M. ANT. AVGVR III-VIR R. P. C. Capite nudo, ſiniſtrorsùm.)(IMP. TER. Tropaeum; pro pedibus, a dextris, clypeus; a ſiniſtris, clypeus alter cum duobus ſpiculis. Est apud Patin. et Vaillant. in famil. argenteus,

ANT. AVGVR III-VIR R. P. C. Nudo M. Antonii capite.)(IMP. TER. Tropaeum duobus clypeis oblongis ornatum; infrà, duo clypei rotundi hinc et inde; a ſiniſtris, duo tela. Argenteus in gaza Rothelina.

ANT. AVG. III-VIR R. P. C. Capite nudo, ſiniſtrorsùm.)(IMP. TER. Tropaeum cum gladio a dextris, et clypeo a ſiniſtris; infrà, hinc clypeus alter rotundus, inde prora navis, victoriae navalis ſymbolum. Argenteus ibidem.

M. ANT. AVGVR. III-VIR R. P. C. Caput nudum, ſiniſtrorsùm.)(IMP. TER. Tropaeum inter duas loricas. Ex argento apud Pedruſium, Tab. III. nº. VII.

IMP. ANT. AVGVR. III-VIR R. P. C. Caput nudum, ſiniſtr.)(IMP. TERTIO III-VIR R. P. C. Tiara Armena cum arcu, et ſagitta transverſis. Argenteus nummus apud Fulvium Urſinum in famil.

M. ANT. AVGVR. III-VIR R. P. C.)(IMP. TER. Tiara Armena. Aureus apud Occonem.

Inito tantùm ſecundo conſulatu M. Antonius triumphales egit laetitias in Aſia, ubi paucis ante menſibus Sabazius celebraverat. Marinum ejus triumphum teſtatur hic nummus ex aere minimo in theſauro Regio.

M. ANT. IMP. TER. COS. DES. TER. Capitibus adverſis M. Antonii et Cleopatrae.)(L. ATRATINVS PRAEF. CL. F. C. L. Atratinus Praefectus claſsi foederatarum copiarum. Uterque ſtat in curru quatuor equis marinis vectus; Antonius cum toga picta triumphantium propria: Cleopatra ſtolata.

Sabazia autem eo, quo diximus tempore fuiſse celebrata ab eo, evincunt ejus Ciſtophori, qui ad unum omnes inſcribuntur COS. DES. ITER. ET TERT. Ergo nondum Cos. iterùm M. Antonius erat, cùm Sabazia egit omni Bacchico cultu, hederâ et pampino aſsumptis. Qualem praeſtiterit ſe ſe tunc in Aſia, quibus geſtis, quâ pompâ, quo comitatu Liberi Minoris ambiverit nomen, dabunt Plutarchus et Dio (a). Cleopatrae, tanquam novae Ariadnae ſuas quoque fuiſse partes in Sa-

[a] Plut. in vita Antonii, Dio Lib. XLVIII.

baziis, ex iisdem arguendum Ciſtophoris regio ejus capite insignitis. Cave tamen audiàs impuros ſcriptores, quos ex conjunctis M. Antonii, et Cleopatrae capitibus, meretricios utriusque amores comminisci, et in aere commendatos quaerere non puduit. Sceleris tanti monumentum patiens concocturusne fuiſset M. Antonius, aut ipsa Cleopatra? Esto, fuerit haec regina meretrix, ideone cum Octavio Caesare illegitimos etiam foviſse amores dicenda est, quòd Octavii Caesaris vultum et nomen, cum vultu et nomine Cleopatrae exhibeant nummi?

M. ANT. IMP. COS. DESIG. ITER. ET TERT. III-VIR R. P. C. Capita jugata M. Antonii, et Octavii Caesaris: ex adverso, caput Cleopatrae.)(M. OPPIVS CAPITO PROPR. PRAEF. CL. F. C. Triremis, ut proximè diximus.

ΑΥΤ. ΤΟΥ ΚΑΙϹ. ΘΕΑϹ ΝΕΩΤΕΡΑϹ. Corona laurea, in qua victoria palmae ramum utrâque manu capiti circumducit.)(ΒΑϹΙΛΙϹϹΗϹ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑϹ. Caput Cleopatrae diademate revinctum. Ex aere minimo, olim apud D. Foucault, nunc in gaza Parmensi.

ΑΥΤ ΚΑΙϹΑΡΟϹ. Aquila fulmini insistit.)(Sine epigraphe. Cleopatrae caput regio ejus diademate insigne. Ex aere tertio, e ſchedis D. Rigord. Nihil gravius, aut magis pudicum, Harduino teste, dici potest, aut excogitari, quàm quod nummi antiqui referunt de Imperatoribus et Augustis, illis praesertim temporibus. Initam igitur ſocietatem et amicitiam inter Antonium, Octavium Caesarem et Cleopatram adversùs communes hostes Parthos id genus nummis testantur, aliique non diſsimiles.

ANTONI. ARMENIA DEVICTA. Capite M. Antonii nudo, ſinistr; a dextris in margine nummi, pharetra.)(REGINAE REGVM FILIORVM REGVM CLEOPATPAE. Diademato Cleopatrae capite, ad pectus cum stola, ſinistrorsùm; ex adverso, prora navis. Nummus ex argento apud Ill. Lebretium.

M. ΑΝΤ. ΑΡΜΕΝΙΑΝ ΚΑΤΑΔΟΤΑΩΣ. Caput nudum, ſinistrors.)(ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΑΙΓΥΠ. ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. Capite velato,

ad pectus cum stola, ſiniſtrorsùm. Argenteus ſemuncialis apud Gorlaeum.

M. ANΤ. ΑΡΜΕΝΙΑΝ ΚΑΤΑΔΟΥΛΩΣ. M. Antonii caput.)(ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. Clepatrae caput. Argenteus pariter in gaza Medicea, et Veronae apud Ill. D. Marchionem Maffeïum.

M. ANTON..... CLEOPATRA. Jugatis eorum capitibus, ſiniſtrorsùm conversis.)(ALEX. CLASS. *Alexandrina claſsis.* Triremis velo expanso. Ex aere minimo apud Patinum in famil.

Suis copiis foederata praefuiſse videtur Cleopatra, et cum Antonio ſuscepiſse Armeniacam expeditionem; cum Antonio ſaltem in Asia, et quidem Pergami, ut ostendit tertius Antonianus Cistophorus, commorata est.

X I I I.

De nummis cistam praeferentibus.

Hactenus de Cistophoris quotquot ad nos usque pervenerunt. Nunc ad eos veniamus nummos, qui propter cistam iis impreſsam ad Cistophoros propiùs accedunt, et illis annumerandi, ſi vim, et etymon nominis ſpectes; ſed ab illis distinguendi, ſi quid, et quantùm apud veteres Cistophori nomen valuerit, expendas.

Primus esto itaque Octavii Caesaris argenteus nummulus Quinarii formâ, in eruditorum cimeliis obvius.

CAESAR IMP. VII, Capite nudo.)(ASIA RECEPTA. Victoria dextrâ lauream coronam, laevâ palmae ramum gestans, insistit cistae, dextrorsùm, inter duos angues ſinuosos, caudis implicitos, et capita hinc inde erigentes.

In eo interpretando numismate mirum quantùm desudaverint autores vel celeberrimi. Quàm difficili loco stemus, demonstrat opinionum varietas: illarum celebriores, brevitatis causâ, paucis evolvemus.

Tropaeum hìc contemplatur Ant. Augustinus ab Augusto Caesare erectum in limitaneo Europae et Asiae tractu, atque geminas

geminas orbis partes illas ſerpentibus adumbratas. Deſignatos ſerpentibus M. Antonium et Cleopatram interpretantur Aeneas Vicus, et Uliſses Aldrovandus [a], ideoque nummum de Actiaca, ſeu Aegyptiaca Octavii Caesaris victoria. Gaspari Gevartio ſerpentem in diſsidii, ſeditionis et belli ſymbolum convertenti visum est geminis ſerpentibus nummo consignatis ſignificari Romani imperii geminas in factiones divisi diſsidia, et bellum civile, quod victoriâ mediâ dirimitur, debellato ſcilicet ad Actium M. Antonio. In ſua peculiari, quam de hoc nummo ſcripsit, diſsertatione Alb. Rubenius contendit apud veteres usu quandoque veniſse, ut nummi, omiſso civitatis, aut regionis ubi cudebantur nomine, civitatis illius, aut regionis insignibus unis denotarentur, atque adeo M. Antonii, Augusti, Vespasiani et Titi nummos vel appellatos jam, vel jamjam appellandos fuiſse ſignatos in eo loco, cujus insignia ſunt gemini ſerpentes implexi. Itaque ex nummis Cretensibus apud Goltzium reperiundis, in quibus gemini angues impliciti exprimuntur cum templo, aut Jove intermedio, nil cunctatus statuit angues fuiſse Cretae insignia, et consequenter ſignatum in Creta Augusti, de quo agimus, nummum. Praeterea Cistam ad Bacchi Orgia, quorum adinventionem ſibi adjudicabant Cretenses, traducit ille, et geminos angues, Victoriaeque ſignum cistae impositum ad Actiacam victoriam, cui consequendae haud poenitendam operam navarunt Cydoniatae, et Lampaei. Praeiviſse videtur Rubenius Spanhemio, Norisio, Vaillantio, qui Actiacam victoriam eo nummo conſecratam volunt. Ad expugnandam Asiam claſse appellenti Alexandro Magno fuerant obvii angues duo, quibus ille totidem tanquam ſecundis expeditionis ſuae auguriis usus est. Et hujus facti memoriam ab Augusto commendatam aeternitati in eo nummo auguratur Andr. Morellius. Harduinus verò explicat de Parthis Asiam, ſeu Syriam infestantibus, per Caesaris tertiùm Consulis legatos fugatis, ipsique Caesari delato Orientis imperio.

Conjecturales nemo in veteribus nummis paulò versatus non

[a] Hist. Serpent. pag. 85.

Digitized by Google

coarguerit pleraſque hujuſmodi opiniones. Mitto igitur excogitatum ab Ant. Auguſtino tropaeum ; mitto Gaſparem Gevartium adumbrantem ſerpentibus M. Antonium et Cleopatram , atque Romani imperii diſſidia , bellumque civile ; non moror Rubenium Cretenſes ſerpentibus inſignientem , nec Morellium refricantem Alexandri Magni ad Aſiam appulſum. In illis expendendis opinionibus non immorandum , quas retuliſse , refutaſse est. At ab Harduino percontari liceat quo nixus fundamento aſserat per legatos Octavii Caeſaris tertiùm Conſulis Aſiam in libertatem fuiſse vindicatam a Parthorum infeſtationibus ? Cur Syriam , adeoque imperium Orientale velit in illo nummo ſignificatum Aſiae nomine ? De his nummi , ne γρῦ quidem ; imò contrarium ſuadent. Latiorem praeterea hujus nominis (Aſia) in hoc numiſmate ſignificationem fuiſse eccui perſuaſurus eſt , quàm in aliis ejuſdem Auguſti , Tiberii , Claudii, Hadriani inſcriptis modò COM. ASI. modò CIVITATIBVS ASIAE RESTITVTIS , modò ASIA ? Ibi Aſia propriè dicta , ſive Proconſularis intelligenda venit. Neque audiendi qui Aſiae receptae nomine victoriam Actiacam , aut aerae , quam vocant , Auguſtanae exordium interpretantur. Ergone ad Aſiaticos unos Actiacae victoriae redundarunt fructus , unumve illius victoriae emolumentum fuit Aſia recepta ? Si ad Aſiam ea victoria pertinuerit , cur in omnibus ejus ferè numiſmatis aeras alioquin multiplices exprimentibus, Auguſtana , quam dicunt , aera deſideratur ? Cur eam inſcriptam volunt in uniis prope Syriae nummis ? Hujus regionis ex Actiaca victoria conditio potiorne fuit , quàm illius ? Refundatur neceſse eſt initium aerae , quae ipſis Auguſtana dici placuit , in tempora expeditionis illius , qua adjunctis Octavii Caeſaris , et Cleopatrae foederatae copiis M. Antonius Armeniam cepit , atque devicit , ut loquuntur nummi. E Parthorum ſervitute tunc ereptae, aut novis amplificatae videntur praerogativis pleraeque civitates , quae novam exinde aeram in nummis ſuis auſpicatae ſunt. Aeram hanc fruſtra repetieris ab Aſia recepta , aut ab Actiaca victoria , quae aliquot tantùm poſt annis reportata eſt , Octavio Caeſare Imp. VI. Cos. V.

Ex omnibus ſiquidem nummis Octavii Caeſaris poſt Ar-

meniam captam, et ad Alexandriam Aegypti expugnatam usque consignatis, illi uni, qui quinto ejus consulatu inscripti ſunt, aut ad istum consulatum referendi, plurima victoriae monumenta praetendunt, quae, velis, nolis, de Actiaca victoria explicaturus es. Qui Aegyptum captam, confectumque bellum civile ante ſextum Octavii Caesaris consulatum volunt, prorsus vel nesciunt, vel ſcire ſe diſsimulant veteribus nummis ſe contradicere.

CAESAR COS. VI. Capite nudo, dextrorsùm: ponè, lituus.)(AEGYPTO CAPTA. Crocodilus ſinistrorsùm conversus. Est ex argento in gaza Rothelina:

CAESAR DIVI F. COS VI. Nudo pariter capite,)(AEGYPTO CAPTA. Crocodilus. Ex auro, et argento apud Occonem.

Victoria ſua humaniter usus, Antonianarum partium ſectatores in amicitiam adjunxit Octavius Caesar, atque proprias injurias aut commoda civium libertati et ſaluti condonavit. Hinc ſignati eodem anno nummi:

IMP. CAESAR DIVI F. COS. VI. LIBERTATIS P. R. VINDEX.)(PAX. Dea stolata stans, dextrâ caduceum, laevâ cornucopiae tenet. Aureus est apud Occonem.

CAESAR COS. VI. CIVIBVS SERVATEIS. Capite nudo, ſinistrorsùm. AVGVSTVS S. C. Aquila Romana, expansis alis, ſinistrorsùm, rostro dextrorsùm converso, coronam querceam unguibus gerit; hinc et inde laurus arbor. Memoris animi ſui monumentum, quo victoriam, et in rebelles moderationem ab Actio Apolline acceptam referre ſe testatur Caesar. Aureus perpulcher est hic nummus e cimelio Ill. D. Lebretii. Mendosè apud Harduinum legitur cos. VII. in ſimili nummo Colbertino. Ex hoc autem praecipuè, et ſubsequentibus nummis advertas, velim, Caesarem eo anno Augustum dici cepiſse, non verò ſequenti.

CAESAR AVGVSTVS. Laureato capite.)(ARMEN. RECEP. CAESAR DIVI F. IMP. VII. Armenia stans cum hasta et cornucopiae; virtutis et fertilitatis Armeniacae ſymbola, quorum utrumque in expeditione Aegyptiaca expertus videtur Caesar. Apud Occonem, argenteus.

Digitized by Google

AVGVSTVS. Capite nudo.)(Victoria prorae inſtat, cum palma et corona. Eſt apud Harduinum argenteus.

CAESAR AVG. Lauri duae.)(OB CIVES SERVATOS. In corona quercea. Aegyptiacae victoriae paucis ante menſibus, anno tamen proximè ſuperiori, circa Septembrem praeiverat Octavius Caesar victoriâ Actiacâ. Diuturniorem temporis moram inter utramque admittere non patiuntur rerum qui tunc status erat, militaris ſcientia, nummi ſuperstites, et ſextus Caesaris consulatus quintum immediatè ſubſequens, ut conſentiunt omnes ferè historici. Hujus ad Actium victoriae occaſione ſignatos aliquot nummos adducimus.

CAESAR DIVI F. IMP. VI. COS. V. Capite nudo.)(ACT. Apollo Actiacus stat. Aureus e ſchedis Peireſchii; malè apud Occonem IMP. V. COS. IV.

IMP. CAESAR DIVI F. COS. V. IMP. VI. S P Q R.)(Sine epigraphe. Caesar equo vectus. Aureus apud Occonem.

CAESAR IMP. VII. Capite nudo.)(COS. V. Victoria prorae navis insiſtit, dextrâ coronam lauream tenet, laevâ palmae ramum. Eſt ex argento, apud Harduinum.

IMP. CAESAR DIVI F. COS. V. IMP. VII.)(SPQR. Currus triumphalis quatuor equis junctus. Ex auro, apud Occonem.

Caput Victoriae, ſiniſtrorsùm, ad humeros alatos.)(CAESAR DIVI F. Neptunus ſtat, dextrorsùm, dextrâ acroſtolium tenet, victoriae navalis ſymbolum. Nummus ex argento in gaza Rothelina.

IMP. CAESAR. Stat ipse in curru quadrijugo triumphantium more, ſiniſtrorsùm.)(Victoria dimidiatae navi inſtat, ſiniſtrors; dextrâ coronam lauream praefert, laevâ palmae ramum. In gaza Parmenſi argenteus nummus.

Sine epig aphe: hinc caput Caesaris nudum; inde trophaeum navale. Aureus apud Occonem.

Pugnatum eſt igitur ad Actium, ſi nummos audias, Caesare Cos. V. Imp. VI. Partâ victoriâ, M. Antonium recipientem ſe in Aegyptum jam jam ſecuturus Caesar, Aſiaticos, et Armenos qui Antonianas partes amplexi fuerant, ad officium revocare

revocare properavit, ne hoſtes moleſtos ſibi futuros, aut nova M Antonio auxilia ſubminiſtraturos poſt ſe relinqueret. Si non ſtatim poſt adeptam Actiacam victoriam, in Aſiaticis ſaltem, et Armeniacis expeditionibus illis Imperator VII. ab exercitu appellatus eſt.

Diximus Sabazia celebrari circa menſem Octobrem, aut Novembrem. Argumento etiam poteſt eſſe nummus *Aſia recepta* inſcriptus. Nam ſi debellatum eſt ad Actium ineunte Septembri, ut ferè omnes conſentiunt, pronum eſt colligere Aſiam Epiro proximam fuiſſe receptam ab Octavio Caeſare inſtantibus Sabaziorum ſolemniis, quibus ille praefuit, dum per legatos victricibus armis Armeniam recipiendam ingrederetur., ad conficiendum in Aegypto bellum quamprimùm advolaturus. Tunc temporis conflatus videtur argenteus apud Patinum in famil. denarius iſte:

P. PETRON. TVRPILIANVS III-VIR. Caput Liberi hederaceâ coronâ redimitum, ſiniſtrorſùm.)(CAESAR DIVI F. ARME. CAPT. Armenus patrio more veſtitus, procumbit ſupplicantis ritu, ſiniſtrorſùm. Pietatis monumentum Octavii Caeſaris Sabazia poſt Aſiam receptam celebrantis, dum ſua interim virtute Armenos ad deditionem per legatos compelleret. Hinc et alter ibidem denarius:

L. AQVILIVS FLORVS III-VIR. Galeato Virtutis capite, ſiniſtrors.)(CAESAR DIVI F. ARME. CAPTA. Armenus, qui ſupra.

Receptam itaque Aſiam epigraphe nummi, et receptae Aſiae tempus demonſtrant obſignatae nummo figurae; quae tamen accipiendae non ſunt in Aſiae ſymbolum. Illud enim in aliis numiſmatis Aſiae nomine inſcriptis reperiendum foret, ſi, ut Aegypti crocodilus, ita Aſiae ſymbolum eſſent ſerpentes gemini ciſtam aut vannum complectentes. Et haec habui dicere de inſcripto *Aſia recepta* nummo, nova fortè, strictim delibata, ſed aliquando ſuo loco, ac tempore majori in luce collocanda.

ΚΑΙΣΑΡΟΣ. In corona laurea.)(ΣΕΒΑΣΤΟΥ. Lauri duae, ciſtâ intermediâ. Eſt hic nummus ex aere minimae molis in

gaza Lebretiana, ſignatus Caeſareae in Palestina, ut ex ipſius fabrica conjicere est. Phornuto, Bacchus plantarum et arborum tum praeſes, tum dator. Benefico Deo ſacra fuit laurus, quòd ea mortalibus arbor benefica. De Cista operta, quam initiationis divinae gravidam Nonnus appellat, jam ſatis multa.

IMP. CAESAR VESPASIANVS AVG. Capite laureato, ſiniſtrorsùm.)(PON. MAX. TR. P. COS. VI. Victoriae ſignum cistae mysticae impoſitum, dextrorsùm, inter duos angues mutuis ſpiris implicitos. Est hic ex argento apud Oiſelium, et in gaza Rothelina.

T. CAESAR IMP. VESPASIANVS. Laureato capite.)(PONTIF. TR. P. COS. IIII. Typus idem qui in Veſpaſiano. Argenteus quoque apud Oiſelium.

Utriusque hujusce nummi interpretatio, non minùs quàm ſimilis alterius in Augusto, eruditorum animos exercuit, et quidem, dicere ſi auſim, parum feliciter. Vitellianum bellum in illis nummis Gevartius, Judaïcum Rubenius nequicquam reclamitant. Obſoleverat quippe Coſs. Veſpaſiano VI. Tito IV. utriusque, quod memorant, belli memoria, nec erat quòd praeter morem refricaretur. Ineunte imperio, ſi rerum Romanarum ſcriptores audias, per legatos Mutianum, et Antonium oppreſsit Veſpaſianus Vitellianos ad Cremonam U. C. DCCCXXII. Titus verò Judaeos exeunte anno ſequenti. Totus est in conjectando Hemelarius [a]: fluctuans animo *aliis diſpiciendum relinquit utrùm hi nummi per angues deſignent, non obſtantibus obſibilantium, ſive obtrectantium linguis, victoriae ejus*, Veſpaſiani ſcilicet, *gloriam et honores in ſtabili et ſecuro poſitos: utrùm prudentia utriusque principis, quae per duos ſerpentes deſignari poteſt, partam ab hoſtibus victoriam: utrùm ſaluti principum, cujus ſymbolum ſerpens, statuam victoriae erectae: utrùm concordia principum, per duos angues deſignata, victoriam in ſtabili et eminenti velut ara collocatam et conſecratam.* Nodum in ſcirpo videtur quaerere, qui talia commentatur. Ex probatis ſuperiùs, ad obviam utriusque, de quo agitur, numiſ-

(a) In numm. Impp. ex auro, pag. 38.

Digitized by Google

matis enodationem deducimur. Victoriam de Aſiaticis, aut in Aſia ſaltem, et quidem circiter Sabaziorum tempora reportatam a Veſpaſiano Cos. VI. et Tito IV. anno Chriſti LXXV. demonſtrant hi nummi. Quae licèt victoria rerum Romanarum ſcriptores latuerit, ab altero tamen aſſeritur ejuſdem Veſpaſiani nummo.

IMP. CAES. VESPASIANVS AVG. Capite laureato, ſiniſtrorsùm.)(PON. MAX. TR. P. COS. VI. Victoria cum palma et corona prorae navis inſiſtit, dextrorsùm converſa. Eſt ex argento apud Ill. D. de Mazaugues.

ΑΥΤ. ΚΑΙϹ. ΑΙ. ΑΝΤΩΝΙΝΟϹ. Capite laureato, ad humeros cum paludamento, ſiniſtrorsùm.)(ΝΙΚΑΙΕΩΝ. Ciſta myſtica, quam complectitur ſerpens, erecto ſupra ciſtam capite. Ex aere tertio apud D. Cary.

M. Aurelii Antonini.)(ΝΙΚΑΙΕΩΝ. Serpens exilit è ciſta. Ex aere mediocri apud Vaillantium.

L. Veri.)(ΚΙΒΥΡΑΤΩΝ. Ciſta duobus obſeſſa implicitis ſerpentibus. Ex aere minimo ibidem.

Commodi.)(ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ. Typus ſerpentis è ciſta erumpentis.

IMP. C. M. AVR. COM. ANT. Capite laureato, ſiniſtrorsùm.)(ϹΕΒΑϹΤΗΝΩΝ ϹΤΡ. L. CIS. Ciſta inter duos angues. Uterque nummus ex aere minimo: hic in gaza Medicea, et apud Noriſium, ille apud Vaillantium.

Π. ϹΕΠΤ. ΓΕΤΑϹ. Capite nudo, ad humeros cum paludamento, ſiniſtrorsùm.)(ΑΓΧΙΑΛΕΩΝ. Serpens e ciſta ſemiaperta proſilit. Ex aere tertio in Theſauro Saxo-gothano.

Mameae.)(ΕΠΙ ΑΡΧ. Γ. ΑϹΙΝ. ΝΕΙΧΟΜΑΧΟΥ ΦΡ. ϹΑΡΔΙΑΝΩΝ Β. ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Hinc, ſpica: inde, papaver; in medio, ciſta e qua ſerpens exilit. Eſt ex aere magno apud Occonem.

Gordiani Pii.)(ΚΙΒΥΡΑΤΩΝ. Ciſta. Apud Harduinum, ex aere quidem tertio.

Ejuſdem Principis.)(ΜΑΓΝΗΤΩΝ ΕΒΔΟΜΗ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ. Corona ſmilacea, in qua Bacchus puer inſidet ciſtae, quam ſerpens complectitur. Ex aere mediocri apud Patinum. In co-

Digitized by Google

mitiis Asiaticis Sabaziorum causâ habitis, ſeptimum locum Magnesia obtinuit, quae ſeptima ideo hìc dicitur Asiae civitas. Smilaceam coronam inter Baccharum ornamenta recensent Plinius, et alii [a]. Si Bacchum insidentem cistae nolis agnoscere, juvenem appelles, per me licet, Orgiis initiandum. Ad intima mysteriorum arcana non admittebantur, niſi quos longa annorum ſeries, et interstitia per varios initiationis gradus provexiſsent. Primis juventutis annis initiandorum in albo referri oportuit, ut emenso diuturniori tyrocinio ad ultimam initiationem maturus virili tandem aetate censeri quis poſset. Tertullianus contra Valentinianos de variis initiationis gradibus, eorumque interstitiis diſserens, haec habet: *Quos primis minoribus initiari contigiſset, iis opus quadriennium expectare; quos ſecundis, triennium; quos tertiis, biennium; quos quartis, unum tantùm annum; idque minimum omnium intervallum erat. Rursus eodem libro: Idcirco et aditum priùs cruciant, diutiùs initiant quàm consignant, cùm ad portas ante quinquennium instituunt, ut opinionem ſuspendio cognitionis aedificent . . . . , attentè custodiunt quod tardè invenitur. Caeterùm tota in adytis*, (potuit et dicere in mysticis cistis) *Divinitas; post tot ſuspiria ad portas, et totum ſignaculum linguae, ſimulacrum membri virilis revelatur.* Inter initiatos multiplex ordo: Ἱεράκος, Ἱεροφάντες, Μύησις, Μυσταγώγος, Τελετὴ, Μυστήριον, Τελούμενος, Ἐπόπτης, Βέβηλος. &c. Quod fortè primaevae Ecclesiae Christiani imitati ſunt, dum ad Religionis verae mysteria initiandos distinguebant inter Cathecumenos, Audientes, Competentes.

ΑΥΤ. Κ. Μ. ΙΟΥΛ. ΦΙΛΙΠΠΟϹ ΑΥΓ. Laureato Philippi junioris capite, ad humeros cum paludamento, ſinistrorsùm.)(ΕΠΙ Μ. ΑΥΡ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΕΑ. ΑΠΑΜΕΩΝ. Leo gradiens dextrorsùm conversus: in vertice, cista: latere nummi dextro, thyrsus. Ex aere maximi moduli in Thesauro Regio, apud Falconierium [a], et Monterchium [b]. Sunt et Commodi, et Philippi ſenioris nummi ſimiles Apameae ſignati. Acceptae

[a] Plin. Lib. XVI. cap. XXXVI. Athen. Lib V. Eusipid. in Bacchis.
[a] Diſsert. de Numm. Apamensi. [b] In Numm. Card. Carpegnae.

ceptae a Rhea puerilis institutionis Bacchum non poenituit. Illâ magiſtrâ eò pervenerat, ut peritior alter nullus haberetur, qui ſolertiùs leones ad currum jungeret, curſu caperet, ſagittis conficeret [*a*]. E quatuor ſupra viginti leonibus Philadelphica in pompa productis, diſcimus, Baccho dicatum id genus animal, cujus formam ſaepiùs ipse ementitus fuerat, dum a piratis captus, in navi vinculis fruſtra vinciretur, aut ubi manus cum Deriade ſereret, aut in Gigantes pro Jove pugnaret. In Catanenſium nummo apud Parutam, Bacchus e canthαro vinum infundit in os leonis. In aliis Leontinorum, Sardianorum &c. hinc caput Bacchi, inde leonis. Alter ab Harduino memoratur Nicaeenſium leonem cum cantharo exprimens.

Caput Bacchi diademate, et coronâ hederaceâ cinctum, ſiniſtrors.)(AMIΣOΥ. Ciſta ſpoliis leoninis operta, cui thyrſus incumbit. Ex aere minimo apud Goltzium in Graec. inſul. et D. Croichetium.

Fueritne in uſu poſitum ut myſtica Orgiorum ciſta leoninis amiciretur exuviis, dubium non relinquunt plerique nummi, in quibus laevâ manu leoninis ſpoliis onuſtâ paſſim Bacchus occurrit.

AΛEΞANΔPOΥ. Capite diademato Alexandri Magni, ſiniſtrorsùm converſo.)(KOINON MAKEΔONΩN NEΩ. Emergens anguis e ciſta. Ex aere mediocri nummus ſub Sev. Alexandro Imp. ſignatus, apud Goltzium Tab. XXXIV. et Pedrus. Tom. VIII. Tab. XI. nº. IIII. In alio ſimili apud Patinum: KOINON MAKEΔONΩN ΔIC NEΩKOP.

Ad hos nummos Alb. Rubenius [*b*]: *ciſtam myſticam nummis ſuis inſcripſerunt Macedones, quia et ipſi Orgia apud ſe inventa gloriantur.* Gratiſne, an probabiliter tantùm id aſſeratur, profectò non liquet. *Hinc et Baſſarides feminae Bacchi comites peculiari ſignificatu vocantur* Μακέται, *ut conſtat ex Euſtathio.* Sic ille. Fuerit illud hujuſce regionis incolarum, atque Bacchantium nomen, nil moror; ſed Europaeis Macedonibus

[*a*] Nonnus Lib. IX. (*b*) De numm. *Aſia recepta.*

antiquius, ideoque longiùs accerſendum contendo. Natum eſt nomen illud in Aſia minore, quae tota feré, quanta patet, appellata eſt Macedonia. Plinio, Lib. V. Macedones Cadueni ſunt in Lydia, Macedones Kyrcani in Jonia, Macedones Arſchilacae in Aeolide, Myſomacedones in Myſia. Circumferuntur etiam nummi veteres M. Aurelio Imperante ſignati Docimenſium Macedonum in Phrygia, Commodo, et Philippo ſeniore Hyrcanorum Macedonum. Quas quidem gentes communi Macedoniae nomine uſas fuiſse, vel etiam Artaxerxis Perſarum regis temporibus conſtat ex Eſtheris libro [a], ubi dicitur: *Aman filius Amadathi, animo et gente Macedo, alienuſque a Perſarum ſanguine... hoc cogitans ut regnum Perſarum transferret in Macedonas.* De Europaeis Macedonibus haec verba non eſse accipienda certum eſt, quòd illi, tunc temporis, anguſtis Emathiae terminis contenti, nullius prope eſsent nominis, nec propter locorum intercapedinem, ſuarumque anguſtias virium Perſis uti adverſis potuiſsent, aut voluiſsent. Macedones ergo Eſtheris ii ſunt populi, qui univerſam ferè Aſiae minoris oram maritimam, mediterraneumque tractum latè incolebant. Ab eis profecta colonia, centum circiter et quinquaginta annis ante Aſsuerum Artaxerxem, emenſo mari Aegeo appulit in Emathiam, ubi tum primùm jacta ſunt regni Macedonici ſedes, atque fundamenta. Colonos illos fuiſse Lydos Macedonas ſuadet Lydius flumen a novis ſic denominatum incolis in memoriam Lydiae patriae ſuae. Strabo, Lib. XII. ait Lydiae populos poſt Trojana tempora in Europam commigraſse: quae ſanè commigratio ſententiae noſtrae favere videtur, praeſertim cùm Aſiaticos Europam pervaſiſse ſaepiùs, et coloniis frequentaſse idem commemoret; ut ſileam de Pelope [b], qui e Phrygia ſecum transvexit populos in denominatam a ſe Peloponneſum. Regionem hanc Macedoniae proximam nulli non notum. Sed de his aliàs in majori, quod molimur, opere. Macetarum Bacchicarum nomen ergo derivandum a Macetis, ſeu Macedonibus (verba ſunt ſynonima) Aſiaticis, a quibus colonias et Orgia non

[a] In calce operis v. 11. et 14. [b] Strabo Lib. VII.

Thracia modò accepit, ſed et Peloponneſus, et Creta, multoque magis ipſa Europea Macedonia. In ea, refert Lucianus [a] frequentes conſpici ſerpentes immani magnitudine, placidos admodùm et manſuetos, adeo ut a mulieribus alerentur, et cum pueris unà recumberent, et calcantes ſuſtinerent, neque commoverentur ſi quis illos ſtringeret; denique non ſecus ac infantes lac e papillis ſugerent. Id genus ſerpentis Macetis Orgia celebrantibus perquàm familiare. De Olympiadis cum hiſce ſerpentibus conſuetudine conſule Plutarchum in vita Alexandri M.

Ciſta in quam illabitur ſerpens, in medio coronae ex hedera et corymbis.)(ΚΥΔΑΙΩΝ ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ. Templum rotundum, quatuor conſpicuum columnis, inter duos angues implicitos, et ſinuoſos, capita hinc inde efferentes.

Ciſta eadem.)(ΚΥΔΑΣ ΚΡΗΤΑΡΧΑΣ. Jupiter nudus dextrâ fulmen tenet, laevâ haſtam; inſiſtit duobus invicem implexis, ut ſupra, ſerpentibus. Nummus uterque argenteus apud Goltzium, Inſul. Graec. Tab. V.

Hos nummos ut interpreteris, adeundus eſt Strabo [b], qui recitat Cretenſium morem cum Orgiis Bacchi ſacra Jovis conjunctim celebrandi. Obiter advertendum Κυδᾶς non oppidi proprium, ſed viri nomen, quale Polybius, Livius et Tullius reponunt [c]; quod pariter de Αριστοκλης nomine dicendum. Vidimus in Chiorum nummo Αριστοκλην alium Praetorem, ſeu magiſtratûs munia obeuntem. Κρηταρχας, Doricè, pro Κρητάρχης: ea eſt dignitatis appellatio, qualis Ἀσιαρχης, Βιθυνιάρχης, Λυδιάρχης. Cretarcham apud Cretenſes ſi non Prytanem, ſaltem Orgiorum praeſidem, ut apud Aſiaticos Prytanis, ne dubites.

Laureato ac ſenili Bacchi capite cum appoſito thyrſo ſerpentifero.)(ΚΩΡΤΚΙΩΤΩΝ. Serpens emergit e ciſta. Ex argento, ibidem.

Senili ac barbato oris habitu, laureâ coronâ, et implicito

[a] In Pſeudomante. [b] Lib. XV. [c] Polyp. exc. leg. Livius Lib. XLIV. Cic. Philipp. V.

Digitized by Google

haſtae ſerpente perſuaſum fuit Goltzio et Harduino Aeſculapium exhiberi. Mirum ſanè; ecquis enim praelatam in Aeſculapii ſacris ciſtam audivit, vel legit? Noviſſimus Deorum, et antiquiſſimus Liber [a], Juvenis non juvenis [b], juvenili modò, modò ſenili formâ depingebatur [c]. Laurus quare Baccho ſacra ſit, jam diximus.

Muliebri capite velato ad pectus cum ſtola, ſiniſtrorsùm: in ima parte, ſpica.)(ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ. E ciſta ſerpens erumpit. Eſt ex aere tertio in gaza Medicea, et apud Gory in Columb. ſervor. et libert. &c. pag. XXI. et XXV.

Caput Bacchi pampinis redimitum, ſiniſtrorsùm.)(ΣΙΔΩΝΙΩΝ L. ΘΜ. Corona hederacea: in medio, ſerpentis e ciſta exeuntis typus. Sunt et alii ſimiles benè multi ex aere ſecundo, et tertio in gaza Lebretiana, apud Ill. D. Thomaſſin de Mazaugues, D. Cary, et alios inſcripti ΣΙΔΩΝΟΣ ΘΕΑΣ. cum diverſis notis annorum, quibus ſignati ſunt.

Caput ſenile coronâ laureâ, et barbâ prolixâ inſigne, ſiniſtrorsùm.)(Corona laurea in qua ingens littera X, cujus inferiora duo crura lineâ transverſali efformant litteram A. adeo ut iſtud monogrammatis conſtet litteris AX. id eſt Αχαίων, in Graecia. In ſuperiore nummi parte, littera B; in ima, M, inferiùs, ciſta myſtica; dextro latere, E; laevo, Λ. Alter ſimilis habet ciſtam in ſuperiore nummi parte; litteras verò in ima, MB; a dextris, E; à ſiniſtris, Λ. Argenteus uterque apud R. P. Mayre e Societate noſtra, Maſſiliae.

His ſubnectendi quidam videntur alij nummi, nullâ licet ciſtâ inſignes, ad Orgia tamen referendi.

ΝΕΡΩ ΚΛΑΥ. ΚΑΙΣ. ΣΕΒΑ. ΓΕΡ. ΑΥΤΟ. Capite laureato,

[a] Phornut. in Bacch. [b] Jon Chius apud Athen. Lib. II. [c] Ita Diodorus, Lib. IV. et V. ubi de Baccho: duplici eſſe videtur formâ, nunc barbâ prolixâ, antiquo barbam enutrientium more; nunc ſpecioſior, juvenis, et ut ferunt, delicatus.

reato, ſiniſtrorsùm.)(ΝΕΟΑΓΑΘ. ΔΑΙΜ. L. Δ. Serpens erecto ſiniſtrorsùm capite ſpiras agit inter duas ſpicas, et duo papavera: lampas eminet ſupra ſerpentis caput. Aereus ſecundae formae argento mixtus apud D. Lebret, et Seguinum pag. 199. In alio ſimili Harduinus legit ΝΕΟΑΓΑΘΟΔΑΙΜΩΝ. Eſt et alter quoque ſimilis in gaza Lebretiana ſimpliciter inſcriptus ΑΓΑΘ. ΔΑΙΜ. L. Ε. Hoc numiſmatis genus in hanc ſeriem tranſtulit Ariſtophanis interpres, qui de ſerpentibus pariis agens, dicit eos adhiberi in Orgiis, et Alexandriae Aegypti obvios. Itaque cùm Aegyptiacus ſit nummus, Alexandriae totius Aegypti in metropoli ſignatus dicendus eſt, et Aegyptiorum Pammelia deſignata ſerpente celebrandis Orgiis uſitato. Haud abſimilem nummum videtur habuiſse prae manibus autor Culicis Virgilio adſcripti [a].

Commodi. ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ. Taeda prorae navis impoſita, cui ſerpens implicitus. Ex aere minimo apud Vaillantium. Revocandus nummus ad Bacchum ſerpente; ad nocturna ejus ſacra, face accensâ; ad certamina ſacra de nocte, ut videtur, edita ſuper mare, prorâ navis.

Diadumeniani.)(ΠΡΟΥCΙΕΩΝ ΠΡΟC ΥΠ. Calix oblongus in quo ſerpens bibit.

Sev. Alexandri.)(ΜΑΡ. ΕΥΓΕΝΟΥC ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΑΙΓΕΑΙΩΝ. ΗΟC. Serpens e canthare proſiliens inter duas taedas accenſas.

Jul. Maximi.)(ΕΠΙ CΕΠ. ΜΕΝΕCΤΡΑΤΙΑΝΟΥ ΑΡΧ. CΑΡΔΙΑΝΩΝ Β. ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Cantharus e quo emergit ſerpens; hinc ſpica, inde papaver. Nummi ex aere mediocri apud Vaillantium, Harduinum &c.

Ad refricandam vini inventi memoriam conflata numiſmata, quae ſerpens, cantharus, taeda, ſpica, papaver Bacchi totidem ſymbola, pertinere ad Orgiaſticos nummos evincunt.

[a] Sic ille: *Immanis vario maculatus corpore ſerpens*
Squammoſos latè torquebat motibus orbes,
Jam magis, atque magis corpus revolubile volvens
Attollit nitidis pectus fulgoribus, et fert
Sublimi cervice caput, cui criſta ſupernè
Edita purpureo lucens maculatur amictu.

Majori beneficio Liberum Patrem devinxerant ſerpentes, ut in partem vinolentorum illius honorum non venirent. Anguinum genus vini appetentiſsimum ſcitur [a]. Fortè cùm in anguem uvas helluantem Bacchus aliquando incidiſset, comestas ipse bene multas expertus ſuaves eſse, et habiles ad relaxandas animi curas, excolendae viti incubuit [b]. Beneficii memor ſacrum ſibi ſerpentem voluit, et omnia ſibi cum illo communia. De cantharo Val. Maximum adi, Lib. III. cap. VI. ubi de Mario.

Plura id genus numiſmata in medium ſi non proferantur, brevitatis ergo, non materiae vitio, vel raritate factum putes. In immensum creſceret hoc nostrum qualecumque πάρεργον, ſi per ſingulos excurrendum nobis foret nummos a populis et civitatibus in Bacchi honorem ſignatos, adeo varii ſunt. In hac illorum tamen varietate, qui in introspiciendis nummis paulò attentior fuerit, omnia Divinitatis attributa in Bacchum a veteribus collata fuiſse mirabundus percepturus est.

XIV.

De nummis ſerpentiferis.

Impreſsorum veteribus nummis ſerpentium frequentia videtur a nobis requirere, ut coronidis ad instar, de ſerpentiferis nummis nonnihil agamus. Rem, nec enim diffitebimur, arduam, quippe quae obscura omnibus, et difficiles explicatus habere visa est. Enimverò facilior in quo liberiùs exultaverit conjectura, nullus profecto campus ſi fuerit, cur nostris quoque conjectationibus ille non pateret?

Asiaticorum dexteritatem in ſagittando designari auguratur Begerus [c] ſerpentibus obviis in eorum nummis. Hanc illi expreſsa in Cistophoro pharetra (nos vannum dicimus) ſuppetiit, aut ſuppetere potuit opinionem, cujus stabiliendae fautricem ſibi vindicat Herodoti ſententiam docentis Scythas

[a] Ex Aristotele, Mercurialis de Navig. Lib. III. [b] Nonnus Lib. XII.
(c) De numm. Cretens. ſerpentif.

peritiſsimos olim ſagittarios e dracone oriundos eſse. Longiùs hoc autem accerſitum, quam ut collineare poſsit: idipſumque ſubodoratus est Begerus ipse. Etenim quoniam Cretenſium ſerpentiferi ſunt, ſicut et Asianorum nummi, arguit ſuam ab Asianis Cretenses deducere originem. Bene equidem; ſed Asiaticorum insigne cur ſerpentes fuerint, hoc etiamnum Begero investigandum erit. Haud ipsi haeret aqua in conjectando eruditè non minùs quàm ſagaciter. Contendit itaque ſerpentem ab Asiaticis adoptatum in ſymbolum, quò ſignificarent aliunde ipsi ſuam ſe non referre originem, ſed, ſerpentum instar, e terra ipsa oriundos ſe eſse, terrigenas, αὐτόχθονας, et cum omnibus paſsim populis venire ſe poſse in contentionem antiquitatis. Talia, concedimus et nos, Asiaticè ſapiunt commenta. Sardis attritos equorum ungulis ſerpentes acceptos fuiſse memorat Herodotus Lib. I. in augurium futurae excisionis regni Lydici, ſubigendorum videlicet ab advenis incolarum. Serpentibus autem, qui e terra nati ſunt, denotantur incolae, eodem teste Herodoto. Felici adeo niti tamen non debuit conjecturâ Begerus, quem latere non potuit Asiaticos non unos αὐτόχθονας ſe ſe gloriari. Omiſsis bene multis Aegypti, Syriae, ipsius adeo Graeciae populis, vel ipsae Europae nationes plurimae, Scythae, Thraces, Ausones, Sicani idem ſibi decus, parem gloriam asciscebant. An ex nummis ſerpentiferis Amantinorum, Amphipolitarum, Bullionum, Caſsiopaeorum, Epidaurensium, Nicaeensium, qui etiam non rogati terrigenas ſe negabant, colligere quis velit eam istorum populorum fuiſse mentem, ut illo ſymbolo αὐτόχθονες haberentur? Apud Oiselium Tab. XVI. nº. 3. ex Hadriani nummo exhibetur Asia dextrâ praeferens ſerpentem, quem Asiae ſymbolum cave ne dixeris, ut jam monuimus; est enim Sabaziorum insigne, σημεῖον ὀργίων Βακχικῶν [a]. Provinciarum χαρακτὴρ, et insignia eadem ſunt in omnibus numismatis eas provincias exprimentibus. Sic Phrygia peculiari, et oblongo operta pileo, Mauretania cum equo, Arabia cum camelo et arboris thuriferae ramo, Pannonia cum ſigno militari, Hispania cum

(a) Clemens in Protrept.

Digitized by Google

cuniculo ſemper in nummis discriminantur. Igitur cùm caeteri nummi Aſiam exhibentes apud laudatum Oiſelium, et alios nullo inſigniantur ſerpente, in Aſiae ſymbolum non eſt accipiendus ſerpens ille (ſi tamen ſerpens ſit, non verò arcus, aut quid ſimile) ab Oiſelio prolatus. Quid quod idem autor ad nummum Commodi quartum, Tab. LXI. Africam ſcribat ſerpente deſignari: adeo non Aſiae ſymbolum ſerpens eſt. Fluctuantem animo Begerum haec denique revocat opinio, fuiſſe nempe perſuaſum Aſiaticis genus ſe deducere a veris et naturalibus ſerpentibus. Eò quidem devenerant inſignes viri quidam, Alexander Magnus, Ariſtodemus, Aratus, quos imitati ſunt Scipio, Auguſtus, Maximianus, ut atavis numinibus ſerpentum formam indutis natos ſe jactitarent. Nec minora de ſe praedicaſſe Aſiaticos Priapenſes teſtis eſt Strabo [*a*], qui procul dubio ſingularem hanc Priapenſibus incolis non adſcripſiſſet opinionem, ea ſi ad totam Aſiam pertinuiſſet.

Sunt etiam qui ſuſpicantur ſerpentum nomini, antiquis vigentibus linguis, vicinum fuiſſe nomen priorum Aſiae incolarum, Aſiaticoſque Heveis aut Rhodanim prognatos eſſe potuiſſe, quoniam *Hevia*, et *Rod* idem phoenicè ſonant, ac ſerpens latinè. Sed quorſum evaſura non ſit haec conjectandi licentia, per quam liceret jam Aquilonarium regionum eruditis Aſiaticos populos ab Hyperboreenſibus deducere? Habebunt quò ſua eos deducat conjectura. Eadem quippe Septentrionalium incolarum erant inſignia, ipſaeque ſerpentum formam referunt Runicae inſcriptiones. Accidit omnino perincommodè, quod id genus argumenti latuerit Olaum Magnum, Albertum Bremenſem, Wolfangum Lazium &c. Quid plura? Prognatos vel ipſis e Titanibus Aſiaticos aſſerere nihil vetabit, quandoquidem feliciùs deſignari non potuerunt quàm ſerpentibus e terra oriundis Titanes, quorum nomen eandem demonſtrat originem. Subjecta notio Celticae voci *Tit*, terra eſt. Talia opinanti favebit Diodorus Siculus: eo ariolante ſerpentibus deſignantur Titanes, quorum ideo imagines obtortis cruribus effingebantur; unde anguipedes a Nazone dicti [*b*].

—— *qua*

[*a*] Lib. XIII. (*b*) Metamorph. I.

—— qua centum quiſque parabat
Injicere anguipedum captivo brachia coelo.

Felicitatem, annonam, libertatem, imperium, victoriam, pacem, ſalutem ſerpentibus deſignata fuiſſe antiquitùs nemo neſcit. Hinc commodum alicui viſum eſt dicere ſerpentiferis ſuis numiſmatis Aſiaticos tantorum bonorum compotes haberi voluiſſe. Ecquis eſt autem qui neſciat Aſiam, poſtquam in Romanorum poteſtatem venit, caeterarum ad inſtar nationum provinciae Proconſularis formam ſuſcepiſſe, atque populatam ſaepiùs, et vexatam direptionibus Proconſulum, qui ad eam adminiſtrandam ab urbe mittebantur? Argumento ſunt P Rutilius Rufus, Cn. Dolabella, Terentius, Varo, L. Valerius Flaccus &c. ex Aſia, cui praefuerant, repetundarum accuſati. Potuitne igitur fieri, ut in tantis, ac prope diuturnis rerum ac temporum anguſtiis ſerpentes ſuis nummis expreſſerint Aſiatici, ad ſuam ſibi gratulandam felicitatem, annonam, libertatem, imperium, victoriam?

Volunt alii ſerpentum in tutela fuiſſe ſalutem Populorum, quorum ſerpentiferi ſunt nummi. Animis hominum eò uſque inditum erat ſerpentibus ineſſe divinum quoddam, ut ipſi Deorum interpretes haberentur, atque praeſentia terris numina. E plurimis qui divinitatem in ſerpentibus venerarentur, celébris eſt Taautes ille, de quo Euſebius. Inſulſitatem opinionis illius ex Phoenicum Theologia depromptae, quam in gentilibus vix ac ne vix quidem concoquendam ducimus, in hominibus Chriſtianae religionis lumine perfuſis ſanus quis toleranter ferat? Deceptorem Evae ſerpentem, ipſummet Dei Optimi Maximi filium fuiſſe ſomniabant primis Eccleſiae temporibus Ophitae Neoterici. Serpentibus a natura comparatam altiorum fidei myſteriorum cognitionem Paracelſus concedebat. Uſque adeo verum eſt portentoſas quaſque ineptias ab humana mente non eſſe alienas!

Opinio eſt apud alios habuiſſe uſum ſerpentes in ſacris ritibus ad retexendam primi peccati hiſtoriam: e ſacris deinde ritibus traductos fuiſſe in ferias Bacchi, et adorandos exinde hominibus expoſitos. Ea quippe videtur opinio Clementis Ale-

xandrini [a]: Dionyſium Maenolen, ait ille, Orgiis Bacchi celebrant, crudarum carnium eſu ſacram peragentes inſaniam, et caeſarum carnium divulſionem peragunt coronati ſerpentibus, Evam ululantes, Evam illam per quam error eſt conſecutus. Et ſignum Bacchicorum myſteriorum eſt ſerpens myſteriis initiatus. Jam verò ſi accuratè ſpectetur vox Hebraïca, nomen Evae aſpiratum exponitur ſerpens femina. Haec ille. Fieri poteſt ut inde fortaſsis evare Latini, et εὐάζειν Graeci finxerint. Ita ſanè factum tamen, ut qui ad peſſundandum genus humanum ſerpentis formam ementitus fuerat, peſſundatos jam ad ſui cultum accerſiverit homines hâc eâdem formâ concitando odio, quàm conciliandae reverentiae accommodatiore.

Serpentiferis nummis ſignificatam populorum in Bacchum pietatem alii interpretantur. Sacros Libero Patri ſerpentes fuiſse diximus; at non uni Baccho, quandoquidem et Jovi, Soli, Neptuno, Apollini, Cybele, Junoni, Minervae, Cereri, Proſerpinae, Mercurio, Plutoni, Aeſculapio quoque communes. Ergo ulteriùs progrediendum eſt, et ex Mythologiae arcanis evincendum unius Bacchi proprium fuiſse ſerpentem.

X V.

Serpentibus Bacchum deſignari.

Nec affirmare dubitem multis veterum Theologiae ſuae receſsus intimos edoctis perſuaſam fuiſse Dei unius et ſolius naturam, modificatam tamen a rudi vulgo divinitatis attributa totidem in Deos erigente: Jovem, Mercurium, Apollinem, Plutonem, Neptunum, Dianam, Cererem &c. variam eſse unius atque ejuſdem numinis appellationem [b], a multiplicibus variiſque ejus effectibus, et in homines beneficiis petitam, atque ad unum et ſimpliciſsimum numen totius boni fontem referendam: majeſtatem, potentiam, felicitatem,

[a] In Protrept. [b] Laert. in Zenone Lib. VII. Plutarc. de Inſcr. Delph.

concordiam, victoriam, ſalutem, providentiam, aeternitatem &c. ſub cognominibus Jovis, Apollinis, Mercurii, Junonis &c. ſignificatam illius unius numinis proprium eſse genus et naturam: numen illud, quod per omnia diffunditur, cujus beneficio omnia vigent, ipsum eſse Bacchum.

Praetermiſsis veteri Sybillâ Platoni, et Aristophani ſaepiùs commendatâ, Hesiodo, Xenophane, Menandro, Parmenide, Dei, ut aïunt, unitatem celebrantibus: indictâ etiam Stoïcorum ſcholâ [*a*], quae unum, eumque ſolum, neglectis caeteris, et ad populum ablegatis numinibus, Deum venerata est, Orpheus nobis erit omnium instar. Huic [*b*] Deus est unicus, a ſe, omnium creator et artifex, ſupremusque arbiter. Quaerenti ab eodem quis Deus ille sit, Bacchus, inquit, procerum omnium coelestium rex, et imperator, *μεδέων βασιλεύταλος πάντων*: [*c*]: Deorum pater *θεῶν πάτερ*: omnipotens, *παντοδυνάστας*: omnibus Diis et hominibus adorandus, *τετιμένος πᾶσι θεοῖς καὶ θνητοῖς*: Diis formidandus, *φόβος θεοῖς*: immensus, *ὃς ἑλσόμενος περὶ πάντα*: Deos et homines pro arbitrio procreans, *οἷς ἐθέλεις θνητῶν ἠδ' ἀθανάτων ἐπιφαύσκων*: celebris, maximus, et plurium nominum Genius, *πολυώνυμος δαίμων*.

Orpheo consentiunt nummi veteres, quos ex Orphico penu depromptos fortè dixeris, adeo feliciter divinitatis attributa omnia in Bacchum refundunt.

ΝΕΡΩΝ ΚΛΑΥΔΙΩΣ ΚΑΙΣΑΡ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ. Neronis caput.)(ΕΠΙ ΑΤΤΙΟΥ ΛΑΚΩΝΟΣ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ. *Sub Attio Lacone*

[*a*] Laertius loco cit. [*b*] Apud Justinum, Exhort. ad gent. [*c*] Hymn. XLIV. et ſequent. in Bacch.

Proconſule. Serpens ciſtam arae impoſitam complectitur ; dextro nummi latere, capricornus ſiniſtrorsùm conversus cum globo ſuppoſito ; ſiniſtro latere, thyrsus ; in medio, cornucopiae ; in vertice, corona ; in ara ſcriptum legitur, ΝΕΙΚΑΙΕΩΝ, *Nicaeenſium* ; in ciſta, ΝΕΡΩΝΟΣ, *Nerone* ſcilicet Prytane, ut videtur. Eſt ex aere magno nummus, ſed mutilus apud Patinum in Suetonium, Vaillantium, et in Actis Acad. Reg. Inſcript. Tom. III. pag. 315 ; reſtitutus tandem e delineationibus Morellianis (famil. Attia) in Bibliotheca Saxo-gothana.

Non Orgiorum ſacra, quae initiatis tantùm aperienda erant, ſed ciſtam ſacrorum capacem profanis oculis objicit hic nummus. Adumbratam voluerunt Nicaeenses Bacchi divinitatem arâ : ejus aeternitatem ſerpente ciſtam ambiente ; religionem ab eo acceptam ciſtâ arae impoſitâ. Theocrito (*a*), extruxerunt aras Baccho, et ſacra e ciſtis educentes, ea impoſuerunt aris, ſicut docuerat Bacchus. Exprimi quoque potuit Bacchi immenſitas complectente ciſtam ſerpente. Ciſta circulari ſuâ formâ circulum imitatur. Veteres autem ut oſtenderent mundum eſſe plenum Deo, et ejus numen circumquaque diffuſum, utebantur circulo, cujus in medio ſerpens : ita nimirùm, ut circulo mundum, ſerpente autem *Bonum Genium* ſignificarent (*b*). Naturae et elementis leges ſanciente thyrso, ſuprema Bacchi, nulliſque impedibilis impedimentis potentia ſignificatur. Bacchum thyrso regnantem appellat Orpheus. Thyrso fluvios Orontem et Hydaspen tactos, atque exſiccatos trajecit (*c*) vinique fontem aperuit rupe thyrso diviſâ (*d*). Euripides in Bacchis ſimile quid contigiſſe narrat Maenadi, quae aquam e petra thyrso percuſſa eduxit. Thyrso nux pinea inſiſtit. Eâ autem deſignabant Graeci ſummum Bacchi dominium in cor humanum, cujus Bacchus praeses dicebatur (*e*). Bacchi numen ubique diffuſum : ejus beneficio vigere, conſervari et gubernari omnia, quae aere, terrâ, marique continentur, capricorno globum moderante arguitur ; aereum enim, terreſtre, et aquatile id genus animalis eſt, ſignum coeleſte, caper, et piſcis.

[*a*] Idil. in Bacch. [*b*] Philo Bybl. apud Euseb. praep. Lib. I. cap. x. [*c*] Nonnus Lib. XXIII. [*d*] Idem. Lib. XLVIII. (*e*) Suidas voce Κωνοφόρει.

et piſcis. Ex Orphica Theologia Macrobius de Libero agens: *ideo*, inquit, *in illorum ſacris traditur Titaneo furore in membra diſcerptus, et fruſtis ſepultis rursùs vivus et integer emerſiſse, quia νοῦς, quem diximus mentem vocari, ex individuo praebendo ſe dividendum, et rursus ex diviſo ad individuum revertendo, et mundi implet officia, et naturae ſuae arcana non deserit.* Platonicis, adnotante Bochardo, Geogr. ſacr. Lib. I. cap. XVIII. obſervatum est ab Orpheo Lunae ſphaerae praefectum fuiſse Bacchum Licniten, Veneris ſphaerae Bacchum Liſium, Solis Trietericum, Martis Baſsareum, Jovis Sabazium, Saturni Amphietem, octavae ſphaerae Pericionium, nonae denique Eribromon, adeo ut Bacchus omnibus unus et ſingulis planetis, ſeu orbi universo dux et rector adeſset. Quod expreſsum crediderim apud R. P. Monfauconium, Antiq. Tom. I. Part. II. Tab. CXLIII. ubi Bacchus globo ſtellato insidet, quem navis temone gubernat. Hinc Alexander Magnus acceperat Arabas duos tantùm Deos colere, coelum, et Bacchum (*a*), ſeu Bacchum coeleſtem et terreſtrem; nam Bacchus Uranius, Coeleſtis, Ignigena, Purigenes dicitur. Inter ſymbola potentiae divinae, quae rebus omnibus ortum impertitur, et providentiae, quae res ortas moderatur et conservat, medium jacet cornucopiae, ut oſtendatur bona omnia in homines ab autore et conservatore Baccho derivari. Hinc juxta Euſebium (*b*) fructuum et plantarum omnium virtus Bacchus vocatur. Ita quoque leges, ſcientias, artes ab eodem profectas corona deſignat. Excellentium olim virorum corona praemium: coronarum autem inventor Bacchus.

Nycae in Bythinia ſignatus est nummus, dum ibi Nero Sabaziis, ut videtur, intereſset, et fortè Prytanis partes ageret. Nihil huic Imperatori commune cum figuris in nummo expreſsis, nedum cum capricorno, quem ſcias velim, Bacchi proprium eſse, ut evincit Triſtani nummus alter (*c*), in quo Deus capricornum tenet. In interpretandis Imperatorum et Caesarum frequentibus nummis capricorno inſignitis haerebit tibi

[*a*] Arrian. Lib. VII. [*b*] Praep. Evang. Lib. III. [*c*] Tom. II. pag. 207.

aqua in dicendo,ſi ad natale Auguſti ſignum confugias. Ergone ſub capricorno ſydere nati ſunt plerique omnes Imperatores Romani, aut ab Augusto oriundi? Alterutrum dixeris, vel ipsos rerum Romanarum ſarcinatores, quos fortè objeceris mihi, tibi adverſarios nacturus es. Si Auguſtus gloriae aut felicitati duxerit natum ſe fuiſse ſub capricorno, caeteri cur Imperatores ſub ariete, aut cancro, aliove ſydere natos ſe gloriati non fuerint, explices velim.

ΑΥΤ. Κ. ΠΟ. ΛΙΚ. ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟϹ. Capite laureato ad pectus cum paludamento, ſiniſtrorsùm.)(ΚΩΡΥΚΙΩΤΩΝ ΑϹΥ. ΝΑΥΑΡΧ. Bacchus pampinis coronatus, et amictus nebride stat dextrorsùm; dextrâ botrum tenet, laevâ thyrso innixâ: ex adverso tripus ſupra quem urna ingens, e qua emicant caduceus, palma, ſpica, acrostolium; in urna inſcriptum legitur ΘΕΩΓΑΜΙΑ; pro pedibus Bacchi, panthera. Ex aere maximi moduli in gaza Lebretiana, et in Select. Num. Abb. de Campo, pag. 110.

Expreſsusne fuit in eo numiſmate Bacchus Sabazius, quòd filius haberetur Plutonis et Proserpinae, quorum nuptiae ludis Theogamiis celebrabantur? Longè alterius fuiſse ſententiae videntur Coryciotae. In honorem nuptiarum Plutonis et Proserpinae ſi fuerint ab eis acta Theogamia, cur Pluto, Proserpinave in eo non exhibentur nummo? cur Bacchus unus? Hujusne quàm illorum potiores ſunt partes in ludis illis? Vindicanda ſunt igitur uni Baccho Coryciotarum Theogamia, et de caeterorum omnium Deorum proprietatibus in Bacchum unum coalescentibus, et ab eodem in caeteros omnes divisim emanantibus interpretanda. Ut vir et uxor unum sunt corpus morale, membra unum physicum, ita Bacchus et omnes Dii, ſeu omnia ejus attributa, unus est idemque ſimplex Deus. Hinc nummus non inscribitur ΘΕΟΓΑΜΙΑ, ſed ΘΕΩΓΑΜΙΑ, quasi ΘΕΩΝ ΓΑΜΙΑ. Deorum, ſeu totius Divinitatis in Bacchum conjunctio, quae hisce ludis apud Coryciotas celebraretur. Huic ſententiae favere videtur allatus non ita pridem Coryciotarum nummus alter cistâ commendandus. Favet

etiam Auſonius (*a*): favet mos Pythagoraeorum ille eâdem Bacchum, quâ Divinitatem triangulari formâ exprimendi (*b*). Mitto aſsertum Plutarchi pluribus evincere conantis Deum Hebraeorum eſse Bacchum ipsum, Judaïcasque caerimonias cum Orgiasticis convenire (*c*). Quod cùm plusquàm stultum sit, caeteris tamen adjunctum argumentis indicat Bacchum Deorum antiquiſsimum confictum fuiſse ab hominibus ideas Dei unius, Optimi, Maximi penitus nondum obliteratas retinentibus. Contendit etiamnum Nonnus in Bacchum collata fuiſse pleraque omnia veri Numinis cognomina; quae ſuo etymo non aliunde quàm e ſacris Scripturae fontibus accersita demonstravit Bochartus (*c*).

Bonum Genium Orpheo dici Bacchum vidimus. Fuit illa nempe apud veteres eruditos Baccho propria Genii denominatio. Graecorum moris erat, teste Pausania, Lib. XV. cùm vinum inferretur mensae, elato clamore Bonum Genium invocare, ſeu Bacchum vini inventorem. Plura non vacat veterum recensere testimonia, nummis rem planè conficientibus. Bacchi Genii in eo Neronis numismate jam appellato nemo non agnoscat insignia.

(*a*) Epigr. xxix. ubi ſic ille: *Ogygia me Bacchum vocant,*
Osyrim Aegyptus putat,
Mystae Phanacem nominant,
Dionysia Indi existimant,
Romana ſacra Liberum,
Arabica gens Adoneum,
Lucaniacus Pantheum.

Lucaniacus ab aliis ſumitur pro Lucania, in ultima Italia; ab aliis pro villa Auſonii, quam fuiſse dicit Elias Venetus [in Auſonium] paullùm ſupra Liburniam, et confluentem Duranii et Lillae. Ad Pauliacum vicum prope Burdigalam. *Lucanum fundum* Paulinus appellat. [*b*] Plutarc. de Iside et Osir. [*c*] Sympos. Lib. IV. Quaest. V. [*d*] Geogr. ſacr. Lib. I. cap. XVIII.

Geniorum genus duplex apud veteres. Alius univerſalis, omnium antiſtes, ac ſupremus arbiter: caeteri ſpeciales qui Praeſtites etiam dicti ſunt. Iſtorum quoque partitio multiplex: alii velut Legati, aut Tribuni populorum, regionum quc curam gerebant: alii quaſi Centuriones collegiorum, vicorum, oppidorum: alii denique gregarii totidem tanquam milites ſingulorum hominum, locorum, arborum &c. Ita lapides et nummi: *Genio Populi Romani. Genio Senatus. Genio Coloniae. Genio Auguſti. Genio fontis* &c. Vitae ſalutiſque hominum cuſtodes iſti, morum cenſores ac magiſtri, propriique et unius ſui muneris atque officii tenaces. Non ex alio quàm divinarum Scripturarum fonte ideas illas de Geniis hominum, regionumque cuſtodibus hauſerunt Aeneas Gaza, Apuleïus, Seneca, Stoïci. Nil nobis hìc cum circumforaneis illis Geniis. De univerſali altero caeterorum parente atque imperatore haec D. Auguſtinus (*a*). *Quid eſt Genius? Deus eſt, inquit Varro, qui vim habet omnium rerum gignendarum*, ſeu, gerendarum, ut Feſto placet, et aliis, quibus Genius ille maximus etiam dicitur parens hominum, conditor rerum idem et adminiſtrator ac cuſtos, animus per naturam rerum omnem intentus et commeans. Hinc toties audit apud veteres *λύσιος Δαίμων αγαθοδαίμων*. Genii illius univerſalis, maximi, ſeu divinitatis ipſius ſymbolum fuiſſe ſerpentem Neroniano nummo expreſſum, adjunctorum ſuorum expoſitione deducitur.

Experte ſenectutis ſerpente aeternitatem Genio univerſali, ſeu Deo propriam et naturalem, ab omnibus retro ſaeculis, etiam a Platone adumbratam ſemper fuiſſe conſentiunt omnes. Mens, et vis intelligendi infinita, quae divinitatem competit, erecto declaratur ſerpentis capite, quod ideo quandoque humanum eſt in nummis ΙΩΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, ΝΙΚΟΜΗΔΕΩΝ; quandoque criſtatâ coronâ nobilitatum, in nummis ΑΒΩΝΟΤΕΙΧΕΙΤΩΝ ad teſtificationem ſupremae poteſtatis et imperii; quandoque radiis cricumdatum, in nummis ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, ΟΓΑΠΙΑΣ ΠΑΤΤΑΛΙΑΣ, ad adumbrandam naturam divinam. Genius, ſeu ignis ille aeternus ambiens et circulans, omnia

[*a*] De Civit. Dei, Lib. VII. cap. v.

omnia ignitâ et ſempiternâ agitatione perpetuans (*a*), ex lampade ſerpentis capiti impoſito facilè dignoſcendus: illius moderatrix ſapientia in gubernando mundo, et curandis rebus humanis, conservanda humana propagine per caduceum atteſtata (*b*): providentia in nutriendis, multiplicandis frugibus, atque caeteris ad hominum vitam conducentibus per ſpicas delineata: bonitas et clementia in averruncandis hominum infortuniis, exaudiendis precibus, reſtituenda ſalute per papaver ſignificata. Plura dabit Uliſſes Aldrovandus in hiſtoria Serpentum.

Serpentis autem Genii maximi imagine Bacchum delineari ex eo ſolùm non evincimus, quòd ut apud autores conſtat, ſerpens pro Baccho ſaepiùs acceptus fuerit, quòd eâ formâ, eo nomine Dionyſius viſus, cultus et appellatus, ſed etiam quòd eadem de Baccho, quae de Genio ſupremo praedicantur: breviùs dixerim, quòd Bacchi nomine et ſymbolis Ens ſimpliciter dictum, Deus, veteribus paſſim eruditis intelligendus venerit. Quod ut evincatur, nova quamquam non videantur requiri argumenta, allatis ſuperiùs rem planè evincentibus, praeſtat tamen Divinitatis attributa totidem in Deos ab indocta plebe aedificata refricare, ut quae ſua ſunt, ea tota ſibi Bacchus vindicet. Ita enim conſtabit potentiam, aeternitatem, providentiam, felicitatem, victoriam, ſalutem, juſtitiam, caeteraque id genus divinitatis propria, et variis ſub denominationibus, ut diximus, Jovis, Saturni, Cereris, Aeſculapii &c. uſurpata, ad Bacchum tanquam totius boni fontem ab ethnicis eruditis compluribus referri. Exinde quid ſibi velint frequentes adeo in veteribus nummis ſerpentes, nullo, ut videtur, negocio expedietur.

Deorum antiquiſsimum Phornutus Bacchum praedicat, Orpheus Perikionium, ſeu qui Saturni ſphaeram ambit, et moderatur: eundem nunc ex nummis aeternum.

ΚΩΙΩΝ. Caput Bacchi muliebriter ornatum, ſiniſtrorsùm, ad humeros cum stola.)(ΑΙΩ ΔΙΟΝΥϹΙΟϹ Caput, ſeu larva

[*a*] Firmicus Lib. V. Mathem. Heraclitus. [*b*] Ita Macrob Saturn. Lib. I. Cap. XIX. *Argumentum caducei ad genituram hominum, quae geneſis appellatur, Aegyptii protendunt,*

ſcenica (ludorum nempe comicorum quibus ortum dederat Bacchus) ſuper ciſtam, cum duobus thyrſis per transverſum. Aereus eſt hic nummus ex aere tertio in gaza Lebretiana. Ad utriusque ſimilitudinem, et in eundem fortè ſenſum accipiendus accedit Vibiae gentis denarius, Patino Tab. I. n°. 6. Vaillantio n°. XXI. ubi caput Liberae hederâ coronatum, ſiniſtrors. Pagina altera habet caput ſcenicum idem, eodemque modo diſpoſitum ſuper aram, cum thyrſo transverſo, pantherâ pedibus anterioribus in aram inſiliente, et circumſcripta epigraphe: C. VIBIVS VARVS.

ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ. Caput Bacchi muliebri cultu ſiniſtrorsùm, ad humeros cum ſtola.)(ΑΙΑ. ΔΙΟΝΥCΙΟC. Aeolicè Ἀἰὰν pro Ἀἰών. Caput ſcenicum decumbens ſupra viminaceam ciſtam e qua ſerpens emergit: dextro nummi latere, ſpica. Ex aere quoque tertio apud D. Boule Maſſiliae.

Ἀἰὼν Διονύσιος idem ſonat in recto caſu, atque aevum Bacchicum. Nos latinè, Aeternitas Bacchi, quae potuit etiam denotari quatuor elephantibus in curru Liberum Patrem deducentibus, ex nummo aereo Gordiani Pii, ΝΙΚΑΙΕΩΝ. Aeternitatem elephante expreſſerat in ſuis nummis Philippus ſenior, exemplo Ti. Caeſaris Auguſtum, Neronis Aggripinam matrem, Titi Veſpaſianum, Trajani Nervam in Deorum numerum referentis. Nummus extat Antonii Pii ſignatus in Aegypto, inſcriptus L. B. ΑΙΩΝ: adeo non primùm occurrit in nummis illa vox. Hìc tamen in eum ſenſum deflecti poteſt quem praeferunt nummi Maxentii, *Aeterna felicitas*: Diocletiani, *Tempora felicia*: Hadriani *Saeculum aureum.* Utriusque numiſmatis figurae et convenientia vetant ne Διονύσιον Praetoris aut Magiſtratûs nomen proprium interpreteris. De ſerpente Bacchi et aeternitatis ſymbolo omnibus noto non eſt quod agamus.

Totjus, quantus quantus eſt, mundi Bacchus praeſes et moderator ſupremus, omnipotens idem qui ſibi ſufficit unus, ſceptrifer invictus (*a*). Talem agnoſcere eſt ſerpente deſignatum in Cretenſium nummis, ubi ſuprema ejus potentia Jovis imagine

[*a*] Ariſtid. Orpheus in Hymn. Nonnus, Lib. XIX.

inter ſinuoſos angues ſtantis depingitur. Sic fulmen expreſſum est in Epheſinorum Cistophoro, in numiſmate Commodi mox appellando, et in alio Regio aeris ſecundi, ubi hinc duo capita barbata, laureata, et jugata; inde fulmen in medio coronae hederaceae, cum epigraphe ΑΜΞΙΡΩΓΑΝ. Sic πυριγενὴς ipſe ignitus, fulgurator, et in ignem, dum in hoſtes depugnaret, conversus dictus est Bacchus (*a*). Gentium Romanarum Mettiae, Prociliae nummi divinam majeſtatem Junone repraeſentant. In illis autem et pluribus aliis, cum Junonis Siſpite imagine ſerpens plura in volumina contractus, et elato ſemper capite. Ita in Memmia gente, providentia Cerere adumbrata est. Apud Ill. D. de Mazaugues Aquis Sextiis, ſingularis extat ex argento nummus, quem in ſuis familiis deſiderandum reliquit Vaillantius: C. MEMMI. C. F. QVIRINVS. Quirini capite laureato, prolixâ barbâ, ſiniſtrorsùm.)(IMP. CAES. TRAIAN AVG. GER. DAC. PP. REST. MEMMIVS AED. CERIALIA PREIMVS FECIT. Serpens pro pedibus Cereris ſtolatae ſedentis, ſiniſtrors. conversae, dextrâ taedam tenentis, laevâ ſpicas. Est etiam maximi moduli aereus alter nondum vulgatus Fauſtinae Pii filiae, ſub imagine Cereris, in gaza Lebretiana: ΚΩΡΗ CΩΤΕΙΡΑ ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ. Capite Cereris ſpicis et gramine coronato, ad pectus cum stola, sinistrors.)(ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Ara ſupra quam tres Δᾳδοῦχαι mulieres: hinc et inde ſerpens taedae accenſae implicitus. Vis quoque infinita Baccho, qui hominum judex et arbiter audit, ἀνθρώπων πρύτανις (*b*), ſceptro, ſeu thyrſo denotatur.

Caput Bacchi Bacchepaeanis, ſiniſtrorsùm.)(ΚΩΙΩΝ ΣΩΤΗΡ. Serpens baculum complectitur. In eo ſecundi moduli numiſmate aereo apud Ill. D. Lebret, quis non agnoſcat thyrſum, ubi a Baccha in terram projectus est, in ſerpentem converſum, et obvolventem ſe Scipioni (*c*)? Alter ejuſdem cimelii nummus ex aere quoque mediocri habet caput Bacchi hederâ coronatum, ſiniſtrorsùm, et ΟΡΘΩCΙΕΩΝ. In pagina

(*a*) Nonnus, Lib. XXXVI. et XLVIII. (*b*) Jon Chius apud Athen. Lib. II.
[*c*] Nonnus Lib. XXXV.

altera tigris gradiens dextrorsùm, pede laevo thyrsum humero geſtat; thyrsi apici globulus ineſt, ſeu ovum in Orgiis Baccho omnipotenti, Plutarcho aſsertore (*a*), conſecrari ſolitum, ut exemplum omnia gignentis, et in ſe continentis.

Genius ille Bacchus noctis et diei regit fines, interdiu lumen praeferens, noctem aliis concedens, ita tamen ut interim non ceſset, ſed perpetuo verſetur in motu: ſplendore totum orbem ſuperans. Haec Ariſtides, et Orpheus, quibus ſerpentes in nummis Apollinis, ſeu Solis facilè interpretaberis. Quae de Baccho fatidico jam a nobis dicta ſunt ſuam lucem fenerabuntur nummis referentibus implicitum tripodi ſerpentem. Adde quod cum hominibus Deos ſaepiùs locutos fuiſse ſub ſerpentis imagine tota fabuloſa teſtetur antiquitas. Ergo ſi apud veteres eruditos Bacchus fuerit ſuprema Divinitas una, ſi Libanio [*b*] Διόνυσος πολὺς πανταχοῦ ὁ θεός, quod uni Deo proprium eſt, veteribus illis perſuaſum quoque fuiſse neceſse eſt, quae fundebant ſerpentes oracula (*c*) ab uno Baccho fundi. Nec alium in ſenſum detorquendus mos ille imponendi tripoda uni, aut triplici aeneo ſerpenti (*d*).

Fruges et quidquid ad humanae vitae conſervationem facit, acceptum Baccho referebatur. Seminum ille, plantarum, frugum et arborum parens ac dator (*e*). Hinc boves ad jugum jungendi, terrae ſemina committendi, adultas fruges metendi, in panem convertendi artes, quarum Bacchus Sabazius autor (*f*), totidem in numina habita ſunt ſub nominibus Cereris, Proſerpinae, Iſidis, Triptolemi. Hìc habes unde tam frequentes, tam varios in iſtarum Divinitatum numiſmatis ſerpentes ad Bacchum unum referas. Eadem quoque militat ratio pro ſpicis et papaveribus ſerpentes ut plurimùm comitantibus. Calathus etiam et flos lothus ſerpentum capitibus impoſiti, qui videntur, certiſsima ſunt derivatae a Baccho annonae et ubertatis argumenta. Et hoc eſt nummis illuſtrandum.

ATT.

[*a*] Sympos. Lib. II. Quaeſt. III. [*b*] Declamat. X. [*c*] Lucian. in Aſtrol. [*d*] Herodot. Lib. IX. Pauſan. in Phocic. [*e*] Ariſtid. Diod. Sic. (*f*) Diodor. Lib. IV.

ATT. KAI. TPAIAN. CEB. ΓΕΡΜ. ΔΑΚΙΚ. Capite laureato, ſiniſtrors.)(L. IZ. Caniſtrum frugibus refertum in curru vecto binis ſerpentibus, quorum capita calatho insigniuntur. Ex aere magno apud D. Lebret.

Trajani ejusdem.)(L. IZ. Vas frugibus plenum cippo impoſitum inter duos angues criſtatos, alatos, et ſpiris implicitos. Eſt ex aere magno apud D. Gravier Maſsiliae. In Lebretiana gaza ſimilis eſt alter Hadriani cum epocha L. KA. ſeu anno XXI. ſuſcepti ab Hadriano imperii. Ad Sabaziorum typum Ciſtophoris impreſsum nummus uterque proximè accedit.

Alter ejusdem Principis nummus apud Vaillantium, ubi Bacchus dextrâ ſpicas, laevâ thyrſum gerit: in ambitu, ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ. Quàm bene ſpicis cum thyrſo conveniat in Bacchi manibus, docet Kircherus, Lib. IV. Obeliſc. Pamph. Hier. XIX. Thyrſum in feſtis circumferri nihil aliud denotat, niſi plantationem vitis, et muſicae inventionem, hoc eſt, liquorem et harmoniam rebus ſingulis inexiſtentem, qua ſuprema mens, Bacchus, mundum, et quae in mundo exiſtunt, locupletavit.

Sev. Alexandri.)(ΗΡΑΚΛΙΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Bacchus cum cornucopiae in dextra manu, et thyrſo in laeva. Tralatitii ſunt Sardianorum nummi in quibus ſerpens, cum icone raptûs Proſerpinae.

Maximini.)(ΝΥΣΑΕΩΝ. Bacchus dextrâ racemum praeferens inſidet cornucopiae. Ex aere ſecundo nummus hic, et ſuperior, apud Vaillantium uterque.

Obvio in Epidaurenſium, Chiorum Coënſium, Nicomedenſium &c. nummis ſerpente cum imagine Bacchi et Hygiae, deſignatur Bacchus ipſe cujus beneficio ſalus amiſsa priſtinum in ſtatum aſſeritur. Feliciùs deſignari non potuit Liber Hebon ſeneſcere neſcius, et ſalutis reſtitutor, quàm ſerpente aeternùm virente, et morbis impervio. Morborum medela, et praeſens doloribus ſubsidium ab Orpheo invocatur Bacchus *(a)*;

[a] Hymn. XLIV.

nihil enim tam firmiter morbo contractum eſt, quod nequeat diſsolvere (*a*). Medici partes agentem Bacchum ſemel et iterùm repraeſentat Nonnus (*b*). Bacchum, ſi Mneſitheo credamus (*c*), omnibus in locis vocant medicum; quibuſdam in locis etiam Pythia eum edixit vocandum ſanitatis praeſidem. Mneſitheo conſentit Plutarchus (*d*). Laurus et ſmilax Baccho dicata, quòd utraque dolores arceat, et plurimùm conferat valetudini (*e*). Hinc Bacchum toties σωτῆρος cognòmine donatum reperias apud Plinium &c. et Coënſium, Thaſiorum, Maronitarum &c. nummos. Eundem etiam nomine Salutis et Aeſculapii adumbratum evincit Commodi Imp. nummus ex aere maximo: SALVS P. M. TR. P. X. COS. IIII. PP. Hygia ſedens ſuſpenſo e vitis palmite ſerpenti libamina offert; latere dextro, ſignum Bacchi thyrſum dextrâ geſtantis cippo impoſitum. Baccho facta fuerant eo anno vota publica pro ſalute Principis: nam in alio quoque maximo numiſmate, Commodus ſacra facit ad aram ſub arbore, ante Bacchum adſtantem, cum hac epigraphe: TR. P. VIIII. IMP. VII. COS. IIII.

Bacchum enſibus gaudere et ſanguine notum eſt (*f*), Imperatorem praeſtantiſsimum, et praeliorum numen habitum (*g*). Plurimae illi adſcribuntur victoriae de Gigantibus, Indis, Thebanis, Amazonibus, Actaeone, Lycurgo, Deriade, quarum unius teſtis Thureus ſuperſtes ſolus. Apud Vaillantium in Commodi nummo Smyrnae ſignato, Praetore Demoſtrato Heraclidae filio, Victoria, rectiùs dixerim, Bacchus Victoriae habitu laevâ thyrſum geſtat, dextrâ fulmen. Nec alia de cauſa litui militares in veteribus nummis formam ſerpentis mentientes, et praefixi ſignorum apici ſerpentes, haſtis-ve implíciti. Quamvis inſcios voluiſset nos Diodorus priſtini moris ſupplicandi Baccho pro reportanda victoria, victoriae tamen ſignum et pignus certiſsimum ſerpens demonſtraſset partarum

[*a*] Ariſtides loc. cit. [*b*] Lib. XXIX. et alibi. [*c*] Athen. Lib. II. [*d*] Sympos. Lib. III. Quaeſt. I. (*e*) Plin. Lib. XXIV. Baſsus Geopog Lib. II. (*f*) Orpheus loc cit. (*g*) Diodor. Lib. IV. Nonnus Lib. XIV. Phornut. Dinarchus Poëta apud Cyrill. Lib. X. contra Jul.

victoriarum beneficia ſaepiùs a veteribus in Bacchum refundi. In Aegyptiaco numiſmate Antonini Pii, in gaza Lebretiana, Bacchus dextrâ tropaeum gerit: terreſtrium ſcilicet victoriarum insigne; navalium verò in nummis ubi tridenti ſerpens innexus, aut ubi acroſtolium, quale exprimitur in omnibus prope Ciſtophoris ſupra vannum myſticam. C. Claudii Pulchri pretioſus, imo quantivis pretii Ciſtophorus acroſtolicum exhibet ſine vanno.

Acroſtolium autem de navali victoria interpretantur plerique omnes. Eo Ciſtophoro ſignificeturne victoria quam miniſtrantibus naves Rhadamantibus de India retulit Bacchus (*a*), aut de Amazonibus in Inſula Samo (*b*), an Claudii Pulchri, auſpice tamen Baccho, victoria aliqua navalis, parvi intereſt. Niſi acroſtolium interpretari quis malit de ſupremo Bacchi dominio in naturam humidam, adeoque in mare. Nam *ὑδρογενής*, ſeu ex undis natus dicitur Bacchus ab Orpheo. Denominationis originem, ſib ene memini, refert Pauſanias dum de Braſiatibus. Ut ut ſit, autumabantur ad Bacchum preces navigantium deferri: Bacchum eorum facem, ducem et numen: Bacchum Oceani rectorem, et victoriarum terrâ marique partarum praeſidem et collatorem. In nummo graeco Commodi ex aere tertio apud Vaill. NIKAIEΩN. Bacchus cum cantharo et thyrſo ſedet ſupra navim.

Victoriam ſequitur pax, pacem felicitas, annona, concor-

[*a*] Nonnus Lib. XXXVI. [*b*] Plutarc. Quaest. Graec.

dia, uno verbo Αἰὼν Διόνυσος, et felicia tempora. Ut in nummis Alexandri Magni, Ti. Claudii, Agrippinae, Commodi, Antonini Soaemiadis F. (*a*) victoriae praeit ſerpens, aut victoriam ipſam defert, ita quaeſitam victoriâ pacem adumbrat. Pacis enim amicus et autor Bacchus, adeo ut pacis nomen mereatur et gerat (*b*). Florente pace, aurea viget fertilitas, alma quies, dives annona &c. quae dona Bacchi declarantur geminis ſerpentibus baculo annexis in manibus Mercurii, Pacis, Securitatis, Annonae, Felicitatis. Hùc revocari etiamnùm poſſunt obvii paſſim in nummis ſerpentes inter ſpicas, papavera et caduceum. Ad rem facit hic in primis Goltzianus nummus.

Caput Bacchi ſenile, coronâ insigne.)(ΒΟΤΑΛΙΟΝΩΝ. Cornucopiae circumdatum ſerpente, ſpicis et uvâ plenum. Non moror comites Palladis ſerpentes Cloviae gentis, Neronis, Domitiani, Trajani, Sept. Severi &c. numismatibus inscriptos. Palladi Sapientiae praeit ſerpens ἀγαθοδαίμον Bacchus, quem Dea ſuasorem, et antesignanum ſequitur. Sapientis ſuasoris partes propriae ſunt Bacchi: εὔβουλος ideo apud Orpheum, Aristophanem et Plutarchum audit ille, σοφώτατος apud Diphilum (*c*), et concilii Deorum praeses, imo Jovis nummo ipsius mens et consilium Διὸς νόος (*d*).

Primus religionis autor, et ſacrificiorum parens Bacchus, qui Pelio in monte Deorum caerimonias, ritusque ſacros homines edocuit (*e*). Talis exprimitur in aereo primi moduli gazae Fridericianae.

. . . . ΑΥΡΗ. ΚΟΜΟΔΟϹ. Laureato capite ad humeros cum paludamento, ſiniſtrorsùm.)(ΕΠΙ ϹΤΡ. ϹΕΠΤ. ΑΡΙΑΝΟΥ ΚΟΙ. ΛΕϹΒΙΩΝ. Bacchus nudus stat a ſiniſtris dextrorsùm, laevâ thyrsum tenet, dextrâ porrigit aram ignitam Lesbiaco Genio stolato ex adverso stanti; in ima parte fluvius in undis decumbit, dextrorsùm conversus, laevâ arundinem gestans.

[*a*] Tristan Tom. I. in addend. Oisel. Tab. LXX. n°. 8. Vaillant. numm. Graec. Impp. &c. [*b*] Phornutus. [*c*] Athen. Lib. II. (*d*) Macrob. Saturn. Lib. I. [*e*] Orpheus in hymn. Aeneas Gaza, epist. ad Dionys.

geſtans. Alia ſunt Antonini Pii ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ, Sept. Severi ΜΑΡΚΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, Antonini ejus filii ΚΩΤΙΑΕΩΝ, Sev. Alexandri ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ cum imagine Liberi Patris paterâ libantis. Inſtitutam ab eo religionem arguit quoque luſtrica, ſeu aſpergillum, religionis ipſius ſymbolum, quale conſpiciendum occurrit in edito ſuperiùs C. Pulchri Ciſtophoro. Priſcis illis temporibus ſacra fiebant Libero Patre magiſtro in montium cacuminibus, aut medios inter agros umbroſis ſub arboribus (*a*). Neronis eſt nummus maximi moduli apud Triſtanum (*b*), Oiſelium (*c*), Havercampum (*d*) et D. de Mazaugues, in quo ſerpens ſpiris erigitur ex adverſo montanae arae. Recenſitis Commodi nummis adjungendus alter, in quo Salus ſub arbore, Baccho Aeſculapio, ſive Baccho ſalutis conſervatori paterâ libat: inſcribitur nummus ille IMP. VI. COS. II. PP.

Virginitatis cuſtos et explorator ſerpens obvius in Roſciae gentis denario. Ibi emicat paſcens in manu Lanuvinae, ut ferunt, puellae (*e*), certiſſimum, ſi eos audias, incorruptae caſtitatis illius argumentum, cùm oblatas ab unis duntaxat virginibus eſcas admittere ſerpens ille ſolitus fuerit (*f*). Expreſſum eo ſerpente videre mihi videor Bacchum, cui innata caſtitas, atque averſi ab obſcoenis voluptatibus mores. Hinc factum cur caſtus ipſe virgines tantùm et aſſeclas adſciſcere ſibi voluerit, Muſas nempe, Maenades, et incorruptas Nymphas (*g*).

X V I.

De Ciſtophorûm uſu, et pretio.

Quis Ciſtophorûm uſus, quod pretium, hoc tum demum nobis, ſi fieri poteſt, expendendum. Fuerunt Ciſtophori in

[*a*] Tibullus Lib. II. Eleg. I. [*b*] Tom. I. p. 221. [*c*] Tab. LXXX. n°. 1°. [*d*] De numm. Couron. Tab. v. n°. 12. [*e*] Typus idem in Mettia gente, in nummis Coloniae Nemauſi. &c. [*f*] Aelian. Lib. X. c. 6, Propert. Lib. VI. Eleg. VIII. Nonnus Lib. XV. (*g*) Strabo Lib. X. Orpheus hymn. 21. in Bacch.

uſu nummario. *Ego*, ad Atticum ſcribit Tullius (*a*) *in Ciſtophoro in Aſia habeo ad Seſterciûm bis et vicies: hujus pecuniae permutatione fidem noſtram facilè tuebere.* Enumeranti Livio (*b*) praelatas in triumpho Cn. Manlii Vulſonis de Gallo-graecis pecunias recenſentur tetradrachmûm Atticûm CXXVII. millia, Ciſtophorûm CCL. Philippeorum aureorum ſedecim millia, CCCXX.

Conflatos ex argento Ciſtophoros evincit Livius idem, dum unius meminit pecuniae argenteae, quam de Rege Antiocho, et Aetolis triumphans M. Acilius tulerat. Alibi paſſim eodem modo de Ciſtophoris quàm de tetradrachmo Attico loquitur: argenteum autem eſt Atticum tetradrachma. Ciſtophorum inter et Denarium Romanum comparationem inſtituit Feſtus: uterque ergo argenteus. Tullius idem (*c*): *Scripſi ad Quaeſtores urbanos de Q. Fratris negocio: vide quid narrent, et quae ſpes ſit denarii: an Ciſtophoro Pompeïano jaceamus.* Ex communi interpretum ſententia, quaeſitam bello Mithridatico Pompeïus in Ciſtophoro habebat magnam in Aſia pecuniam, ex qua Q. Ciceroni Aſiam regenti annuum numerare volebant Urbani Quaeſtores, tantumdem ipſi poſtea Pompeïo Romae denario (argenteo ſcilicet nummo) numeraturi. Exemplo Lentuli, Ap. Claudii, Tullii, Metelli Ciſtophoros fortaſſis ſuo nomine, dum in Aſia degeret, inſcripſerat Pompeïus, unde Pompeïani Ciſtophori. Ne multa videar congerere in eo evincendo quod nemini negocium faceſſere fortè poteſt, uni excepto Cl. Eiſenſchmidio, Plinii judicio ſtandum, qui (*d*) Populum Romanum victis gentibus in tributo argentum imperitaſſe, non aurum affirmat. Vectigalis itaque et tributaria pecunia ſi fuerit Ciſtophorus, eum quoque fuiſſe argenteum neceſſe eſt. Vectigalem ex eo Ciſtophorum conjicimus, quod alterius argenteae pecuniae Aſiaticae, illis praeſertim temporibus, rara ſit commemoratio. Unde pronum eſt colligere vectigalia, quae penſitari ſolent celebratiſſimâ pecuniâ, ab Aſiaticis, ubi

[*a*] Epiſt. I. Lib. II. [*b*] Lib. XXXIX. [*c*] Epiſt. ad Att. VI. Lib. II. [*d*] Lib. XXXIII.

vectigales facti ſunt, Cistophoris fuiſse penſitata: quod demonstrant etiam ea quae de M. Catone dicturi ſumus.

Infeliciter hactenus a multis insudatum est in aſsignando pretio Cistophorûm, quos nunquam viderant, ideoque falsò ſupposuerunt minutos eſse nummos. Pretium illud paulò majus eſse quàm denarii dimidium, ſeu trium omnino obolorum cum ſemiſse ſanxerunt Malaspina [*a*], Turnebus (*b*), Budaeus (*c*), Glareanus (*d*). Eorum nititur ſententia autoritate Festi dicentis: *Euboïcum talentum nummo graeco ſeptem millium et quingentorum Cistophorûm est: nostro, quatuor millium denariorum.* Mendosum Festi locum ſubodoratus, non correctiori tamen animadversione commentatus est D. Dacier, cui talentum Euboïcum Attico talento minus est tribus minis, et triente, ſeu constat tantùm minis quinquaginta ſex, et beſse, quod recidit in ſexcentos et ſexaginta ſex ſupra quinque denariorum millia. His aſsumptis, nedum probatis, indeterminatè concludit Cistophorûm majorem quàm ſeptem millium, et quingentorum debere eſse numerum, adeoque majorem etiam quàm quatuor milium Denariorum. Verum adeo talentum Euboïcum Attico talento minus non est, ut illo etiam longè majus ſit. Herodoto (*e*) valet Babylonicum talentum ſeptuaginta minas Euboïcas. Babylonicum idem talentum Eliani [*f*], duas ſupra ſeptuaginta minas Atticas continet. Septuaginta itaque minae Euboïcae ſeptuaginta duabus minis Atticis respondent. Atticum igitur talentum talento Euboïco minus est minâ unâ, unâque ſupra ſeptuaginta drachmas et tribus ſeptimis; ergo Euboïca mina aequipollet Atticae minae uni, drachmis duabus, et ſex ſeptimis, proindeque talento Attico majus est Euboïcum talentum.

Quempiam, cujus nobis nomen excidit e memoria, meminus nos olim legere Festi locum ita restituentem: nostro, ſex millium denariorum. Qua ſemel admiſsa Festi restitutione, Cistophori pretium est bes denarii, ſeu duarum tertiarum de-

[*a*] Notis in Epist. Cic. ad Attic. (*b*) Advers. Lib. III. cap. v. [*c*] De Aſse Lib. II. [*d*] Notis in Lib. XXXIX. Livii. [*e*] Lib. III. [*f*] Var. Hist. Lib. I. cap. xxII.

narii, aut quod eòdem recidit, tanti denarius valet, quantùm Cistophorus cum quarta, id est, cum triente. Nec id habet fidem. (Loquimur et hìc nos ſemper ſecundùm falsam, pro germana tamen a plerisque hactenus adoptata, ſuppositionem minutum ſcilicet eſse nummum Cistophorum). Etenim talento Attico tunc omnia paria forent cum Euboïco. Talentum, ut e Suida et Prisciano constat, minarum est ſexaginta; mina vero drachmarum centum. Plinio autem et caeteris (*a*), Graecorum drachma et Romanorum denarius unius ſunt, ejusdemque pretii. Ergo ſi ſex denariorum millia inter et ſeptem millia et quingentos Cistophoros conveniat, Atticum inter et Euboïcum talentum convenire quoque neceſse est, quod tamen eſse falsum modo demonstratum est.

Neque id ſatis. In ea versatur opinone Doctiſsimus Anglus autor eximii operis quod de Judaeorum historia ſcripsit D. Humfridius Pridavv, tot denariorum millia, quot Cistophorûm ſunt, in Festo restituenda. Persuasum habet ille memoratos Festo Cistophoros, Graecos, ſeu ut jam dictum est, Atticos eſse nummos. Sententiam hanc evellit communis adversantium ſcriptorum autoritas, quâ Cistophorum numquam Atticam fuiſse pecuniam constat. Omiſsis enim ſuperiùs recensitis, et planè decretoriis Tullii locis, instar omnium ſint haec ejusdem verba (*b*): *ſed quid, ſi eidem negocium dediſses, ut in Asia Cistophorum flagitaret?* Quasi dixiſset Orator: ſi M. Catoni quem cum jure Praetorio Quaestorem miseras in insulam Cyprum ad vendendas Ptolemaei regis gazas, et pecunias inde deducendas, negocium etiam dediſses, ut in Asiam iret pendendum Populo Romano vectigal exacturus? Tributariae igitur provinciae tributa pendebant propriâ ſibi pecuniâ; vectigalis igitur Asia vectigal penſitabat nummo Asiatico; vectigalem igitur in Asia Cistophorum flagitaturus ſi fuiſset Cato, Asiaticum nummum fuiſse Cistophorum nemo negaverit.

Falsam

[*a*] Plin. Lib. XXI. C IX. Celsus ad Natalem, epist. praefixa operi Marcelli Empirici. (*b*) Orat. pro domo ſua.

Falſam de nummulo argenteo Ciſtophoro ſuppoſitionem admittenti, cohaerentia velit modò loqui, totus Feſti locus ſusdeque vertendus erit, et ita fortaſsis legendus: Euboïcum talentum ſeptem millium et quingentorum Ciſtophorûm est: noſtro, ſex millium centum et unius ſupra ſeptuaginta denariorum. Quod planum erit revocanti in memoriam drachmam Atticam congruere cum Romano denario, Euboïcumque talentum conſtare una ſupra ſexaginta minas Atticas, ſeptuaginta et unâ drachmis cum tribus ſeptimis. Ciſtophori pretium igitur tum foret denarii unius, et paulò minùs unâ ſextâ parte, ſive tanti denarius valeret, quantùm Ciſtophorus, et $\frac{1329}{6171}$. Quae ſi admittatur unquam emendatio, Feſtus in Feſto ipſo quaerendus erit.

Aliter planè hariolandum foret, ſi intelligendus ſit Feſtus de Euboïco talento illo cujus mentio apud Polybium (*a*), et Livium (*b*). Etenim Lucium Scipionem inter, et Antiochum Magnum initam memorant pacem, ea in primis conditione, ut Romanis a rege quindecim millia talentûm Euboïcorum penderentur. Quòd praedictos inter autores convenire non videatur, hoc parvi intereſt. Quamvis Polybio conſentiat Livius, dum de propoſitis pacis conditionibus, quindecim ſcilicet millia talenta fore Euboïca, attamen dum de acceptis iisdem conditionibus, talenta illa eſse Attica pronunciat. Sed Livio eò loci Polybium convertendi mendum obrepſit. Hoc ſiquidem unum a Polybio aſseritur, pendendam Romanis pecuniam *ἀργύρου* fore *Ἀττικοῦ ἀρίστου*, ex probatiſsimo Athenienſium argento. Quibus verbis ſpeciem tantùm argenti, non verò rationem, ut ita dicam, individualem monetae deſignantibus non ſatis attendit Livius, eaque latinè in Attica talenta tranſtulit. Ut graviſsimum erat Euboïcum talentum, ſic et puriſsima putiſsimaque Attica pecunia. Hinc pacem ut redimeret, magnam hanc jam per ſe pecuniam ſolvere coactus est Antiochus, ſed iniquiſsimis conditionibus, graviſsimis videlicet talentis, et argento optimo. Uniuscu-

[*a*] Legat. XXIV. [*b*] Lib. XXXVII. et XXXVIII.

Ff

juſque Euboïci hujuſce talenti ratio congruebat cum octoginta Romanis libris. Sex autem ſupra nonaginta denariorum erat libra Romana : octoginta igitur librae , illae reddebant ſeptem millia ſexcentos octoginta denarios.

Sed vel admiſsâ , de qua priùs , falsâ ſuppoſitione , vix ac ne vix cuiquam persuaſum erit eam Feſti fuiſse mentem , ut ſecundùm hanc talenti Euboïci rationem , Cistophorûm cum Denariis contentionem faceret. Quamvis enim Budaeo concederetur , reclamantibus meritò licet doctiſsimis paſsim omnibus , antiquorum duplex fuiſse talentum , magnum et parvum , improbabile insuper probandum foret , de magno Euboïco talento Feſtum eſse audiendum. Praeterquam quòd id genus talenti , ſi tamen aliquando extiterit , insolens prope fuit , et raro in usu poſitum , illud ne ſemel quidem in veterum , vel ipſius qui invitus obtruditur Plauti ſcriptis expreſsè appellatum reperias. Adde quod Cistophorus (qualem illi ſupponunt , minutum ſcilicet nummum) major tunc denario foret , cùm aequipolleret denario , et $\frac{1}{17}$. Contrarium evincunt vel ipſi Cistophori. Veteres licèt nimiâ non laborarent ſedulitate libripendes in aſsignando debito pondere monetae feriundae , ut non ita pridem moris etiam erat in Hiſpania , Cistophorum tamen omnibus penſatis denario (dicendum foret quatuor denariis) ſemper leviorem animadvertimus. Nulli , et meminiſse juvet , drachmae unius pondo , vel qui accedant ad drachmam Cistophori reperiuntur. Omnes et ſinguli ſunt tetradrachma ; alios uspiam viſos eſse negamus. Bene multos aurificis staterâ examinatos probavimus alios eſse pondo 229 , alios 233 , alios 235 , alios 238 , alios 241 granorum. Gentium autem , quas vocant Romanarum denarii eâdem diligentiâ appenſi dabant alii grana 70 , alii 72 , alii 75 , alii 78. Si alterutrum ex hisce numeris quater multiplices , istorum granorum ſumma major erit quàm illorum , adeoque Cistophorus levior erit denario , et ut ad amuſsim verba componamus , quatuor denariis levior erit , qui ſemper tetradrachmum eſt , Cistophorus.

Tetradrachmum diximus Cistophorum experientiâ ducti ,

nunc ratione. In nummariis enumerationibus apud Livium agentem de argento ſignato triumphali M. Acilii, L. Aemilii, L. Scipionis &c. animadvertendum occurrit Ciſtophoros unos cum tetradrachmis Atticis recenſeri, et utroſque modo eodem ac tenore. Quo ſanè oſtenditur Ciſtophorum ad tetradrachmae pondo accedere, quandoquidem duplex id nummi argentei genus tantum memoretur, caeteris minoribus nummis ſilentio praetermiſsis. Praeterea Ciſtophorûm triumphalis ſumma, ſi talis Ciſtophorus, qualis Turnebo, Glareano, Budaeo, Dacierio, Pridavvio creditus eſt, levior eſt, quàm ut locum apud Livium mereatur. Neque oppoſueris Ciſtophorum qui duplo major tetradrachmo commendatur in Regia ſupellectili nummaria Seren. Principis Friderici Saxo-Gothani. Ita ſe habet Ciſtophorus ille.

M. ANTONIVS IMP. COS. DESIG. ITER. ET TERP. (*ſic.*) Caput M. Antonii hederâ redimitum in medio coronae hederaceae et corymbiferae.)(III-VIR R. P. C. Caput Cleopatrae ſupra baſim quadratam, in qua depictus eſt capricornus; utrimque ſerpentes duo erigunt ſe ſe, et caudas ſibi invicem complicant. At vel ipſe Ciſtophori editor Cl. D. Liebe (*a*) vocat *illum* in ſuſpicionem, tum propter vocem TERP. pro TERT. poſitam, tum ratione ponderis inſoliti, tum quòd capricornus tantùm Auguſti tempore nummis imprimi coeperit, tum quòd haud una recentioris manus veſtigia in eo deprehendantur. Potuiſſet cippum quoque incuſare pro ciſta ſuppoſitum.

Quid et quanti fuerit pretii Ciſtophorus ex Feſto ſtatuere tentabitur conatu non profuturo, ſaltem non approbando a Criticis, qui in emendandis autoribus unius tantùm, aut alterius voculae immutationem admittunt. Adeo perturbata ſunt omnia in eo Feſti loco, ut ejus reſtitutio penitùs conclamata ſit. Ex attenta comparatione talentorum Euboïcorum et Atticorum cum Babylonico, Attici cum Romano, Ciſtophorûm cum Denariis Romanis videre viſi ſumus Feſti men-

(*a*) Theſ. Frideric pag. 219.

tem dicentis, aut dicere volentis, Euboïcum talentum nummo Aſiatico mille ſeptingentorum Cistophorum eſt: noſtro, ſex millium ducentorum Denariorum. Quâ facilitate conjectura noſtro excidit calamo, eâdem mera inter commenta patietur ablegari.

Extremâ huic de Cistophoris proluſioni manu impoſitâ, alios ad me nummos ab Ill. D. Alletio transmiſsos in aliud tempus interpretandos reſervamus, in ſuſcepto ſcilicet a nobis opere. In eo numiſmata quaecumque vetera, Graeca, Aegyptiaca, Latina, cujuslibet moduli ac metalli, Regum, Virorum illuſtrium, Populorum ac Urbium, Gentium ſeu Familiarum Romanarum et Imperatorum, Caeſarum &c. accuratè et ſingulatim deſcripta, notis ad hiſtoriam, chronologiam, geographiam &c. ſpectantibus illuſtrata, ſub proprio poſſeſsoris nomine appellata, reperire erit. Opus immenſum ſanè, tentatum non ita pridem a Cl. Morellio, et in ſuo Rei Nummariae Specimine jam delibatum, ab eruditae antiquitatis cultoribus diu expectatum, exequendum tandem molimur nos, eruditione licèt Cl. Morellio impares, animo tamen et conſtantiâ non inferiores. Itaque rogatos etiam atque etiam volumus eos omnes qui antiquitatis ſtudio tenentur, et nummariam ſupellectilem habent, omnium ſuorum veterum et indubitatae fidei nummorum indices perquàm accuratos ad me Maſsiliam aut Lugdunum transmittant, ita tamen ut quod in nummorum inſcriptionibus temporum injuriâ, aliove caſu detritum fuerit, non ſuppleatur, ſed interpoſitis aſteriſcis indicetur; quid in nummorum area, in ima parte, in lateribus obſervandum occurret, obſervetur; deſignentur etiam quo habitu, qua veſte, qua parte converſae fuerint figurae, ita et modulus et metallum cujuslibet numiſmatis. Et quoniam omnes et ſingulos Regum, Virorum illuſtrium, Populorum ac Urbium, Gentium Romanarum nummi, et quotquot etiam ſunt Imperatorum maximi moduli, et in Coloniis, Municipiiſque ſignati aeri incidi

cidi curaturi ſumus, ſi quis hujuſcemodi nummos nondum vulgatos, aut a vulgatis aliquatenus diſsimiles penes ſe habeat, rogamus quoque ut delineatos illos, aut ichthycollâ expreſsos nobiscum communicare velit. Quidquid autem nobis communicandum censebitur, aliâ quàm Tabellarii publici viâ communicetur, cùm per vitae institutum pecuniarii ſumptus nobis non liceant.

F I N I S.

APPROBATIO.

JUSSU Illuſtriſsimi Sigillorum Franciae Custodis, legi Opus inſcriptum, ALEXANDRI XAVERII PANELII Presbyteri, è Societate JESU, *DE CISTOPHORIS*, typisque quod detur digniſsimum censui. Lutetiae Parisiorum, die 27. Junii 1733.

LANCELOT.

LUGDUNI,

Ex Typographiâ CLAUDII PERROT, in vico Confort, ad inſigne Enſis Regii.

G g

Digitized by Google

PERMISSION SIMPLE.

N°. 1824.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU, ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE : A Nos amés & feaux Conſeillers, les Gens tenans nos Cours de Parlemens, Maîtres des Requêtes ordinaires de nôtre-Hôtel, grand Conſeil, Prevôt de Paris, Baillifs, Senéchaux, leurs Lieutenans Civils, & autres nos Juſticiers, qu'il appartiendra ; SALUT. Nôtre bien-amé NICOLAS DEVILLE, Libraire à Lyon, Nous ayant fait ſupplier de lui accorder nos Lettres de Permiſſion pour l'impreſſion d'un Manuſcrit qui a pour Titre *Panelius de Ciſtophoris* ; offrant pour cet effet de le faire imprimer en bon papier & beaux caractéres, ſuivant la feüille imprimée & attachée pour modéle, ſous le contre-ſcel des Preſentes. Nous lui avons permis & permettons par ces Preſentes, de faire imprimer ledit Livre cy-deſſus ſpecifié, conjointement ou ſeparément, & autant de fois que bon lui ſemblera, & de le vendre, faire vendre & debiter par tout nôtre Royaume, pendant le tems de *trois années* conſecutives, à compter du jour de la date deſdites Preſentes. Faiſons défenſes à tous Libraires, Imprimeurs, & autres perſonnes de quelque qualité & condition qu'elles ſoient, d'en introduire d'impreſſion étrangere dans aucun Lieu de nôtre obéiſſance ; à la charge que ces Preſentes ſeront enregiſtrées tout au long ſur le Regiſtre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris, dans trois mois de la date d'icelles ; que l'impreſſion de ce Livre ſera faite dans nôtre Royaume & non ailleurs ; & que l'Impetrant ſe conformera en tout aux Reglemens de la Librairie, & notamment à celui du dixiéme Avril 1725. & qu'avant que de l'expoſer en vente, le Manuſcrit ou imprimé qui aura ſervi de Copie à l'impreſſion dudit Livre, ſera remis dans le même état où l'Approbation y aura été donnée, ès mains de nôtre très-cher & feal Chevalier Garde des Sceaux de France, le Sr. CHAUVELIN ; & qu'il en ſera enſuite remis deux Exemplaires dans nôtre Bibliotéque publique ; un dans celle de nôtre Château du Louvre, & un dans celle de nôtre très-cher & feal Chevalier Garde des Sceaux de France, le Sieur CHAUVELIN, le tout à peine de nullité des Preſentes ; du contenu deſquelles vous mandons & enjoignons de faire joüir l'Expoſant ou ſes Ayans cauſe, pleinement & paiſiblement, ſans ſouffrir qu'il leur ſoit fait aucun trouble ou empêchement. Voulons qu'à la Copie deſdites Preſentes qui ſera imprimée tout au long au commencement ou à la fin dudit Livre, foi ſoit ajoûtée comme à l'Original. Commandons au premier nôtre Huiſſier, ou Sergent, de faire pour l'execution d'icelles tous Actes requis & neceſſaires, ſans demander autre permiſſion, & nonobſtant Clameur de Haro, Chartre Normande, & Lettres à ce contraires : Car tel eſt nôtre plaiſir. Donné à Compiegne le quatorziéme jour de Juillet, l'an de grace mil ſept cens trente-trois, & de nôtre Regne le dix-huitiéme.

Par le ROY, *en ſon Conſeil,*
POMMYER.

Regiſtré ſur le Regiſtre VIII. de la Chambre Roïale des Libraires & Imprimeurs de Paris. N°. 560. folio 550. *conformément aux anciens Réglemens confirmés par celui du* 28. *Fevrier* 1723. A Paris *le* 16. *Juillet* 1733.

G. MARTIN, *Syndic.*

Digitized by Google

E R R A T A

Quæ in hoc Volumine ſunt emendanda.

PAG. 15. *lin.* 19. prima *lege* primas. *p.* 21. *lin.* 1. ercxit *l.* erexit. *p.* 25. *in Notis*, *lin.* 2. Ariſtid. *l.* Euripid. v. 145. & 306. *p.* 28. *lin.* 3. Scripturarnm *l.* Scriptutarum. *p.* 29. *lin.* 9. Me-licerta *l.* Melicerta. *p.* 31. *in Notis*, *lin.* 10. Trezzes. *l.* Ttezzes. *p.* 32. *in Notis*, *lin.* 2. Ζαλρεύς. *l.* Ζαγρεὺς. *p.* 33. *lin.* 21. alibi Jovis *lege & adde*, alibi Jovis quatenus Jovis ſacra. *p.* 36 *lin.* 9. Alexander *l.* Aleander. *p.* 38. *lin.* 5. Jonicarum *l.* Ioniearnm. *ibid. lin.* 14. Jones *l.* Iones *ibid. lin.* 23. Prygia *l.* Phrygia. *p.* 40. *lin.* 35. *Joniae.* l. *Ioniae.* p. 31. *lin.* 6. *Joniae. l. Ioniae.* p. 46. *lin.* 26. [Λιονύσου] ις *l.* [Διονύσου] ις. *p.* 48. *lin.* 3 Jonicè *l.* Ionicè. *p.* 50. *lin.* 13. Milectus Ioniae, *l.* Miletus Ioniae. *p.* 53. *lin.* 27 p loco *l.* loeo. *p.* 61. *lin.* 17. Qui quod *l.* Quid quod. *p.* 63. *lin.* 2. ΚΡΙ; *l.* ΚΡΗ. *p.* 64. *lin.* 6. *αὐτίτεοας l.* Α'ντέχθονας. *ibid. lin.* 10. antoritate *l.* autoritate. *ibid. lin.* 17. Ctetam *l.* Cretam. *ibid. lin.* 21. altera *l.* alterà. *p* 65. *lin.* 10. ΣΑΡπειδών, *l.* ΣΑΡπηδών. *p* 70. *lin.* 31. famil. *l.* in Famil. *p.* 73. *lin.* 29 apud...... *l.* apud D. Lainé Lugduni. *p.* 74. *lin.* 19 Sabazius *l.* Sabazia. *p.* 84. *lin.* 22. Ἱερωφάντις, *l.* Ἱεροφάντις, *p.* 86. *lin.* 4. Kyrcani in Jonia, *l.* Hyrcani in Ionia, *p.* 88. *in Notis*, *lin.* 1. Jon *l.* Ion. *p.* 97. *lin.* 28. Nycae *l.* Nyceae *p.* 102. *lin.* 4 utriuſque *l.* hujusce & ſequentis nummi ſimilitudinem. *p.* 108. *lin.* 21. Jovis nummo ipſius *l.* imo Jovis ipſius. *ibid. lin.* 26. Fridericianac. *lege & adde*. Fridericianae nummo. *p.* 109. *lin.* 1. Antonini Pii *adde* numiſmata. *p.* 111. *lin.* 30. memimus *l.* meminimus. *p.* 113. *lin.* 24. convertendi *l.* converteuti.

Caetera benevolus Lector facilè ſupplebit.

IN ROMA

Digitized by Google